

**Poyta kí Maji kí
Matiye
ndàngì**

**Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí
Matiye ndàngì**

Mbete kinlé dɔɔ kunmindi kí sigi k̀ì Kunmindi kí Low nati. Ɛ toji Jeju Kristi k̀ì dow kí Lubə mbəti-é kí njépata-je kí ta Lubə-ti kí mɛɛ Kunmindi-ti kí Low d'un-né mindi-dé rəm, toji-é k̀ì ngar kí boy kí gin koji-ti læ Dabidi. Matiye ndàngì mbete kinlé k̀ì ra-né k̀ì jipi-je ya kete, k̀ì kadi 'gə Poyta kí maji kí sɔbi dɔ Jeju kí ree k̀ì njəkaji-dé rəm, ree k̀ì ngar læ-dé rəm. Ngà Poyta kí maji kinlé t̀ò k̀ì dow-je lay t̀ò. Ta t̀ò ta mbete-ti lé, Jeju idə njéndó-né-je liə kadi d'ow k̀ì lo-je lay kadi d'ingə njéndó né-je gin dow-je-ti lay kí dɔnangi-ti d'adi-n'è (28:19).

Matiye kí njèndàngì mbete kinlé, to njètaa lambo. Ri-é læ Lebi t̀ò (Mar 2:14). Jeju ba-é adi-é to kí káre dan njéndó né-je-ti liə kí dɔgi gidi-é joo (Mat 9:9), bá go-ti ɛ ulə-dé k̀ì njəkɔwkułə-je.

Matiye tum gin mbete liə k̀ì k̀òr ginka Jeju, k̀ì toji-né kí Jeju lé to kí dan jipi-je-ti. Ɛ pa ta læ koji Jeju rəm, né kí ɛ ndó dow-je rəm, né kí ɛ ndó njéndó-né-je liə rəm, nékɔji-je liə rəm, bá koy-é dɔ kagdəsi-ti k̀ì t̀osi kí t̀osi ndəl tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rəm, bá pa ta læ né-je kí njéndó-né-je læ Jeju d'a ra mɛɛ ndɔ-je-ti kí ǹɔ-dé-ti rəm.

*Kɔr ginka Jeju**Luk 3:23-38*

¹ Kɔr ginka Jeju Kristi kɛ nɔnka Dabidi, kɛ nɔnka Abrakam ɛn:

² Abrakam oji Isaki;

Isaki oji Jakobi;

Jakobi oji Juda kɛ ngankɔ-ɛ-je;

³ Juda dɛ kɛ Tamar d'oji Paresi, kɛ Jera;

Paresi oji Esrom;

Esrom oji Aram;

⁴ Aram oji Aminadabi;

Aminadabi oji Nasɔ;

Nasɔ oji Salmɔ;

⁵ Salmɔ dɛ kɛ Rakabi d'oji Bowaji;

Bowaji dɛ kɛ Rutɛ d'oji Obedi;

Obedi oji Jese;

⁶ Jese oji ngar Dabidi;

Dabidi taa ne Uri oji-nɛ Salomɔ;

⁷ Salomɔ oji Robowam;

Robowam oji Abiya;

Abiya oji Aja;

⁸ Aja oji Jojapati;

Jojapati oji Joram;

Joram oji Ojiyasi;

⁹ Ojiyasi oji Jowatam;

Jowatam oji Akaji;

Akaji oji Ejekiyasi;

¹⁰ Ejekiyasi oji Manasi;

Manasi oji Amɔ;

Amɔ oji Jojiyasi;

¹¹ Jojiyasi oji Jekoniyasi kɛ ngankɔ-ɛ-je.

Dɔgangɛ bal-ɛ-je-ti kin ɛ d'uwɛ-nɛ

dow-je kí Jorijaleṃ d'ow sə-dé bə Babilɔn-ti.*

¹² Loki d'ow sə-dé Babilɔn-ti lé,

Jekoniyasi oji Salatiyel,

Salatiyel oji Jorobabel,

¹³ Jorobabel oji Abiyudi,

Abiyudi oji Eliyakim,

Eliyakim oji Ajɔr

¹⁴ Ajɔr oji Sadoki,

Sadoki oji Akim,

Akim oji Eliyudi,

¹⁵ Eliyudi oji Eleyajar,

Eleyajar oji Mata,

Mata oji Jakobi,

¹⁶ Jakobi oji Jojepi kí ngow Mari.

Rəmə Mari oji Jeju kí 'ba-é Kristi†.

¹⁷ Kí dɔ Abrakam-ti sar ree tɛɛ-né dɔ Dabidi-ti lé, to ginka dɔgi gidi-é sɔ. Ə kí dɔ Dabidi-ti sar ree tɛɛ-né bal-ti kí d'uwə-né ngan Israyel-je d'ow-né sə-dé bə Babilɔn-ti lé, to ginka dɔgi gidi-é sɔ rəm, kí dɔ bal-ti kí d'uwə-né ngan Israyel-je d'ow-né sə-dé bə Babilɔn-ti sar ree tɛɛ-né dɔ koji Kristi-ti, to ginka dɔgi gidi-é sɔ tɔ.

Koji Jeju Kristi

Luk 2:1-21

¹⁸ †Koji Jeju Kristi lé tò titi-na bè: Kɔ-é Mari to ngonmandi kí Jojepi uwə dɔ-é. Loki 'gə-na dené kɔ dingəm-ti al bəy ya rəmə, Mari ndan ngon kɔ tɔgi lə Ndil kí aa njay. ¹⁹ Jojepi kí to njənungi-é lé, to dow kí njururu, adi ndigi kadi n'pa ta kin kɔ

* **1:11** 1:11 'Ndó 2Ng 24:12-16 † **1:16** 1:16 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **1:18** 1:18 Luk 1:27

ndaa-ti n'ulə-né rɔsɔl dɔ-é-ti al. Beba ɛ oji mɛɛ-é-ti kɔɔ mbati-é kɔ go ngəy. ²⁰ Ngà loki ɛ isi gir ta-é kɔ gir ya bəy rəmə, malayka lə 'Babe tɛɛ kɔy mɛɛ ni-ti idə-é panè: Jojepi, ngonka Dabidi, 'bəl al, 'taa Mari lé, kdɔtalə ngon kí mɛɛ-é-ti kinlé to ngon kí ree kɔ go rəbi lə Ndil kí aa njay. ²¹ †E à koji ngon kí dingəm ə 'a kində ri-é lə Jeju, kɔɔ ɛ bá à to dow kí à kaji dow-je liə mɛɛ majal-je-ti lə-dé. ²² Né-je kin lay ra-né bè kɔɔ kadi ta kí 'Babe adi njèpata kí ta-é-ti pa kete lé né-é ra né. ²³ 'Babe adi njèpata kí ta-é-ti panè:

Ngonmandi kí gə dingəm al bəy à ndan ngon!
 À koji ngon kí dingəm rəmə d'a kində ri-é lə
 «Emanuel», kɔr mɛɛ-é to «Lubə isi sə-ji.»‡

²⁴ Loki Jojepi i dɔ bi-ti lé, ra titi kí malayka lə 'Babe idə-é-né lé, adi ɛ taa Mari lé. ²⁵ †De 'gə-nə dené kɔ dingəm al ya sar Mari oji-né ngon kí dingəm, adi Jojepi ində ri-é lə Jeju.

2

*Ta lə njénégə-je kí dɔ kərwəj-je-ti kɔ koji Jeju
 Luk 2:8-20*

¹ D'oji Jeju Bɛtlekəm, dɔnangi Jude-ti, bal-je-ti kí Erodi ɔ-né be. Go koji-é-ti lé, njénégə-je kí dɔ kərwəj-je-ti d'i lo kubə kàdɔ-ti 'ree Jorijaləm ə ² 'dəji 'panè: «Ngar lə jipi-je kí d'oji-é lé tɔ rá wa? J'oo kərwəj liə lo kubə kàdɔ-ti bá j'ree kɔɔ kɔsi dɔ-ji nangi nɔ-é-ti.» ³ Loki ngar Erodi oo ta kin bè lé, mɛɛ-é gangi man rəm, bá dow-je kí Jorijaləm lay ya mɛɛ-dé gangi man siə rəm tɔ. ⁴ Beba ɛ ba

† **1:21** 1:21 Luk 1:31 ‡ **1:23** 1:23 Eja 7:14; 8:8,10 † **1:25** 1:25
 Luk 2:21

njékun do njégugné-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je dəji-dé se lo kí rá bá d'a koji Kristi* lé titi wa? ⁵ Də d'idə-é 'panè: «D'a koji-é Betlekem, donangi Jude-ti, kdo ta kí njèpata kí ta Lubə-ti pa én:

⁶ “Səi dow-je kí Betlekem kí donangi Jude-ti, kadi 'gəi maji kí be lə-si lé, to ngonbe kí sɛ bə ngay dan bebo-je-ti kí donangi Jude-ti al. Kdo ngar kí njèkul dow-je lə-m, kí 'to Israyel-je à tɛɛ dan-si-ti.”†»

⁷ Beba Erodì ba njénégə-je kí do kərwəi-je-ti gidi ngəy, dəji-dé se dokaglo kí rá-ti ya bangi é kərwəi lé tɛɛ-né wa? ⁸ Ba go-ti, ulə-dé Betlekem panè: «Ōwi 'dəji ta kí togrɔ-ti do ngon-ti kinlé maji-maji ooi. Loki ingəi-é rəmə, reei idəi-mi kdo kadi mə kərə m'ow m'osi do-m nangi nɔ-é-ti to.»

⁹ Go ta-ti lə ngar lé, də d'oti d'ow rəmə kərwəi kí d'oo-é lo kubə kàdì-ti nɔ lé, ɔr nɔ-dé sar ree tɛɛ do lo-ti kí ngon kí bər tò-ti lé rəmə ə nangi.

¹⁰ Loki d'oo kərwəi ə nangi lé, rɔ-dé nəl-dé nɔ.

¹¹ Beba d'ow mɛɛ kəy-ti ə d'oo ngon kí bər lé kì kɔ-é Mari, rəmə 'tosi məkəji-dé nangi ə d'osi do-dé nangi nɔ ngon kí bər-ti lé. Go-ti, də 'tɛɛ ta mbu né-je lə-dé kí d'ində ngangəm ə d'adi-é kadkare-je: adi to lɔr-je, kì dukan-je, kì nɔkagi-je kí əti maji-maji. ¹² Go-ti, Lubə idə-dé mɛɛ ni-ti kadi 'təl kì rəbi kí do Erodì-ti gogì al ngá. Beba də 'təl d'ow be lə-dé kì rəbi kí rangi.

D'ay kà Jeju d'ow siə Ejipti

* **2:4** 2:4 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **2:6** 2:6 Mis 5:1

¹³ Loki njénégə-je kí dɔ kərwə̀j-je-ti d'ow be lé, malayka lə 'Babe káre ree meẽ n̄i-ti idə Jojepi panè: «'I taá, 'un ngon kí bər k̄i kɔ́-é, ə 'ay ɔw sə-dé Ejipti. 'Isi n̄u sar kadi mã ya m'idə-i bá 'təl 'ree sə-dé gogi, kɔ́ Erod̄i lé à sangi kadi n'tol ngon kin.» ¹⁴ Beba Jojepi i taá ndɔɔ nɔɔ ya, un ngon kí bər k̄i kɔ́-é ɔw sə-dé Ejipti. ¹⁵ Ē isi Ejipti nɔɔ sar koy Erod̄i. Tò bè kɔ́ kadi ta kí 'Babe adi njèpata kí ta-é-ti pa kete lé, né-é ra né. 'Babe panè:

«M'ba ngon-m kadi tɛɛ dɔnangi Ejipti-ti kogi.»‡

Koy lə ngan-je kí bər kí be-ti kí Betlekem

¹⁶ Loki Erod̄i oo kí njénégə-je kí dɔ kərwə̀j-je-ti kin d'ədi-é lé, wɔngi ra-é n̄ã adi un ndu kadi 'tol ngan-je kí bər kí dingəm be-ti kí Betlekem k̄i lo-je kí gəə dɔ-é tin ya lay; un kuti-é dɔ ngan-je kí bal joo-ti təl-né k̄i nangi; ɔji-né dɔ gangi ndɔ-je-ti kí kərwə̀j ndɔy-né bá njénégə-je kí dɔ kərwə̀j-je-ti d'idə-é-né lé. ¹⁷ Beba ta kí Jeremi kí njèpata kí ta Lubə-ti pa lé né-é ra né. Ē panè:

¹⁸ «Sukùkú, k̄i ndi nɔ́-je,
k̄i baata-je ba giti-giti meẽ be-ti kí Ramã,
Rasəl nɔ́ kdɔtalə ngan-é, ɛ̃ ndigi kadi dow gɔr-é
al,
Kdɔtalə d'oy lay.»§

Təl Jojepi k̄i Najarəti gogi

¹⁹ Loki Erod̄i oy lé, malayka lə 'Babe ree rɔ Jojepi-ti dɔnangi Ejipti-ti idə-é meẽ n̄i-ti panè:
²⁰ «'I taá, 'un ngon kí bər k̄i kɔ́-é, ə 'təl 'ɔw sə-dé dɔnangi Israyel-ti gogi, kɔ́ dow-je kí 'sangi tol

‡ 2:15 2:15 Oje 11:1 § 2:18 2:18 Jer 31:15.

ngon kí bær lé d'oy ngá.» ²¹ Beba Jojepi ì taá, un ngon kí bær kì kɔ́-é, tɛl ɔw sə-dé dɔnangi Israyel-ti gogi. ²² Loki Jojepi oo kadi Arkelawusi bá ò be dɔnangi Jude-ti tó bɔbi-é Erod-ti lé, bɛl kisi dɔnangi Jude-ti. Beba Lubə idə-é mee ñ-ti kadi ijə rɔ-é kì rangi ɔw isi dɔnangi Galile-ti yó. ²³ †E ɔw isi mee bebo-ti kí ba-é Najareti. Tò bè kɔ kadi ta kí ndɔki njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa lé, né-é ra né. Ndɔki 'panè: D'a ba-é dow kí Najareti.

3

Ta ndó lə Jə kí njèra dow-je batəm

Mar 1:2-8; Luk 3:1-20

¹ Bal-je kí rangi go-ti, Jə kí njèra dow-je batəm ində lo tɛɛ ə ilə mbe diləlo-ti kí dɔnangi Jude-ti panè:

² †«Inəi panjiyə-si-je kí maji al kogi, kɔ kɔbe kí dɔrɔ-ti* ree ngosi.» ³ Jə lé bá to dow kí Ejay njépata kí ta Lubə-ti pa ta liə kete panè:

«Ooi, ndi dow kí njèkilə mbe diləlo-ti panè:

'Rai go rəbi lə 'Babe!

'Rai go ngan rəbi-je liə adi ɔ njururu-njururu!»†

⁴ Jə ɔ kubì kí 'ra kì bɛl jambal, dɔɔ bədi-é kì ndaá dɔɔ bədi ə nékuso-é to 'bete-je, kì toji kí wale.‡ ⁵ Dow-je kí Jorijaləm, kì dow-je kí dɔnangi Jude-ti lay, kì dow-je kí mee be-je-ti kí tò ngosi

† **2:23** 2:23 Mar 1:24; Luk 2:39; Jə 1:45 † **3:2** 3:2 Mat 4:17; Mar

1:15 * **3:2** 3:2 kɔbe kí dɔrɔ-ti: «Kɔbe kí dɔrɔ-ti» kì «kɔbe lə Lubə» lé to né kí káre-rè. Ngà Matiye lé ndangi mbete kin sobi dɔ-né jipi-je lé bá ɛ ndangi-né panè «kɔbe kí dɔrɔ-ti» kɔ jipi-je lé 'ndigi bá ri Lubə kì nɔɔ bè al. † **3:3** 3:3 Eja 40:3 ‡ **3:4** 3:4 2Ng 1:8

kàdì ba Jurde-ti lay ya d'ow rɔ-é-ti ⁶ 'pa ta rəsi dɔ majal-je-ti lə-dé d'adi-é ra-dé-né batɛm kəm man ba Jurde-ti.

⁷ †Loki J̄a oo Parisi-jeŠ, k̄i Sadusi-je* n̄a-n̄a 'ree rɔ-é-ti kɔ kadi ra-dé batɛm to lé, ɛ d̄oji-dé panè: «S̄ei kí m̄e-si ndul titi-n̄a k̄i m̄e li pii-je bè kan! N̄á bá idə-si kadi ɔyi wɔngi kí à ree lé wa? ⁸ Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi bane. ⁹ †Ooi nè a 'giri m̄e-si-ti painè 'toi nganka Abrakam. M'idə-si rəsi m'adi ooi, kɔ ər-je kin ya kàrè Lubə asi təl-dé nganka Abrakam-ti kare.† ¹⁰ †D'ində kungó pèrèrè kàdì kagi-je-ti kàre-kàre lay ngá, adi kagi kí kandi-é maji al lé, d'a tugə-é dɔ njirə-é-ti kɔ kilə-é dan pər-ti. ¹¹ M̄a, m'ra-si batɛm mani, sɔbi-né dɔ panjiyə-si-je kí maji al kí 'tusi in̄əi kɔgi lé. Ngà ɛ kí à ree go-m-ti lé, tógi-é itə-m n̄a, adi saba kí nja-é-ti ya kàrè m'tuwə kadi m'tɔr al. ɛ lé bá, à ra-si batɛm lə Ndil kí aa njay rəm, batɛm pər rəm. ¹² Ɔ ɛ ow k̄i né tó-né liə ji-é-ti n̄ɔɔ; à ra lo tó né liə ɔ à mbɔ ko liə kunḡi dam̄a, ngà tisə-é bá à kunḡi dan pər-ti kí à koy al sartagangi.»

J̄a ra Jeju batɛm

Mar 1:9-11; Luk 3:21-22; J̄a 1:32-34

† **3:7** 3:7 Mat 12:34; 23:33 § **3:7** 3:7 Parisi-je: Parisi-je 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi nḡa n̄a. * **3:7** 3:7 Sadusi-je: Sadusi-je 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji tɔ. D̄e 'panè: Dow à tɔsi ndəl kində lo t̄ɛɛ al rəm, Malayka-je kàrè 'goto rəm tɔ. Ngà Parisi-je lé rəmə, 'panè: Dow à tɔsi ndəl kində lo t̄ɛɛ rəm, bá Malayka-je d'isi n̄ɔɔ rəm tɔ. † **3:9**

3:9 J̄a 8:33 † **3:9** 3:9 J̄a 8:33,37,39 † **3:10** 3:10 Mat 7:19

13 Jeju i Galile ow ro Ja-ti ta ba Jurde-ti kdo kadi ra-é batem. 14 Ngà Ja ndigi mbatì adi idə-é panè: «Ma bá 'a ra-m batem, rəmə i tá 'ree kadi m'ra-i batem to bəy wa!» 15 Jeju təl idə-é panè: «Kí ngəsnè-ti kinlé, 'ndigi sə-m do-ti kadi j'ra bè, kadi né kí njururu kí Lubə ndigi lé né-é ra-né né.» Beba Ja ndigi siə do-ti ə ra-é batem. 16 Loki Jeju ra batem bá tɛɛ kəm man-ti bè ya rəmə ta dɔrɔ tɛɛ, adi oo Ndil Lubə, titi-nɔ kì dəngɔdnda bè, ree isi do-é-ti. 17 †Rəmə, ndi dow ba dɔrɔ-ti panè: «E kan to Ngon-m, m'ində-é dan kəm-m-ti, ro-m nəl-m do-é-ti nɔ.»‡

4

Sú nɔ Jeju

Mar 1:12-13; Luk 4:1-13

1 †Go-ti, Ndil Lubə ɔr Jeju ow siə diləlo-ti kdo kadi Sú nɔ-é. 2 Jeju ra ndo korso ya uso né al, adi bo ra-é. 3 Beba njənɔ dow-je lé ree ro-é-ti pa siə panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'un ndu adi ər-je kin 'təl mbə.» 4 Ngà Jeju idə-é panè: «'Ndàngi 'panè: “Dow à kisi kì do-é taá kì takul nékuso ya par al, ngà kì takul ta-je lay kí tɛɛ ta Lubə-ti*.”»

5 Go-ti, Sú ow kì Jeju bebo-ti kí aa njay, kí to bebo lə Lubə, adi-é ɔ taá sam kəy-ti lə Lubə 6 bá idə-é panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'kilə 'usi nangì. Kdo 'ndàngi 'panè: “Lubə à kun ndu kadi malayka-je liə kdo ta lə-i.

† 3:17 3:17 Mat 12:18; 17:5; Mar 1:11; Luk 9:35 ‡ 3:17 3:17 Pa 2:7; Eja 42:1 † 4:1 4:1 Əbr 2:18; 4:15 * 4:4 4:4 Det 8:3

Ə de d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à ki dar ər."»†

7 Jeju təl idə-é panè: «'Ndàngi mee mbete-ti lé to 'panè: "'A na 'Babe Lubə lə-i al."»‡

8 Sú təl ɔw siə dɔ mbal-ti kí ngal ləng-ləng, toji-é kɔbe-je kí dɔnangi-ti nè kin lay, kə rifa-je kí dɔ-ti. 9 Ə idə-é panè: «Kinə 'tosi məkəji-i nangi ə 'osi dɔ-i nangi nɔ-m-ti lé, m'a kadi-i né-je kin lay.» 10 Jeju təl idə-é panè: «Satə, 'otə rangi tam-ti! Kdɔ 'ndàngi mee mbete-ti kí aa njay 'panè: "'Babe Lubə lə-i bə 'a kosi dɔ-i nangi nɔ-é-ti ə ɛ ya kə kár-é 'a pole-éŞ."»

11 Beba Sú tusi Jeju inə-é. Malayka-je 'ree 'ra kə Jeju.

Jeju ulə gin kulə liə dɔnangi Galile-ti

Mar 1:14-15; Luk 4:14-15

12 †D'ilə Jə* dangay-ti, beba lokə Jeju oo ta-é lé, ɛ ɔti ɔw dɔnangi Galile-ti.

13 †Rəmə inə be kí Najaretə, ɔw isi Kapərnayim ta babo-ti kí Galile, kí to dɔnangi lə Jabulɔ-je kə Néptali-je. 14 Tò bè kdɔ kadi ta kí Ejay njəpata kí ta Lubə-ti pa kete lé né-é ra né. ɛ panè:

15 «Dow-je kí dɔnangi-ti lə Jabulɔ-je
Kə dɔnangi-ti lə Néptali-je,
Kə dow-je kí njəkisi ngosi ta babo-ti,
Kə gidi ba Jurde-ti, dɔnangi Galile-ti kí 'to jipi-je
al†;

† 4:6 4:6 Pa 91:11-12 ‡ 4:7 4:7 Det 6:16 § 4:10 4:10 Det 6:13; Luk 4:8. † 4:12 4:12 Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 * 4:12 4:12 Jə kinlə to Jə kí njəra dow-je batəm, bi to Jə kí njəndó né lə Jeju kin al. † 4:13 4:13 Jə 2:12 † 4:15 4:15 Eja 8:23

16 Dow-je kí d'isi lo kí ndul-ti, d'oo londógi kí boy rəm!

Dę kí ndil koy səbi dɔ-dé-ti kàrè lo ndógi dɔ-dé-ti rəm tɔ‡!»

17 †Dokaglo-é-ti kin bá Jeju ulə gin kilə mbe ə idə dow-je panè: «Inəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi, kɔ kɔbe kí dɔrɔ-ti ree ngosi!»

Jeju kɔ mbɔw-je sɔ

Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

18 Ndɔ kàre bè, Jeju ɔw njiyə ta babo Galile-ti, rəmə oo ngankɔ-nɔ-je joo kí 'to mbɔw-je d'ɔ d'ilə burə baa: To Simɔ kí 'ba-é Piyər dę kɔ ngonkɔ-é Andre. 19 Beba Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a təl-si njəsangi dow-je-ti.» 20 Rəmə tajinati nè ya 'tusi burə-je lé d'inə ə d'un go-é. 21 Loki Jeju ɔti ɔw kete əbi rəmə, oo ngankɔ-nɔ-je kí rangi joo bəy, adi to Jaki dę kɔ Jɔ kí 'to ngan lə Jebede, d'isi mę tɔ-ti kɔ bɔbi-dé, d'isi 'raki burə-je lə-dé. Jeju ba-dé rəmə 22 kalangi bè ya 'tusi bɔbi-dé kɔ tɔ d'inə-é ə d'un go-é.

Jeju ndó né rəm, adi lapiya njémɔy-je rəm

Mar 1:39; Luk 4:44; 6:17-18

23 †Jeju ɔw kɔ go lo-je lay kí dɔnangi Galile-ti, ndó né dow-je mę kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je, ilə mbe Poyta kí Maji kí səbi dɔ kɔbe lə Lubə rəm, bá adi mɔy-je kɔ məti-je kí gay-gay lay ɔr dɔ dow-je-ti rəm tɔ. 24 Ri Jeju ba ɔr lo kí dɔnangi Siri-ti njuti-njuti, adi dow-je d'ɔw kɔ njémɔy-je kí gay-gay, kí rɔ-dé to-dé kɔ lo-é lo-é, kɔ dow-je kí ndil-je kí maji al 'ra-dé, kɔ dę kí kɔnɔ ɔsi-dé,

‡ 4:16 4:16 Eja 9:1 † 4:17 4:17 Mat 3:2 † 4:23 4:23 Mat 9:35; Mar 1:39

kì de kí rɔ-dé oy mburuki-je ki rɔ-é-ti adi adi-dé lapiya. ²⁵ Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adi to dow-je kí d'ì dɔnangi Galile-ti-je, kì go dɔnangi kí bebo-je kí dɔgi tò-ti, kì dow-je kí bebo Jorijalem-ti-je, kì de kí dɔnangi Jude-ti, kì de kí mee be-je-ti kí gidi ba Jurde-ti.

Néndó kí Jeju ndó dow-je dɔ mbal-ti

5

Ta lə dow-je kí 'to njénékumə-je

Luk 6:20-26

¹ Loki Jeju oo kosi dow-je lé, e al isi taá dɔ mbal-ti. Beba njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti. ² Rəmə ulə gin ndó-dé né panè:

³ «Dow-je kí d'oo rɔ-dé ki né al takəm Lubə-ti bá 'to njénékumə-je!

Kdotalə kɔbe kí dɔrɔ-ti tò kɔɔ-dé.

⁴ Dow-je kí njéningə ndoo bá 'to njénékumə-je! Kdotalə Lubə à sɔl mee-dé!

⁵ Dow-je kí njésɔl dɔ-dé bá 'to njénékumə-je!

Kdotalə Lubə à kadi dɔnangi təl né dɔji-dé*!

⁶ Dow-je kí bo ra né kí njururu ra-dé kin bá 'to njénékumə-je!

Kdotalə Lubə à kadi-dé tógi!

⁷ Dow-je kí njékoo kəmtondoo lə madi-dé-je ba 'to njénékumə-je!

Kdotalə Lubə à koo kəmtondoo lə-dé tɔ!

⁸ Dow-je kí mee-dé aa njay bá 'to njénékumə-je!

Kdotalə d'a koo Lubə kì kəm-dé!

⁹ Njékulə dow-je noji nati bá 'to njénékumə-je!

* 5:5 5:5 Pa-je 37:11

Kdotalə d'a ɓa-dé ngan lə Lubə!

¹⁰ †Dow-je kí d'isi d'ulə kəm-dé ndoo

kdo né ra-dé kí njururu ɓá 'to njénékumə-je!

Kdotalə kɔɓe kí dɔra-ti tò kdo ta lə-dé!

¹¹ †Səi kí dow-je 'taji-si, d'ulə kəm-si ndoo

'təti ta-je kí maji al maji al ta-si-ti kdo ta lə-m ɓá
'toi njénékumə-je!

¹² †'Rai rɔnəl ə 'tiləi kole!

Kdotalə nékugə doji kí boy nɔ ya tò ngəbi-si dɔra-
ti nɔɔ.

Njépata-je kí ta Lubə-ti kete nɔ-si-ti kàrè

dow-je d'ulə kəm-dé ndoo bè ya tɔ!»

*Njèkun go Kristi to kati kè londógi lə dɔnangi
Mar 9:50; Luk 14:34-35*

¹³ †«Səi ɓá 'toi kati lə dɔnangi. Ngà kinə mbinə
kati ɔr kɔgi lé, dow à ra ban ɓá à təl dɔ gogɔ ɓəy
wa? Maji-é goto ngá. Təl né kí tuwə kungi kɔgi
gidi lo-ti kadi dow-je 'njiyə dɔ-ti ya par ngá.

¹⁴ †«Səi ɓá 'toi londógi lə dɔnangi. Beɓa bebo
kí tò dɔ mbal-ti taá lé, à kasi ɓoyɔ rɔ-é al. ¹⁵ †Dow
à kində pər lampi-ti kdo jəbi ngó dɔ-ti al. Ngà à
nɔɔ kagnɔɔ lampi-ti taá kdo kadi dow-je kí mɛɛ
kəy-ti lay ya d'oo-né lo. ¹⁶ †Bè ya tɔ, adi dow-je lay
ya d'oo londógi lə-si mɛɛ né ra-ti kí maji. Loki
d'oo-né ra-si kí maji rəmə, d'a kosi gajɔ ɓɔbi-si
Lubə kí isi dɔra-ti.»

*Néndó lə Jeju sɔbi dɔ ndukun lə Moiyiji
Luk 16:17; 12:58,59; 16:18*

† **5:10** 5:10 1Pi 3:14 † **5:11** 5:11 1Pi 4:14 † **5:12** 5:12 Knj
7:52 † **5:13** 5:13 Mar 9:50; Luk 14:34,35 † **5:14** 5:14 Jə 8:12;
9:5 † **5:15** 5:15 Mar 4:21; Luk 8:16; 11:33 † **5:16** 5:16 1Pi 2:12

¹⁷ Ooi nè a painè, m'ree kɔɔ bujuru ndukun-je lə Moiyiji kɔ́ néndó lə njépata-je kí ta Lubə-ti. Mə lé, m'ree kɔɔ 'bujuru kɔgi al, ngà m'ree kɔɔ kadi ta-je lə-dé lé né-é ra né ngá. ¹⁸ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kə ya dɔɔɔ kɔ́ dɔnangi d'ə lo kə-dé-ti bəy kinlé, tó ndukun lə Lubə à tò lo tò-é-ti rəm, ndaji mbete kí káre-rè ya kàrè dow à bujuru mɛɛ mbete ndukun-ti kɔgi al sar ya kadi né-je lay kinlé ra-né né. ¹⁹ Dow kí al dɔ ngon ndukun káre dan ndukun-je-ti lə Lubə rəm, ndó dow-je adi d'al dɔ-é siə tɔ lé, dowbé à to dow kí sɛ bə kɔbe-ti kí dɔɔɔ-ti. Ngà dow kí təl rɔ-é go ndukun-je-ti rəm, bá ndó dow-je adi 'təl rɔ-dé go-ti siə tɔ lé, à to dow kí boy kɔbe-ti kí dɔɔɔ-ti. ²⁰ Bəbə m'a kidə-si rəsi: «Kinə né ra kí njururu lə-si itə 'lə njéndó dow-je ndukun-je kɔ́ Parisi-je al rəmə, a kandi kɔbe-ti kí dɔɔɔ-ti ndə bə al.»

Néndó kí dɔ wɔngi-ti

²¹ Səi 'gəi kí d'idə dɛ kí kete lé 'panè: «'A təl dow al; dow kí təl dow lé, d'a kɔw siə nɔ́ njégangta-je-ti.» ²² Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: Dow kí adi wɔngi ra-é dɔ ngonkɔ-é-ti lé, d'a kɔw siə lo gangta-ti. Ngà dow kí taji ngonkɔ-é panè n'to dow kí kɔgi kare lé, asi kadi d'ɔw kɔ́ dowbé lo gangi ta-ti kí boy, ngà dow kí ba ngonkɔ-é mbé dow rəmə, à toki kilə dowbé dan pər-ti kí tò sartagangi tɔ. ²³ Loki 'ɔw kɔɔ kadi né Lubə logugi né-ti, bá kinə mɛɛ-i ole dɔ ta-ti kí ngonkɔ-i ɔw-né sə-i lé, ²⁴ 'iŋə kadkare lə-i lé

† 5:18 5:18 Luk 16:17

logugi né-ti nɔɔ ya ə 'ow 'ulə noji nati siə kete bəy taá kadi 'təl 'ree 'adi kadkare lə-i Lubə.

²⁵ Loki 'isi 'ow lo gangta-ti kì njèta lə-i lé, 'ulə noji nati siə kalangi do rəbi-ti, nè kinə ow tɛɛ sə-i nɔ̀ njègangta-ti lé, njègangta à kilə-i ji asgar-ti kadi-é ilə-i dangay-ti. ²⁶ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàrè à nɔ̀y al bá 'a tɛɛ dangay-ti bəy.

Néndó kí do sangi-nɔ̀ kí lo kaya-ti

²⁷ Səi 'gəi kí d'idə də kí kete lé 'panè: «'A ra kaya al.» ²⁸ Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: «Dow kí oo dené sar adi bo-é ra-é mɛɛ-é-ti lé, to kaya ya dowbé ra kì dené-é ngá tin.» ²⁹ †Kinə kəm-i kí kòl ow sə-i adi 'ra majal lé, 'or-é 'ilə-é kɔgi ngərəngi nɔ̀ bə, kdo ngon rɔ-i káre-rè é tuji kdo kadi rɔ-i kí lay ow-né dan pər-ti kí tò sartagangi kin al ə tò soti. ³⁰ †Ngà kinə jikol-i bá ra-i adi 'ra majal lé, 'gangi-é ilə-é kɔgi ngərəngi nɔ̀ bə, kdo ngon rɔ-i kí káre-rè é tuji kdo kadi rɔ-i kí lay ow-né dan pər-ti kí tò sartagangi kin al ə tò soti.

Ta kí do gángi-nɔ̀-ti lə dené kì dingəm

Mat 19:9; Mar 10:4-5,10-12

³¹ †Səi 'gəi kí d'idə də kí kete lé bəy 'panè: «Dow kí tubə ne-é rəmə kadi ra mbete tubə lé adi-é banet.» ³² †Ngà mə rəmə, m'a kidə-si rəsi; kinə dow tubə ne-é kdo ta lə kaya kí dené ra bane, bi kinə tubə-é kdo né kí rangi rəmə dowbé

† **5:29** 5:29 Mat 18:9; Mar 9:47 † **5:30** 5:30 Mat 18:8; Mar 9:43
 † **5:31** 5:31 Mat 19:7; Mar 10:4 † **5:31** 5:31 Det 24:1 † **5:32**
 5:32 Mat 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18; 1Kɔ 7:10,11

ya ilə ne-é kaya-ti. Ə dow kí njètaa dené kí ngəbi-
é tubə-é lé, ę ra kaya tə.

Ta kí də kubi rə-ti

³³ Səi 'gəi kí d'idə də kí kete lé 'panè: «'A kubi
rə-i al. Né kí un mindi-i də-ti adi 'Babe lé, 'a ra
né-é ya bane‡.» ³⁴ †Ngà mə lé, m'ow kə kidə-si
kadi ubi rə-si al kí kubi al ya bə. 'A kubi rə-i
kə dərə al, kdə dərə to kalikəbe lə Lubə. ³⁵ 'A
kubi rə-i kə dənangi al, kdə dənangi to lo kungi
nja Lubə, 'a kubi rə-i kə Jorijaləm al rəm, kdə
Jorijaləm to bebo lə ngar kí boy n̄. ³⁶ 'A kubi
rə-i kə də-i al, kdə bəl də-i kərə ya kərə 'a kasi
'təl-é kí ndaa-ti əse kí ndul-ti al. ³⁷ Kinə ta lə-si
to: «Oiyə» rəmə ąi də «oiyo-ti», ə kinə ta lə-si
to: «Á-à» rəmə ąi də «á-à-ti.» Ta kí rangi kí ree
go-ti to ta lə Njèmeəndul ngá.

Ta kí də dalba-ti

Luk 6:29-30

³⁸ Səi 'gəi kí d'idə də kí kete lé 'panè: «Kinə
dow tə kəm madi-é rəmə, d'a tə 'liə tə,
kinə dow tətə ngangi madi-é rəmə d'a tətə 'liə
təŞ.» ³⁹ Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: Ijəi rə
njèmeəndul al. Kinə dow ində mbó-i kí kəl rəmə,
'təl kí gəl adi-é ində bəy. ⁴⁰ Kinə dow ndigi kəw
sə-i lo gangta-ti kdə taa kubi kí kàd-i-ti rəmə
adi-é kubi kul lə-i də-ti. ⁴¹ Kinə dow uwə-i kí
lə njətəgi-ti kdə kadi 'njiyə kulə buy dəgi lé, əw
siə kulə buy kərjoo. ⁴² Dow dəji-i né ə adi rəm,
bá dow ndigi tunə-i né kərə əgi-é al rəm tə.

‡ **5:33** 5:33 Mbl 19:12; Kni 30:2 † **5:34** 5:34 a Jak 5:12; b Mat
23:22 § **5:38** 5:38 Tət 21:24; Mbl 24:20; Det 19:21

*Ta do ndigi njéba-je-ti**Luk 6:27,32,35-36*

⁴³ Səi 'gəi kí d'idə də kí kete lé 'panè: «'A ndigi ngonkɔ-i, ngà njèba lə-i bá 'a kosi-é kì ta.»*
⁴⁴ Ngà ma rəmə, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je lə-si, 'pai ta kì Lubə kɔ dow-je kí njékulə kəm-si ndoo. ⁴⁵ Beba səi a toi-né ngan lə Bəbi-si kí taá dɔra-ti. Kɔ Bəbi-si lé, adi kàdì liə ubə do njémeəndul-je-ti rəm, do njémeəmajì-je-ti rəm, ɛ adi ndi ədì do njéra né-je-ti kí njururu rəm, do njéra né-je-ti kí njururu al rəm tɔ. ⁴⁶ Kɔ kinə dow-je kí 'ndigi-si bá səi 'ndigi-dé tɔ lé, nékugə dɔji ri bá a kingəi-ti wa? Njétaalambo-je kàrè 'ra bè tɔ al wa? ⁴⁷ Kinə ngankɔ-si-je ya par bá səi 'rai-dé lapiya lé, ri bá tɔ gay rɔ-si-ti kì dow-je kí rangi wa? Dow-je kí 'to jipi-je al kàrè 'ra bè tɔ al wa? ⁴⁸ Ən é adi kullə ra-si maji ɔr njuti titi kí kullə ra Bəbi-si kí dɔra-ti maji ɔr-né njuti kin bè tɔ†.

6*Ta lə ra maji kì njəndoo-je*

¹ †«Ooi bè, maji kí 'rai lé, 'rai kɔ kadi dow-je d'oo-si-né al; bè al rəmə a nali nédɔji-si rɔ Bəbi-si-ti kí njəkisi dɔra-ti. ² Kinə 'adi né njəndoo lé, 'ində gəngi dɔ-ti titi kì njékədkəm dow-je d'isi 'ra-né meə keykəwnə-ti lə jipi-je, kì kagi rəbi-je kɔ kadi dow-je 'piti-dé-né kin al. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dowbè-je kinlé d'ingə né dɔji-dé ngá. ³ Ngà i rəmə, loki 'adi né njəndoo lé, kadi jigəl-i

* **5:43** 5:43 Mbl 19:18 † **5:48** 5:48 Mbl 19:2; Det 18:13 † **6:1** 6:1 Mat 23:5

gə né kí jikol-i adi kinlé al. ⁴ Bè kɔ kadi né kí 'adi kinlé tò kì go ngəy, rəmə Bɔbi-i kí oo né-je kí tò kì go ngəy lé, à kugə doji-i.»

Néndó kí sɔbi do pa ta kì Lubə

⁵ †«Loki isi 'pai ta kì Lubə lé, 'rai tana kí njékædkəm dow-je d'isi 'ra né kin bè al. Dɛ 'ndigi kə táá bá pa ta kì Lubə mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə-ji jəi jipi-je, kì kàdì rəbi-je rəm tɔ, kɔ kadi dow-je d'oo-dé. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɛ d'ingə né doji-dé ngá. ⁶ Ngà i rəmə, loki 'ndigi pa ta kì Lubə lé, 'andi kəy, 'uti takəy ta-i-ti bá 'pa ta kì Bɔbi-i, rəmə Bɔbi-i kí njèkoo né-je kí lo bɔyɔɔ-ti, à kugə doji-i.

⁷ «Loki isi 'pai ta kì Lubə lé, 'pai ta-je n̄a-n̄a titi-n̄a kí dow-je kí 'to jipi-je al d'isi 'ra-né kin bè al. Dɛ 'gir 'panè ta kí 'pa n̄a-n̄a kin bá Lubə à koo-né do ndi-dé wa! ⁸ Ngà sɛi rəmə 'ndaji kəm-dé al, kɔ Lubə kí Bɔbi-si gə né kí mɛɛ-si ndigi kete bəy bá kadi sɛi 'dəji-é bəy. ⁹ Ooi, kəm rəbi kí a pai-né ta kì Lubə é:

“Bɔbi-ji kí 'isi taá dɔɔ-ti! Kadi dow-je 'gə kí 'aa njay;

¹⁰ Kadi kɔbɛ lə-i ree;

Kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè 'ra né kí mɛɛ-i ndigi Titi kí dɛ kí dɔɔ-ti d'isi 'ra-né bè tɔ.

¹¹ 'Adi-ji nékusɔ kí asi ta-ji mɛɛ ndɔ-ti kí bone.

¹² 'Inə go majal-je lə-ji kɔgi,

Titi kí jɛ kàrè j'inə-né go majal-je kí dow-je d'isi 'ra sɛ-ji kin bè tɔ.

¹³ 'Inə-ji adi j'usi mɛɛ nənə-ti al;

† 6:5 6:5 Luk 18:10-14

Ngà 'or ji kɔgi ji Njèmeendul-ti.
Kdo kɔbe, kɔ tɔgi, kɔ rɔba to kɔ lə-i ya sartagangi.
Amen!"

¹⁴ † «Kinə inəi go majal-je kɔ dow-je 'ra sə-si kɔgi lé, Bɔbi-si kɔ isi dɔra-ti à kinə go kɔgi kadi-si to.
¹⁵ Ngà kinə inəi go kɔgi adi dow-je al lé, Bɔbi-si à kinə go majal-je lə-si kɔgi kadi-si al ya to.»

Kɔgi rɔ nékuso kɔ man kay kdo pa ta kɔ Lubə

¹⁶ «Loki ɔgi rɔ-si nékuso kɔ man kay kadi 'pai ta kɔ Lubə lé, adi kəm-si ra ndoo titi-nə kɔ njékædkəm dow-je d'isi 'ra-né kin bə al. Dɛ d'ulə kəm-dé nati wur-wur kadi dow-je d'oo kɔ n'ɔgi rɔ-dé nékuso kɔ man kay kdo pa ta kɔ Lubə. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɛ d'ingə nékugə doji-dé ngá. ¹⁷ Ngà i rəmə loki 'ndigi kɔgi rɔ-i nékuso kɔ man kay kdo pa ta kɔ Lubə lé, 'togi takəm-i suki-suki, ə 'ndəm ubi kɔ ɔti maji do-i-ti, ¹⁸ kdo kadi dow-je 'gə kɔ 'ɔgi rɔ-i nékuso kɔ man kay kdo pa ta kɔ Lubə al, ngà kadi Bɔbi-i kɔ isi lo ɔyɔrɔ-ti ya kɔ kár-é oo, rəmə Bɔbi-i kɔ oo né kɔ lo ɔyɔrɔ-ti lé à kugə doji-i.

Nékingə kɔ dɔra-ti

Luk 12:33-34

¹⁹ † «'Mbɔi né-je lə-si indəi ngangəm donangi-ti nè al, kdo nɔ à kɔ rəm, à nɔ rəm, bá njébogi-je kàrè d'a tɔti takəy kdo kɔy rəm to. ²⁰ Ngà 'mbɔi né-je lə-si indəi ngangəm dɔra-ti taá, kdo to lo kɔ né kɔ titi à nɔ al rəm, nɔ à kɔ al rəm, bá njébogi-je d'a tɔti takəy kdo kɔy al rəm to. ²¹ Kdo lo kɔ

† **6:14** 6:14 Mar 11:25,26 † **6:19** 6:19 Jak 5:2,3

né lə-i kí ində ngangəm tò-ti lé, lo-é ya mɛɛ-i à tò dɔ-ti géréré tɔ.»

Londógi lə daji rɔ dow

Luk 11:34-36

²² Kəm-i lé, to lampi lə rɔ-i. Kinə kəm-i tò maji lé, to ndəgi rɔ-i lay fá isi dan lo kí ndógi-ti. ²³ Ngà kinə kəm-i tò maji al lé, ndəgi rɔ-i lay ya tò dan lo kí ndul-ti tɔ; kinə kəm-i kí to londógi lə rɔ-i təl to lo kí ndul lé, londul kinlé à təl to lo kí ndul ndi-ndi.

Lubə əse là

Luk 16:13

²⁴ Dow kí à kasi ra bə lə ngar-je joo ya goto. Kdotalə à kəsi ta ɛ kí káre ə à ndigi ɛ kí káre, al kàrè, à nam kè ɛ kí káre ə nedi ɛ kí káre. Adi a kasi kori Lubə kè là nati joo kɔ ra kullə kadi-dé al.

Ta kí sɔbi dɔ kində mɛɛ dɔ Lubə-ti

Luk 12:22-32

²⁵ Beba m'a kidə-si rəsi panè: Adi mɛɛ-si ɔ kókókó adi 'painè: «Ri fá j'a kuso əse ri fá j'a kay kɔ kisi-né əse j'a kingə kubi rá fá j'a kɔ wa» al. Kɔ kisi kè dɔ taá lə dow maji nɔ itə nékuso rəm, fá daji rɔ dow maji nɔ itə kubi-je rəm tɔ ya al wa? ²⁶ Ooi, yəl-je kí 'nar taá kin; de 'dubi ko al rəm, d'ijə ko d'ungi damɔ al rəm, ya ngà Bɔbi-si kí dɔrɔ-ti ya isi ul-dé! Ngà səi lé, gati-si itə gati yəl-je kin say ya al wa? ²⁷ Nɔ dan-si-ti fá à kasi kilə ndɔ-é dɔ madi-é-ti sɛ kè takul mɛɛ kɔ kókókó liə wa?

²⁸ Ə kɔ ri fá adi mɛɛ-si ɔ kókókó kɔ kubi-je wa? Uni kəm-si ooi-né puti wale-je kí wale kin!

Dɛ 'ra kullə madi al rəm, d'oji kubi al rəm, ²⁹ ya ngà m'a kidə-si rəsi kí Salomɔ kí to njènékingə kí ɲa kin ya kàrè, ɔɔ kubi-je kí ndóle asi kì puti wale-je kin nja káre al. ³⁰ Səi dow-je kí kadmɛɛ lə-si to kí ndɛ bè kan! Wale-je kí d'a mɛɛ ndɔr-je-ti bone ya ə bore pər à kɔ̀-dé kin kàrè Lubə adi 'mɔne kì puti-dé mbuy rəm, ngà səi kí ban bá ɛ à kadi-si kubi al wa? ³¹ Adi mɛɛ-si ɔ́ kəkəkə adi 'painè: «Ri bá j'a kuso wa? Ri bá j'a kay wa? J'a kingə kubi rá bá j'a kulə wa?» al. ³² Kdo né-je lay kinlé, gin dow-je lay kí rangi kin bá d'adi rɔ-dé kɔ̀ 'sangi par-par; ngà səi rəmə, Bɔbi-si kí isi dɔrɔ-ti gə maji kí né-je kinlé ɔwi ndoo-é. ³³ 'Sangi kɔ̀be lə Lubə kì né ra kí njururu liə ya kete, rəmə ndəgi né-je lay kinlé, Lubə à kadi-si dɔ-ti. ³⁴ Adi mɛɛ-si ɔ́ kəkəkə dɔ ndɔ kí bore-ti al, kdo ndɔ kí bore ɔw kì mɛɛ kɔ́ kəkəkə liə tɔ. Ndo-je lay ya d'ɔw kì né to rɔ kí sobi dɔ-dé dɔ-dé.

7

Ta lə gangta dɔ-nɔ-ti

Luk 6:37-42

¹ 'Gangi ta dɔ dow-ti al, nè d'a gangta dɔ-si-ti. ² †Kdo kəm rəbi kí səi 'gangi-né ta dɔ dow-ti kinlé, ɛ ya d'a gangi-né ta dɔ-si-ti tɔ; ə né kí 'mboji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mboji-né né kadi-si tɔ. ³ Ban bá i oo wale kí tò kəm ngonkɔ̀-iti rəmə, kagi kí boy kí tò kəm-i-ti kin bá i oo al wa? ⁴ Ban bá 'a kidə ngonkɔ̀-iti panè: «Adi m'ɔr wale kí tò kəm-i-ti» kin kɔgi ə i rəmə, 'oo kagi kí tò kəm-i-ti kin al wa? ⁵ I njəkədkəm

† 7:2 7:2 Mar 4:24

dow-je kan! 'Or kagi kí boy kí tò kəm-i-ti ya pa ðøy bá 'a koo wale kí tò kəm ngonkɔ-i-ti kɔɔ kɔɔ kadi-é.

⁶ Adi né kí aa njay bisi-je al, nè d'a təl kí dɔ-si-ti kɔɔ tɔ-si. 'Tiləi mədkɔsi kí gati-é n̄a n̄ɔ kɔsɔngi-je-ti al, nè d'a mbəjrə nja-dé-ti nangi.

Ta kí dɔ dəji né Lubə-ti

Luk 11:9-13

⁷ 'Dəji ə d'a kadi-si, 'sangi ə a kingəi, indəi tarəbi ə d'a tɛɛ kadi-si. ⁸ Kɔɔ dow kí dəji ya ə d'adi-é, dow kí sangi ə ingə, dow kí ində tarəbi ə 'tɛɛ d'adi-é. ⁹ N̄á dan-si-ti bá ngon-é dəji-é mbə rəmə à kadi-é ər wa? ¹⁰ Əse loki dəji-é kanji rəmə à kadi-é li wa? ¹¹ Ə səi kí 'toi njémɛɛndul-je kàrè, 'gəi kadi né-je kí maji-maji ngan-si-je rəm, ngà Bobi-si kí dɔrɔ-ti kí ban bá à kadi né-je kí maji dow-je kí 'dəji-é lé al wa?

¹² †Né lay kí 'ndigi kadi dow-je 'ra d'adi-si lé, gɔ-é ya 'rai adi-dé tɔ. Ɛ kin bá to né kí ndukun lə Moiyiji, kɔ mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti 'ndigi.

Ta lə tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ bè

Luk 13:23-24

¹³ Andi kɔ tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ bè. Ooi, tarəbi kí tati pəl-pəl to rəbi kí lo kun-é ɔ̄ al, ɛ bá to rəbi kí ɔw kɔ dow-je lo tuji-ti, rəbi-é kinlé dow-je n̄a ya d'un. ¹⁴ Rəmə tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ kí to rəbi kí lo kun-é ngá lé, to rəbi kí ɔw kɔ lo kiskəm-ti, rəbi-é kinlé dow-je n̄a ya d'ingə al.

† 7:12 7:12 Luk 6:31

Njékødta-je kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti

Luk 6:43-44

¹⁵ «Ooi go rɔ-si maji rɔ njékødta-je-ti kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti, kdɔtalə d'un ndaá bati dɔn-né rɔ-dé bá 'ree-né rɔ-si-ti, ngà mee-dé-ti rəmə 'to jagim-je kí njétɔɔ ko dow-je. ¹⁶ Səi a gəi-dé kɪ takul kullə ra-dé. Dow à tɔr kandi nduu dɔ kun pàràrà-ti al rəm, bá dow à kijə kandi kote dɔ ngə-ti al rəm tɔ. ¹⁷ Kagi kí rá-rá ya kí maji lé, kandi-é à maji, ə ɛ kí maji al lé, kandi-é à maji al ya tɔ. ¹⁸ Ə kagi kí maji lé kandi-é à maji al al, bá kagi kí maji al kàrè kandi-é à maji ndə al rəm tɔ. ¹⁹ †Kagi kí rá-rá kí kandi-é maji al lé, d'a gangi-é kilə-é pərəə. ²⁰ †Adi njékødta-je kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti lé a gəi-dé kɪ takul kullə ra-dé.»

Njéndó né-je kí tɔgrɔ-ti

Luk 13:25-27

²¹ Dow-je kí 'ba-m: «'Babe, 'Babe» kin bá d'a kɔw lay kɔbe-ti kí dɔrə-ti al, ngà dow kí ra né kí mee Bɔbi-m kí dɔrə-ti ndigi ya par bá à kɔw. ²² Ndɔ gangta-ti lé, dow-je nɔ ya d'a pa sə-m panè: «'Babe, 'Babe! Jɛ kí ndɔkɪ j'ilə mbɛ kɪ ri-i, j'tubə ndil-je kí maji al kɪ ri-i, j'ra nékɔji-je nɔ-nɔ kɪ ri-i lé ya wa?» ²³ Beba m'a kidə-dé rəsi panè: «M'gə-si nja káre al, ɔwi ngərəngi nɔ bə, səi njéra né-je kí maji al maji al.»*

Ta kí ɔɔbi dɔ təl rɔ go ta-ti

Luk 6:47-49

† 7:19 7:19 Mat 3:10; Luk 3:9 † 7:20 7:20 Mat 12:33 * 7:23 7:23 Pa 6:9

24 «Ooi, ná-ná kí oo ta læ-m ə təl rɔ-é go-ti lé, à titi-na kì njèkəmkaa kí ində kəy liə jam dódi-ti bè. 25 Beba loki ndi ədi, man taa lo lay, yólbo ulə dɔ kəy-ti lé ya kàrè, kəy-é tɔɔ al, kdɔtalə d'ində gin-é jam dódi-ti. 26 Ngà ná-ná kí oo ta læ-m bá təl rɔ-é go-ti al lé, à titi-na kì mbé dow kí ində kəy liə dɔ nangra-ti bè. 27 Loki ndi ədi, man taa lo lay, yól ulə dɔ kəy-ti lé, kəy-é tóti nangi rúm-rúm.»

Tógi néndó læ Jeju

28 †Loki Jeju tɔl ta ta-je liə lé, néndó liə ɔr ndil dow-je na. 29 Kdɔ ɛ ndó né dow-je kəm dow kí ɔw kì tógi bɪ ndó né tanə kì njéndó dow-je ndukun-je al.

Nékoji-je kí gay-gay kí Jeju ra

8

Jeju adi lapiya njèbanji

Mar 1:40-45; Luk 5:12-14

1 Loki Jeju j̄ kì dɔ mbal-ti isi risi nangi lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é lo-é-ti nɔɔ. 2 Beba njèbanji káre tɛɛ ree rɔ Jeju-ti, səbi takəm-é nangi nɔ-é-ti bá idə-é panè: «'Babe, kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji læ-m kin ur kadi m'aa njay.» 3 Jeju ulə ji-é ɔdi-né rɔ-é bá panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji læ-i ur!» Rəmə tajinati nè ya banji liə ur adi-é aa njay tɔ. 4 Go-ti, Jeju idə-é panè: «'Idə ta-é dow kí rangi al, 'ɔw 'ɔji rɔ-i njégugnə læ Lubə, ə 'adi kadkare Lubə

† 7:28 7:28 Mar 1:22; Luk 4:32

kí go ndukun-ti læ Moiyiji. Bè kɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rɔ-i-ti lé ur ngá*.»

Jeju adi lapiya ngonnjèkullə læ njèkun dɔ kuti asgar-je kí bu

Luk 7:1-10; Jɑ 4:46-54

⁵ Loki Jeju isi andi kí mee be-ti kí Kapernayim rəmə, dow káre bè kí to njèkun dɔ kuti asgar-je kí bu ree rɔ-é-ti, nɔ ki dɔ-é-ti panè: ⁶ «'Babe, ngonnjèkullə læ-m káre tò mɔy kəy nɔɔ, nja-é oy ta kuti-é-ti, adi ingə kɔ nɑ.» ⁷ Ba Jeju idə-é panè: «M'a kɔw ə m'a kadi-é lapiya.» ⁸ Ngà njèkun dɔ asgar-je lé idə-é panè: «'Babe, mɑ lé m'tuwə kadi 'ree mee kəy-ti læ-m al; ɛn ɛ 'pa ta káre ya par ə ngonnjèkullə læ-m à kingə lapiya. ⁹ M'pa bè kɔ, mɑ kɔ dɔ-m m'isi gin tɔgi-ti læ dow-je kí dɔ-m-ti rəm, m'ow kɔ asgar-je gin tɔgi-ti læ-m rəm. Adi kinə m'idə ɛ kí káre m'panè: “'ɔw!” ə ɔti ɔw! Ə kinə m'idə ɛ kí rangi m'panè: “'Ree!” ə ɔti ree! Ə kinə m'idə ngonnjèkullə læ-m m'panè: “'Ra né kin!” ə ɔti ra né-é lé.» ¹⁰ Loki Jeju oo ta-je kí tee ta-é-ti kin bè rəmə piti-é, ə idə de kí d'ɑ siə panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɔnangi Israyel-ti ya kàre m'ingə ko kadmee kí tanɑ bè kin nja káre al bəy. ¹¹ †Ooi, m'a kidə-si rəsi kí kosi dow-je kí 'to jipi-je al d'a kɔ ki lo kubə kàdɔ-ti, kɔ lo kur kàdɔ-ti kɔ ree kisi ta nékuso-ti kɔ Abrakam, kɔ Isaki kɔ Jakobɔ kɔbe-ti kí dɔrɑ-ti. ¹² †Ngà ngan njébe-je kí 'to jipi-je lé d'a kungi-dé ndaa-ti lo-ti kí ndul ndɔ-ndɔ kí to lo kí dow-je d'a nɔ-ti rəm, d'a kuso

* **8:4** 8:4 Mbl 14:2-32 † **8:11** 8:11 Luk 13:29 † **8:12** 8:12 Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

ngangi-dé titi mægəgə-mægəgə rəm tɔ.» ¹³ Befa Jeju təl idə njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu kinlé panè: «'Ɔw, ngonnjəkullə lə-i lé, à kingə lapiya titi kí tɛɛ-né ta-i-ti kí go kadmɛɛ-ti lə-i.» Tajinati nè ya ngonnjəkullə lé ingə lapiya tɔ.

Jeju adi lapiya njémɔy-je nɔ

Mar 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Go-ti, Jeju ɔw mɛɛ kəy-ti lə Piyər rəmə, oo məm Piyər kí dené tò nangɪ, 'ningó ində-é adi rɔ-é tungə pil-pil. ¹⁵ Ba Jeju ɔdi rɔ ji-é rəmə, 'ningó lé inɔ-é. Go-ti, ɛ ɪ taá oo go-dé kɪ nékuso.

¹⁶ Loki kadi ur lé, 'ree kɪ dow-je nɔ kí ndil-je kí maji al 'ra-dé rɔ Jeju-ti. Adi Jeju tubə ndil-je kí maji al dɔ-dé-ti kɔgɪ kɪ ta kí ta-é-ti, fá adi lapiya njémɔy-je lay tɔ. ¹⁷ Tò bè kdɔ kadi ta kí Ejay kí njèpata kí ta Lubə-ti pa kete lé, né-é ra né. Ejay panè:

«E ɔy məti-je lə-ji kɪ mɔy-je lə-ji dɔ-é-ti†.»

Ta kí sɔbi dɔ kun go Jeju

Luk 9:57-62

¹⁸ Ndɔ káre bè loki Jeju oo kosi dow-je nɔ 'gəə dɔ-é rəmə, ɛ un ndu adi njéndó né-je liə kadi 'gangɪ babo d'ɔw turə. ¹⁹ Ngá fá dow káre bè kí njéndó dow-je ndukun lə Lubə ree rɔ Jeju-ti idə-é panè: «Njéndó dow-je né, m'a kun go-i lo lay kí 'a kɔw-ti.» ²⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Tal-je d'ɔw kɪ be tɔ-dé nɔɔ, fá yəl-je kí 'nar taá kin kàrè d'ɔw kɪ kəy tɔ-dé tɔ. Ngà Ngon lə dow‡ lé, lo kí kadi ulə dɔ-é-ti ya kàrè goto.» ²¹ Dow káre dan njéndó

† 8:17 8:17 Eja 53:4 ‡ 8:20 8:20 Ta kí Jeju panè «Ngon lə dow» kinlé ɛ pa sɔbi-né dɔ-é ɛ ya ɓi pa sɔbi-né dow kí rangɪ al.

né-je-ti liə idə-é panè: «'Babe, 'adi-m tarəbi adi m'ow m'dubi bəbi-m məki tá.» ²² Ngà Jeju təl idə-é panè: «'Inə də kí d'oy 'adi 'dubi dow-je lə-dé kí d'oy, ə 'ree un go-m.»

Jeju ndangi yəlbo

Mar 4:35-41; Luk 8:22-25

²³ Jeju al mee tò-ti, ə njéndó né-je liə d'al go-é-ti. ²⁴ Rəmə, tajinati nè ya yəlbo tee sə-dé busi, ulə mbij-mbij do babo-ti adi pungum man ow kì tò yó-je kì nè-je adi tò ow kì nduy sə-dé. Ya rəmə Jeju tò tò bi. ²⁵ Ngà bá njéndó né-je liə 'ngəsi rə-é-ti, 'ndəl-é kì nɔ ta-dé 'panè: «'Babe, 'aji-ji, nè ko-ji à tɔɔ!» ²⁶ Jeju pa sə-dé panè: «Səi dow-je kí kadmee lə-si to kí nde bè kan! 'Bəli n̄a bè kɔo ri wa!» Rəmə e ɪ taá ndangi yəl, kì babo lé, adi lo təl tò ndingi. ²⁷ Né kí ra-né kinlé, ɔr ndil-dé adi 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: «Dow kanlé to dow kí ban ya bá yəl-je kì babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-ti liə bè waʂ?»

Jeju kì dingəm-je joo kí ndil-je kí maji al 'ra-dé

Mar 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Loki Jeju ree tee gidì babo-ti, donangi-ti lə dow-je kí Gadara lé, dingəm-je joo kí ndil-je kí maji al 'ra-dé, 'tee kì do badi-je-ti 'tilə kəm-é. Dingəm-je kinlé 'ra né maji al n̄a, adi dow-je 'bəl lo kun rəbi kí rɔ-dé-ti. ²⁹ Də 'tur kəə 'panè: «Ngon lə Lubə, 'ge ri rɔ-ji-ti wa? 'Ree kɔo kadi adi-ji kɔ kete nɔ kaglo kɔ-ti lé wa?» ³⁰ Kosi kɔsɔngi-je n̄a ya d'a d'uso né kədì lo-ti kí tò ngərəngi sə-dé. ³¹ Bəba ndil-je kí maji al

lé, 'ra ndoo ta Jeju-ti 'panè: «Kinə 'tubə-ji rəmə, 'adi j'ow mee kɔsɔngi-je-ti kin.» ³² Jeju 'ndigi sə-dé adi panè: «Ōwi.» Rəmə də 'tɛɛ d'ow 'tur mee kɔsɔngi-je-ti lé, adi kosi kɔsɔngi-je lé 'təti-nə yipi kàdì mbal-ti taá, 'tusi baa d'oy lay. ³³ Njéngəm kɔsɔngi-je lé, d'ay d'ow mee bebo-ti, d'or poy né kí ra-né rəm, né kí tɛɛ dɔ dingəm-je-ti kí joo kí ndil-je kí maji al 'ra-dé kin lay d'adi dow-je d'oo. ³⁴ Beba dow-je lay kí mee bebo-ti 'tɛɛ 'tilə kəm Jeju. Loki d'oo-é rəmə 'ra ndoo ta-é-ti kadi inə dɔnangi lə-dé ə ɔw rangi.

9

Jeju adi lapiya njèrɔkoy mburuki

Mar 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ Jeju al mee tò-ti, ində babo gangi, ɔw be koji-é-ti. ² Dow-je madi d'un dow kí njèrɔkoy mburuki mee tuwə-ti 'ree siə rɔ-é-ti. Loki Jeju oo kadmeɛ lə-dé bè rəmə, idə njèrɔkoy mburuki lé panè: «Ngon-m, 'ore mee-i, majal-je lə-i toki kiɲə go-é kɔgi!» ³ Loki njéndó dow-je ndukun-je kí madi-je d'oo ta kin bè rəmə, 'pa ta mee-dé-ti 'panè: «Dow kanlé pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti!» ⁴ Jeju gə ta kí mee-dé-ti gow adi dəji-dé panè: «Kdɔ ri bá ɔwi kì tagir-je kí maji al bè kin mee-si-ti wa?» ⁵ Dan ta-je-ti kí joo kinlé, ɛ kí rá bá tò bəl nɔ wa? Kidə dow panè: «Majal-je lə-i toki kiɲə go-é kɔgi» bá tò bəl nɔ əse kidə-é panè: «'I taá 'njiyə» bá tò bəl nɔ wa? ⁶ Maji! M'a koji-si kadi 'gəi kí Ngon lə dow lé, ɔw kì tógi dɔnangi-ti nè kdɔ kiɲə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. Beba Jeju təl idə njèrɔkoy mburuki lé panè: «'I taá, 'un

tuwə lə-i, ə 'ow bee lə-i!» ⁷ Beβa dingəm lé i taá, ow bee liə. ⁸ Né kinlé, kosi dow-je d'oo bè rəmə or ndil-dé n̄a, adi d'osi gaji Lubə kí njèkadi dow-je tógi kí tan̄a bè kin.

Ba kí Jeju ba Matiye

Mar 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Loki Jeju i lo-é-ti kin ow ki kete lé, oo dingəm kí ri-é lə Matiye, isi lo taa lambo-je-ti rəmə idə-é panè: «'Un go-m!» Ə Matiye i taá un go-é. ¹⁰ †Go-ti, Jeju isi ta nékuso-ti mee kəy-ti lə Matiye. Rəmə njétaalambo-je* n̄a k̄i njéramajal-je n̄a 'ree d'isi ta nékuso-ti nati k̄i Jeju k̄i njéndó né-je liə. ¹¹ Loki Parisi-je d'oo Jeju isi uso né nati k̄i dow-je kinlé rəmə, 'dəji njéndó né-je liə 'panè: «Kdo ri bá njéndó-si né isi uso né k̄i njétaalambo-je, k̄i njéramajal-je kin wa?» ¹² Jeju oo ndi-dé, adi idə-dé panè: «Dow-je kí rə-dé t̄o k̄i lapiya kare lé d'ow ndoo d̄oktur al, ngà njém̄y-je bá d'ow ndoo-é. ¹³ †Kdotalə njéramajal-je bá m'ree kdo sangi nja-dé, bi m'ree kdo njéra né kí njururu-je kin al. Ōwi 'sangi kadi 'gəi mee ta kí Lubə pa panè: “Ma Lubə lé, koo kəmtondoo bá m'ndigi, bi məsi d̄a-je kí kadi-m kin al.”»†

† **9:10** 9:10 Luk 15:1,2

*

9:10 9:10 Jipi-je 'ge ta lə njétaalambo-je al kdo d̄e kí n̄a-je 'taa lambo lé al d̄o ɛ kí ngar ində d̄o dow-je-ti kadi d'ugə (Luk 3:12,13; 19:8), rəm kdo dow-je kí d'̄ə be d̄o-dé-ti lé k̄arè 'to mba-je. Lambo to né kí njék̄ɔbe-je 'taa kdo ra-né kullə d̄o be-ti. Ngà ɛ kí njétaa-é-je 'taa d̄o madi-é-ti k̄i ndangi kare bá to tó-é al. † **9:13** 9:13 Mat 12:7 † **9:13** 9:13 Oje 6:6

Ta kí dɔ kɔgi rɔ nékuso kɔ man kay

Mar 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Njéndó né-je læ Ja kí njera dow-je batem 'ree d'ingə Jeju 'dɔji-é 'panè: «Kdɔ ri bá je kɔ Parisi-je j'isi j'ɔgi rɔ-ji nékuso kɔ man kay kdɔ pa ta kɔ Lubə, ngà njéndó né-je læ-i 'ra al wa?» ¹⁵ Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé, d'a ndingə ndoo kaglo-ti kí njetaa dené sigi isi-né sə-dé nati wa? Ndo-je ɔw ree nɔɔ lé, d'a kun njetaa dené sigi lé ta-dé-ti kɔgi ngà bá d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kɔ man kay bəy.

¹⁶ «Dow à kun takubi kí sigi kdɔ kilə-né kəm ndisi kubi al, kdɔ takubi kí sigi lé, à kuwə dɔgangi ndisi kubi lé wuktu kɔr, ə à ra kadi kəm kubi kí mbuti lé tò wororo ta madi-é-ti ya bəy.

¹⁷ Bè ya tɔ, dow à tur yibi nduu kí sigi meɛ mbundaá-je-ti kí low al tɔ, kdɔ loki yibi nduu à kɔ lé, à kində mbundaá lé kadi riyó; ə yibi nduu à kungi kɔgi rəm, bá mbundaá lé kàrè à təl né kí tuji kɔgi rəm tɔ. Bəba kinə yibi nduu to kí sigi rəmə, kadi mbundaá kàrè to kí sigi ya tɔ bane. Bè rəmə, mbundaá à riyó al rəm, yibi nduu kàrè à kungi kɔgi al rəm tɔ.»

Tɔsi ndəl læ ngon læ Jayrusi

kɔ ta læ dené kí məsi ra-é bal dɔgi gidi-é joo

Mar 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Loki Jeju isi pa sə-dé ta-je kin bè ya bəy rəmə, 'boy kàre kí dɔ kəykəwnə-ti læ jipi-je, ree səbi takəm-é nangi nɔ-é-ti bá idə-é panè: «Ngon-m kí dené oy tajinati nè bəy nɔɔ, 'ree 'ində ji-i dɔ-é-ti ə à təl kisi kɔ dɔ-é taá kadi-m.» ¹⁹ Jeju kɔ njéndó né-je liə d'j d'ɔw siə nati.

²⁰ Dené kí mæsi ree rɔ-é-ti ɓal dɔgi gidi-é joo tɛɛ gidi Jeju-ti, ulə ji-é ɔdi-né takubi liə. ²¹ Kɔɔtalə gir mɛɛ-é-ti panè: «Kinə takubi liə ya ɓá lé m'ɔdi rɔ kàrè rɔ-m à kingə lapiya.» ²² Jeju ilə rəti oo-é, ə idə-é panè: «Ngon-m kí dené, 'ore mɛɛ-i, kadmɛɛ lə-i adi-i lapiya.» Rəmə tajinati nè ya dené lé ingə lapiya.

²³ Loki Jeju ɔw tɛɛ kəy lə 'boy kí dɔ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je kinlé rəmə, oo njékəy nal-je, kì kosi dow-je kí 'singə sokro dɔ-nɔ-ti, ɓá idə-dé panè: ²⁴ «Ori rɔ-si gogi, ngon kí dené lé oy al, ngà tò ɓi ki tò.» Rəmə dow-je 'sɔki Jeju. ²⁵ Loki dow-je 'tɛɛ ndaa-ti lé, Jeju andi kəy, uwə ji ngon kí dené lé adi-é ɔ taá. ²⁶ Beba poy-é ɔr lo kí dɔnangi-ti ki nɔɔ lay.

Jeju kì njékəmtɔ-je joo

²⁷ Loki Jeju ɔ lo-é-ti kin isi ɔw kì kete rəmə, njékəmtɔ-je joo d'un go-é, ə 'tur kəə boy-boy 'panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-ji.»

²⁸ Jeju ɔw tɛɛ kəy rəmə, njékəmtɔ-je kí joo kinlé d'ɔw rɔ-é-ti ə ɛ dɔji-dé panè: «Ooi kí m'asi ra né kí sɔi 'dɔji-mi lé wa?» Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Oiyɔ, 'Babe, j'oo kí i asi.» ²⁹ Beba, Jeju ɔdi rɔ kəm-dé ɓá idə-dé panè: «Kadi Lubə ra sə-si kì go kadmɛɛ-ti lə-si!» ³⁰ Rəmə tajinati nè ya kəm-dé oo lo. Ngà go-ti, Jeju ndɔji-dé panè: «Adi dow gə al.» ³¹ Ngà loki d'ɔti d'ɔw lé, dɛ 'pa ta lə Jeju adi sane kì go dɔnangi kí nɔɔ lay.

Ta lə Jeju kì dingəm kí pa ta al

³² Loki njékəmtɔ-je 'tɛɛ d'ɔw lé, dow-je 'ree kì dingəm káre kí ndil kí maji al ra-é, adi pa ta al,

ro Jeju-ti. ³³ Jeju tubə ndil kí maji al lé ya rəmə, dingəm lé pa ta. Né kinlé or ndil kosi dow-je ɲa, adi 'panè: «Kay! J'oo né kí tana bè kin donangi Israyel-ti nja káre al bəy!» ³⁴ †Ngà Parisi-je rəmə 'panè: «To tógi lə 'boy lə ndil-je kí maji al bá e isi tubə-né ndil-je kí maji al!»

Ta-je kí Jeju pa adi njəkɔwkułə-je liə

Jeju oo kəmtondoo lə dow-je

³⁵ †Jeju ɔw kì nganbe-je, kì bebo-je, ndó né dow-je meɛ kəykəwna-je-ti lə jipi-je rəm, ilə mbe Poyta kí Maji kí sobi do kɔbe lə Lubə rəm, bá adi mɔy-je kì məti-je kí gay-gay lay or do dow-je-ti rəm to. ³⁶ †Loki e oo kosi dow-je lé bè rəmə, ta ɔ meɛ-é kdo ta lə-dé, kdo ko ra-dé, tógi-dé goto, adi tana kì bati-je kí njəkul-dé goto bè. ³⁷ †Beba e idə njéndó né-je liə panè: «Ko kí tò kijə ɲa, ngà njəkijə-é-je bá 'ɲa al. ³⁸ Ən é 'pai ta kì 'ba njeko kí tò kijə lé, kadi ulə kì njérakullə-je titi.»

10

Jeju ba njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo

Mar 3:13-19; Luk 6:13-16

¹ Jeju ba njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo ro-é-ti ə adi-dé tógi kadi 'tubə-né ndil-je kí maji al rəm, bá kadi d'adi mɔy-je kì məti-je kí gay-gay lay or-né do dow-je-ti rəm to. ² Ri njəkɔwkułə-je kí dɔgi gidi-é joo lé ən: E kí dɔsay to Simɔ kí 'ba-é

† **9:34** 9:34 Mat 10:25; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15 † **9:35** 9:35 Mat 4:23; Mar 1:39; Luk 4:44 † **9:36** 9:36 Mar 6:34 † **9:37** 9:37 Luk 10:2

Piyər də kì ngonkɔ-é Andre, Jaki kì ngonkɔ-é Ja kí 'to nğan lə Jebede. ³ Pilipi kì Batlemi, Tomasi kì Matiye kí njətaalambo, kì Tade, kì Jaki kí ngon lə Alpe. ⁴ Simɔ kí to dow kí ta be liə to-é, kì Judasi Iskariyoti kí njəkun do Jeju.

Njəkɔwkulə-je lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo

Mar 6:7-11; Luk 9:1-6

⁵ Jeju ulə njəkɔwkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo kì ndu-je kin panè: «Dow-je kí 'to jipi-je al lé, ɔwi rɔ-dé-ti al, bá ɔwi meɛ bebo-je-ti kí Samari al rəm. ⁶ Ɔwi rɔ gin koji-ti lə Israyel kí d'ɔw tanə kì bati-je kí ndəm bè kin taa. ⁷ Loki isi ɔwi rəmə, iləi mbe taá-taá 'painè: “Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò ngɔsi!” ⁸ Ə adi lapiya njémɔy-je, adi dow-je kí d'oy 'tosi 'ndəl rəm, adi njébanji-je d'ingə lapiya rəm, bá 'tubəi ndil-je kí maji al do dow-je-ti rəm tɔ. To né kí ingəi kare, ən é adi dow-je kare ya tɔ. ⁹ Uni lɔr ji-si-ti al rəm, uni là ji-si-ti al rəm, uni sisi uləi posi-si-ti al rəm, ¹⁰ †uni mbu kɔw mba al rəm, ɔyi kubi joo-joo al rəm, ɔyi saba əse uni salangi al rəm tɔ. Kdo to tó-é kadi njèrakullə ingə nékuso meɛ kullə-ti kí isi ra. ¹¹ Meɛ bebo əse ngonbe kí rá-rá kí ɔwi-ti lé, 'dəji ta ooi se dow madi kí à kuwə-si kí rɔ-é-ti isi nɔɔ wa? Rəmə dowbé ya isi rɔ-é-ti sar kadi ji-né. ¹² Loki andi meɛ kəy-ti rəmə, 'rai dow-je kí meɛ kəy-ti lapiya. ¹³ Kinə d'uwə-si kí rɔ-dé-ti rəmə, kadi lapiya lə-si nəy sə-dé. Ngà kinə d'uwə-si kí rɔ-dé-ti al tɔ rəmə, kadi lapiya lə-si təl kí rɔ-si-ti gogi. ¹⁴ †Loki d'uwə-si kí rɔ-dé-ti al əse d'oo ta-je lə-si al rəmə,

† **10:10** 10:10 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 † **10:14** 10:14 Knj 13:51

'teɛi mee kəy-é-ti əse mee be-é-ti kinlé, ə 'gəki kodi kí nja-si-ti kɔgi*. ¹⁵ ††Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; ndo gangta-ti lé, ta kí gangi kí do bebo-é-ti kinlé à nga n̄a kitə ta kí gangi kí do donangi Sodom-ti k̄i Gómor bəy†.»

Kò kí à ree do njéndo né-je-ti

Mar 13:9-13; Luk 21:12-19

¹⁶ †Yən, m'ulə-si titi-n̄a k̄i bati-je bè dan jagim-je-ti; ɔn é indəi kəmkaa do rɔ-si-ti titi li-je bè rəm, bá kadi 'soli lom-lom titi dəngɔdnda-je bè rəm to. ¹⁷ †Ooi go rɔ-si rɔ dow-je-ti, kdo d'a kilə-si ji njégangta-je-ti rəm, d'a tində-si k̄i ndəy marow mee kəykəwna-je-ti lə jipi-je rəm, ¹⁸ d'a kow sə-si n̄o gubərnər-je-ti k̄i n̄o ngar-je-ti kdo ta lə-m; beba də rəm, dow-je kí 'to jipi-je al rəm d'a kingə-né ta kí sɔbi do-m ta-si-ti. ¹⁹ Loki d'a kuwə-si kdo kow sə-si lo gangta-ti lé, adi mee-si a kəkəké adi 'painè: «Se ta ri bá j'a pa wa, əse j'a pa k̄i gosi kí ban wa» al? Ta kí a pai lé à toki kində ta-si-ti dokàdì-é-ti kin ya. ²⁰ Kdo to səi bá a pai ta lé al, ngà to Ndil Bòbi-si bá à kində ta ta-si-ti kadi 'pai.

²¹ †Dow à kun do ngonkɔ-é ya kadi 'tol-é, bɔbi ngon à kun do ngon-é kadi 'tol-é; ngan-je d'a kosi ta njékoji-dé-je rəm, d'a kun do-dé kadi 'tol-dé

* **10:14** 10:14 Gəki kodi nja-ti, toji ta kí pa kadi dow é kinə dowbé mbati, adi tuji kɔgi rəmə ta məsi-é to do-é ɛ-ti ya. † **10:15** 10:15 Mat 11:24 † **10:15** 10:15 Luk 10:4-12 † **10:15** 10:15 Kgn 18 † **10:16** 10:16 Luk 10:3 † **10:17** 10:17 Mar 13:9-11; Luk 12:11,12; 21:12-15 † **10:21** 10:21 Mar 13:12; Luk 21:16

rəm. ²² †Dow-je lay ya d'a kosi-si k̀̀ ta kɔɔ ta ləm; ngà dow kí uwə rɔ-é ngə sar tee sɔy-é-ti ə à kaji. ²³ Loki d'a kulə kəm-si ndoo mee bebo-ti kí káre rəmə ayi-nə owi mee bebo-ti kí rangi. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a kuləi ta nja bebo-je kí Israyel-ti nati al bəy ya Ngon lə dow à ree.

²⁴ †«Njèndó né à kitə njèndó-é né al rəm, bá ngonnjèkullə à kitə 'ba-é al rəm tɔ. ²⁵ †Njèndó né lé kinə titi-nə k̀̀ njèndó-é né ya rəmə asi; bá ngonnjèkullə kàrè kinə titi-nə k̀̀ 'ba-é ya rəmə asi tɔ. Njèkəy bəy ə 'ba-é Beljebul kin ngà, dow-je kí mee kəy-ti liə əjè tò ban ngà ən wa?

Ta lə bəl dow al

Mar 8:38; Luk 9:26; 12:2-9

²⁶ †«'Bəli dow al, kɔɔ né kí dow bɔyɔ kí gin-é à tee al ya goto rəm, bá ta kí tò lo bɔyɔ-é-ti kí dow à gə al kàrè goto rəm. ²⁷ Ta kí m'idə-si ndoo lé, 'pai kada rəsi. Ta kí dow-je 'pa mbi-si-ti nɔm-nɔm bè lé, iləi-né mbe dɔ kəy-ti taá. ²⁸ Dow-je kí d'a tɔl daji rɔ-si, ngà d'a kasi tɔl ndil-si al lé, 'bəli-dé al; ngà ɛ kí asi tuji ndil-si k̀̀ daji rɔ-si nati dan pər-ti kí tò sartagangɪ kin bá kadi 'bəli-é‡. ²⁹ 'Tij-je lé, 'ndogi-dé joo k̀̀ silə káre káre ya al wa? Lé bè ya kàrè, kinə Bəbi-si Lubə ndigi al lé, ngon 'tij káre ya kàrè à kusi nangɪ al. ³⁰ Ə səi lé, bəl dɔ-si kin ya kàrè toki gə kɔr-é lay, ³¹ ən ə 'bəli al, kɔɔ gati-si itə gati 'tij-je nja nɔ. ³² Bəba dow kí rá-rá kí pa ta rəsi takəm dow-je-ti panè n'to dow ləm

† **10:22** 10:22 a Mat 24:9; Mar 13:13; Luk 21:17; b Mat 24:13; Mar 13:13 † **10:24** 10:24 a Luk 6:40; b Jə 13:16; 15:20 † **10:25** 10:25 Mat 9:34; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15 † **10:26** 10:26 Mar 4:22; Luk 8:17 ‡ **10:28** 10:28 Jak 4:12

lé, ma kàrè m'a pa ta liə rəsi nò Bòbi-m-ti kí isi dɔra-ti panè to dow lə-m ya tɔ. ³³ †Ngà dow kí rá-rá kí ɔr ta kuti-m-ti takəm dow-je-ti panè n'gə-m al lé, ma kàrè m'a kɔr ta kuti-é-ti nò Bòbi-m-ti kí isi dɔra-ti panè m'gə-é al ya tɔ.»

*Jeju ree kɪ lapiya al, ngà ree kɪ rɔ dan dow-je-ti
Luk 12:51-53*

³⁴ «Ooi nè a giri kí to lapiya bá m'ree-né dɔnangi-ti; to lapiya bá m'ree-né dɔnangi-ti al, ngà to rɔ bá m'ree-né dan dow-je-ti. ³⁵ M'ree kɪ gáŋgi-nɔ dan ngon kí dingəm-ti dɛ kɪ bɔbi-é, m'ree kɪ gáŋgi-nɔ dan ngon kí dené-ti dɛ kɪ kɔ-é, m'ree kɪ gáŋgi-nɔ dan ngon kí dené-ti dɛ kɪ məm-é kí dené. ³⁶ Ə njéba-je lə dow lé, d'a to dow-je kí meɛ kəy-ti liə yaŝ. ³⁷ Dow kí ndigi kɔ-é əse bɔbi-é itə-m ma lé, asi to dow lə-m al. Rəm bá dow kí ndigi ngon-é kí dingəm əse kí dené itə-m ma lé, asi to dow lə-m al tɔ. ³⁸ †Dow kí un go-m bá un kagdəsi liə al lé, asi to dow lə-m al. ³⁹ †Dow kí ngəm rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kí ilə rɔ-é kɔgi kɔɔ ta lə-m lé à kingə gogi.»

Ta lə nékugə dɔji

Mar 9:37,41; Luk 9:48; 10:16; Jɔ 13:20

⁴⁰ †«Dow kí uwə-si kɪ rɔ-é-ti lé, to ma ya bá uwə-m kɪ rɔ-é-ti tin, ə dow kí uwə-m kɪ rɔ-é-ti kin rəmə, to njəkulə-m bá ɛ uwə-é kɪ rɔ-é-ti tɔ tin. ⁴¹ Dow kí uwə njèpata kí ta Lubə-ti kɪ rɔ-é-ti

† **10:33** 10:33 2Ti 2:12 § **10:36** 10:36 Mis 7:6 † **10:38** 10:38
Mat 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23 † **10:39** 10:39 Mat 16:25; Mar
8:35; Luk 9:24; 17:33; Jɔ 12:25 † **10:40** 10:40 a Luk 10:16; Jɔ
13:20; b Mar 9:37; Luk 9:48

kdotalə to kí to njèpata kí ta Lubə-ti lé, à kingə né doji kí asi-na kì 'lə njèpata kí ta Lubə-ti ya bè to. Dow kí uwə dow kí njururu kí rə-é-ti, kdotalə to kí ɛ to dow kí njururu lé, à kingə né kugə doji kí asi-na kì 'lə dow kí njururu ya bè to. ⁴² Dow kí rá-rá kí ɔdi man kí sɔl mɛɛ kaman káre-rè ya adi kí káre dan ngan dow-je-ti kí sɛ kan kɔ to kí to njéndó né lə-m lé, ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dowbé kin à nal nékugə doji-é al.»

Né-je kí ilə kagi kullə lə jeju

11

Jə kí njèra dow-je Batem de kì Jeju

Luk 7:18-35

¹ Loki Jeju un ndu-je adi njéndó né-je liə kí doji gidi-é joo adi gin-é gangi lé, ɛ ɔti ɔw mɛɛ bebo-je-ti kí donangi-ti kí nɔɔ kɔ ndó né dow-je rəm, kɔ kilə mbɛ Poyta kí Maji rəm to.

² Loki Jə kí njèra dow-je batem kí tò dangay-ti, oo poy né-je kí Kristi* ra lé, ɛ ulə njéndó né-je liə kadi 'dəji-é ta 'panè: ³ «I ya fá 'to dow kí tò kadi à ree lé əse tò kadi j'ngəbi dow kí rangi bəy wa?» ⁴ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «'Təli ɔwi idəi Jə ta-je kí ooi kì mbi-si, kì né-je kí ooi kì kəm-si adi to ⁵ njékəmtə-je kí d'oo lo rəm, njéməti-je kí 'njiyə maji rəm, njébanji-je kí banji lə-dé ur adi d'aa njay rəm, njémbito-je kí d'oo ta rəm, dow-je

* **11:2** 11:2 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

kí d'oy kí 'tosi 'ndəl d'ində lo 'teę rəm, njéndoo-je kí mbę Poyta kí Maji usi mbi-dé-ti rəm†. ⁶ Dow kí m'təl gin kusi liə al bá to njènékumə!»

⁷ Loki njéndó né-je lə Ją d'otí d'ow lé, Jeju pa ta kí do Ją-ti adi kosi dow-je panè: «To ri bá owi ooi diləlo-ti wa? To tuwətógi‡ kí yəl isi ow siə yó-je ki nè-je kin bá owi ooi wa? ⁸ Kinə bè al, ngà to ri ya bá owi ooi wa? To dow kí tulə kubi-je kí kuré-kuré rɔ-é-ti bá owi ooi-é wa? Ngà lé to ę kàrè, dę kí 'tulə kubi-je kí kuré-kuré bè kinlé, d'isi meę kəy-ti lə ngar-je yó rəm. ⁹ Ngà se to ri ya daną bá owi ooi wa? Se to njèpata kí ta Lubə-ti bá owi ooi-é wa? Tɔgrɔ-ti, m'a kidə-si, to dow kí itə njèpata kí ta Lubə-ti say bəy. ¹⁰ Kdo to Ją kin ya bá ndoki 'ndàngi ta kí do-é-ti 'panè: “Yən, ma Lubə m'ulə njèkilə mbę lə-m nɔ-i-ti kete,

kdo kadi ow ra rəbi lə-i adi-i§.”

¹¹ «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dan dow-je-ti lay kí dené-je d'oji-dé lé, dow kí to kí 'boy itə Ją kí njèra dow-je batəm ya goto. Bè ya kàrè ngon dow kí ndę bè meę kɔbe-ti kí dɔrą-ti lé, boy itə-é. ¹² †Ulə gin-é dɔkaglo-ti kí Ją kí njèra dow-je batəm ilə-né mbę sar teę-né bone lé, kɔbe kí dɔrą-ti təl né nagi-ną ngá, adi njétógi-je 'sangi kdo kay rɔ do-ti. ¹³ Mbetje-je lə njèpata-je kí ta Lubə-ti lay, kì ndukun-je lə Moiyiji lé, 'pa ta kdo

† **11:5** 11:5 Eja 35:5-6; 61:1 ‡ **11:7** 11:7 Gakra: Mongo-je kí ną-je 'panè: M'ijə gakra kdo koji tuwə. Ə dę kí dan-ti-je 'panè: M'ijə tuwətógi kdo koji gakra. Ę kí ta-é tò meę mbete-ti nè kinlé to ę kí dow oji al bəy. § **11:10** 11:10 Mal 3:1 † **11:12** 11:12 Luk 16:16

né-je-ti kí à ra né sar tɛɛ-né dɔ Ja kí njèra dow-je Batɛm-ti. ¹⁴ †Kinə adí mɛɛ-si ta-je kin rəmə, Ja kin bá to Eli njèpata kí ta Lubə-ti kí 'pa ta-é 'panè à ree lé. ¹⁵ Dow kí mbi-é tò kɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé.

¹⁶ «Ná bá m'a kun-é koji-né dow-je kí ngosnè kan wa? Dow-je kí ngosnè kanlé, 'tana kì ngan-je kí d'isi pandangi lo-ti, bá 'ba madi-dé-je 'panè:

¹⁷ “J'kol nal kàrè 'ndami-né al rəm!

Bá j'usi pa nɔ yo kàrè 'ndingəi-né ndoo al rəm!”»

¹⁸ Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «M'pa bè kɔ loki Ja ree bá ɛ uso né al rəm, aɣ man al rəm lé, dow-je 'panè: “To dow kí ndil kí maji al ra-é!” ¹⁹ Ngà loki Ngon lə dow ree, bá ɛ uso né-je, aɣ man-je lé, dow-je 'panè: “E kanlé uso né bore ngay, to njəkay né rəm, bá to nam njétaalambo-je, kì njéramajal-je rəm!” Bè ya kàrè, kullə ra-é-je toji kí gosi lə Lubə to gosi kí togrɔ-ti ya.»

Tuji kí sobi dɔ be-je kí 'mbati kadi mɛɛ-dé

Luk 10:13-15

²⁰ Bebo-je kí 'ra nékoji-je nɔ-nɔ dan-dé-ti ya kàrè, dɛ d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi al lé, Jeju ndangi-dé panè: ²¹ «Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi dow-je kí Koraje! Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi dow-je kí Betsayda! Kɔ nékoji-je kí toki ra dan-si-ti nè kinlé, lé toki ra donangi Tir-ti kì donangi Sidɔ-ti je bè, rəmə lé dow-je kí titi d'a kulə kubi saki rɔ-dé-ti tò-né buu-ti kɔ kiŋə-né panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi low nɔ ngá*. ²² Beba m'a kidə-si rəsi

† **11:14** 11:14 Mat 17:10-13; Mar 9:11-13

* **11:21** 11:21 Eja

23:1-18; Ejk 26; Juw 4:4-8; Amo 1:9-10

ya kí ndo gangta-ti lé, ta kí gangi kí do-si-ti à nga ña kitə ta kí gangi kí do donangi Tir-ti, kì donangi Sidjo bəy. ²³ Ngà səi dow-je kí Kapernayim, ooi 'painè se riba lə-si kin à kow sə-si sar dora-ti wa? Bè al, à toki təl sə-si ki nangi sar ki meɛ lo kí koó-ti. Kdo nékɔji-je kí toki ra meɛ be-ti lə-si kinlé, lé toki ra Sodom-ti je bè lé, bone bone ya kàrè Sodom à tò nè bəy.† ²⁴ †Beba m'a kidə-si rəsi ya kí ndo gangta-ti lé, ta kí gangi kí do-si-ti à nga ña kitə ta kí gangi kí do donangi Sodom-ti bəy.»

Ngon de kɛ Bobi-é

Luk 10:21-22

²⁵ Dɔkaglo-é-ti kin bá, Jeju un ta panè: «Bobi-m kí 'to 'Ba dora kì donangi, m'tóy-i, kdo 'bɔyɔ do né-je kin kì njégosi-je kì njénégə-je rəmə ngan dow-je kin bá 'tɛɛ kì do-é adi-dé. ‡ ²⁶ Oiyo, Bobi-m, m'tóy-i kdo to ndigi lə-i kadi né kinlé tò bè.

²⁷ †«Bobi-m təl kì né-je lay adi-m. Dow kí gə-m mə Ngon lə Lubə lé goto. Bobi-m ya par é gə-m. Ə dow kí gə Bobi-m ya goto. Mə ya par é m'gə Bobi-m lé, ə dow kí mə Ngon-é lé ya m'tɛɛ kəm-é do-é-ti to bá à gə-é.»

Jeju to njetaa né kí oy do dow-je-ti

²⁸ «'Reei rɔ-m-ti, səi dow-je lay kí ooi rɔgi-rɔgi gin nékuti-ti kí oy, ə m'a kadi-si 'taai koo. ²⁹ Uni jugi lə-m, ə taai néndó lə-m, kdo kadi ndil-si ingə

† **11:23** 11:23 Eja 14:13-15; Kgn 19:24-28 † **11:24** 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12 ‡ **11:25** 11:25 1Kɔ 1:17-29 † **11:27** 11:27 a Jə 3:35; b Jə 1:18; 10:15

lo taakoo, kɔɔ m'to njèsɔl dɔ-m rəm, m'sɔl ləm-ləm rəm§. ³⁰ Kɔɔ jugi lə-m lé ɔy al rəm, bá nékuti kí m'a kadi-si uti lé kàrè, ɔle pele-pele rəm tɔ.»

12

Ta lə Jeju dɔ ndɔ taakoo-ti

Mar 2:23-28; Luk 6:1-5

¹ Ndɔ káre bè, loki Jeju njiyə mee ndɔr gemɛ-je-ti kɔɔ kində gangi ndɔ taakoo-ti lə jipi-je lé, bo ra njéndó né-je liə, adi 'puy dɔ gemɛ d'uso taá-taá*. ² Loki Parisi-je d'oo-dé lé, 'pa kì Jeju 'panè: «'Oo, njéndó né-je lə-i 'ra né kí to tó-é al kadi dow ra ndɔ taakoo-ti.†» ³ Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kí ndɔki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki bo ra-dé dɛ kì dow-je liə lé, se səi 'ndói ta-é mee mbete-ti kí aa njay ooi ya al wa? ⁴ Dabidi andi mee kəykubi-ti lə Lubə, dɛ kì dow-je liə, d'uso mbè kí dow-je d'adi Lubə kadkare-ti. To mbè kí sobi dɔ-é kadi uso al rəm, sobi dɔ dow-je liə kadi d'uso al rəm, ngà njégugnə-je lə Lubə ya par bá sobi dɔ-dé‡. ⁵ Ngà njégugnə-je lə Lubə ya kí 'ra kullə mee kəy kubi-ti lə Lubə kì ndɔ taakoo, adi 'təl ndɔ taakoo né kí kare-ti, ya dow gangta dɔ-dé-ti al kinlé, səi 'ndói ta-é mee ndukun-ti ooi ya al wa§? ⁶ Beba adi m'idə-si, né kí boy itə kəy lə Lubə ya tò nè ngá! ⁷ †'Ndangi mee mbete-ti kí aa njay 'panè: “Mə Lubə lé, koo kəmtondoo bá m'ndigi, bi məsi dɔ-je kí kadi-m kin al.” Lé toki

§ 11:29 11:29 Jer 6:16 * 12:1 12:1 Det 23:26 † 12:2 12:2 Tɛt 34:21 ‡ 12:4 12:4 1Sa 21:2-7; Mbl 24:9 § 12:5 12:5 Kni 28:9; Mbl 24:8-9 † 12:7 12:7 Mat 9:13

'gəi mee ta kin maji lé, səi a gangi ta do dow-je-ti kí ta goto do-dé-ti kin bè al*. ⁸ Kdo Ngon læ dow bá to 'ba ndo taakoo lé.»

Jeju kì dingəm kí ji-é oy mburuki

Mar 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Jeju i lo-é-ti kinlé ow mee keykəwnə-ti læ jipi-je. ¹⁰ Ə dingəm káre kí ji-é oy mburuki isi mee key-ti lé nɔɔ. Rəmə Parisi-je kí d'isi nɔɔ 'sangi rəbi kilə ta do Jeju-ti adi 'dəji-é 'panè: «Ndo taakoo-ti lé, to tó-é kadi dow adi lapiya njəmɔy əse to tó-é al wa?» ¹¹ †Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: «Ná dan-si-ti bá ow kì bati káre-rè, bá bati-é usi bolé ndo taakoo-ti ya à kor-é tee siə ndaa-ti al wa? ¹² Ngà dow lé, itə bati nja nə-nə! Adi to tó-é kadi dow ra maji ndo taakoo-ti.» ¹³ Ngá bá Jeju təl idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Loki ɛ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò maji titi-nə kì ɛ kí káre. ¹⁴ Parisi-je kí d'ə lo-é-ti lé, 'tee d'ow d'oji-nə ta do kəm rəbi-ti kí kadi n'toli-né Jeju.

Jeju to ngonnjəkullə læ Lubə

¹⁵ Ngà loki Jeju gə ta kɔji læ Parisi-je lé, ɛ tee ow lo kí rangi-ti. Dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adi ɛ adi lapiya njəmɔy-je lay to. ¹⁶ Ngà ɛ ndəji-dé kadi d'adi dow gə kí to n'è Jeju al. ¹⁷ Bè kdo kadi ta kí njèpata kí ta Lubə-ti, Ejay pa kin, ra-né né. Lubə panè:

¹⁸ «Ooi, ngonnjəkullə læ-m kí m'mbəti-é, M'ində-é dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m do-é-ti nə, M'a kadi Ndil-m səbi do-é-ti,

* **12:7** 12:7 Oje 6:6 † **12:11** 12:11 Luk 14:5

À kilə mbe né ra kí njururu kadi gin dow-je kí gay-gay†.

19 D'a kól-nə kì dow al rəm, à kur kəə al rəm, Dow à koo ndi-é pandangi lo-ti al rəm‡.

20 À tėti tuwətógi kí tò gudi nangi al rəm, Lampi kí pər isi ò-ti ngel-ngel bəy kàrè à kosi suj tól al rəm tó§.

À ra bè sar kadi né ra kí njururu ilə njirə.

21 Beba gin be-je kí dɔnangi-ti nè lay ya d'a kində mɛɛ-dé dɔ-é-ti*.»

Dow-je 'ba Jeju ngar lə ndil-je kí maji al Mar 3:22-27; Luk 11:14-23

22 Dow-je 'ree kì dingəm káre kí ndil kí maji al ra-é adi kəm-é tɔ rəm, pa ta al rəm, adi Jeju adi-é pa ta rəm, oo lo rəm. 23 Né kinlé ɔr ndil kosi dow-je nə, adi 'dəji ta 'panè: «Kay! Dow kin to Ngonka Dabidi lé ya al wa?» 24 †Ngà loki Parisi-je d'oo ta kin rəmə, 'panè: «E kinlé isi tubə ndil-je kí maji al kì tógi lə Beljebul, kí to 'boy lə ndil-je kí maji al.» 25 Beba Jeju gə gir ta kí mɛɛ-dé-ti gow adi idə-dé panè: «Kɔbe kí rá-rá ya bá dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gangi-nə d'osi-nə kì ta lé, à təl ndubəbe rəm, bá bebo əse kəy kí rá-rá ya dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gangi-nə d'osi-nə kì ta kàrè, dowbé-je d'a kisi gərərə al rəm. 26 Bè ya tɔ, kinə Satə ya tubə dow-je lə Satə rəmə, to ɛ ya gángi rɔ-é danə. Bè kinlé, kɔbe liə à kə lo kə-é-ti gərərə ban wa? 27 Ə kinə to tógi lə Beljebul bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al, ngà dow-je lə-si ə d'isi 'tubə-dé kì

† 12:18 12:18 Eja 42:1 ‡ 12:19 12:19 Eja 42:2 § 12:20 12:20

Eja 42:3 * 12:21 12:21 Eja 42:1-4 † 12:24 12:24 Mat 9:34; 10:25

tógi læ ná ngá wa? Kullə ra dow-je læ-si ya ilə ta do-si-ti! ²⁸ Ngà kinə to tógi læ Ndil Lubə to bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al rəmə, to kɔbe læ Lubə ya ngá é ree tɛɛ rɔ-si-ti tin.

²⁹ «Kinə dow uwə njètógi tó-é njim-njim al lé, dowbé à ra ban bá à kur mɛɛ kəy-ti læ njètógi kin, kdo kəə nékingə-é wa? À tó-é njim-njim bəy bá à kow mɛɛ kəy-ti kdo kəə nékingə-é. ³⁰ †Dow kí ore kàdì-m al lé, to njèkɔsi-m kì ta ə dow kí kəw sə-m né kì natì al kàrè, to njəsane né kɔgi to.»

Majal kí Lubə à kiɲə go-é kɔgi al

Mar 3:28-30; Luk 12:10; Əbr 6:4-8; 10:26-29

³¹ «Bəba m'idə-si toki, majal-je lay kí dow isi ra, əse takɔbi-je lay kí dow isi pa lé, à toki kiɲə go-é kɔgi kadi-é, ngà ta kɔbi kí dow pa kì Ndil Lubə lé, à toki kiɲə go-é kɔgi kadi-é al ya sar. ³² †Dow kí rá-rá kí pa ta kí maji al do Ngon læ dow-ti lé, à toki kiɲə go-é kɔgi kadi-é, ngà dow ya kí pa ta kɔbi kì Ndil kí aa njay lé, à toki kiɲə go-é kɔgi kadi-é dokaglo-ti kí bəne kin al rəm, bore al rəm, ya sartagangi.»

Ta kí tɛɛ ta dow-ti lé i mɛɛ-é-ti

Luk 6:43-45

³³ †«Kinə kagi maji lé, kandi-é à maji to, ngà kinə kagi maji al lé, kandi-é kàrè à maji al ya to. Kdo kandi kagi bá dow à gə-né kagi. ³⁴ †Səi kí mɛɛ-si ndul titi-nə kì mɛɛ li pii-je bə kanlé! Səi a pai ta kí maji ndo káre to ban wa? Kdo né-je

† **12:30** 12:30 Mar 9:40 † **12:32** 12:32 Luk 12:10 † **12:33** 12:33 Mat 7:20; Luk 6:44 † **12:34** 12:34 a Mat 3:7; 23:33; Luk 3:7; b Mat 15:18; Luk 6:45

kí mənə-nə mēə dow-ti ya bá tē ta-é-ti adi-é pa.
³⁵ Dow kí maji lé, né-je kí maji-maji kí uwə mē-é kinlé ya bá à tē-né. Ə dow kí maji al kàré né-je kí maji al maji al kí uwə mē-é kinlé ya à tē-né tɔ. ³⁶ M'a kidə-si, ngan ta-je kí mēə wəy kare lay kí isi tē ta dow-je-ti kinlé, d'a kor go-é lay ndo gangta-ti. ³⁷ Kdotalə ta kí ta-i-ti bá 'a kor-né ta do-i-ti rəm, bá ta kí ta-i-ti ya ta à kuwə-i-né rəm tɔ.»

Parisi-je 'dəji Jeju nékəji
Mar 8:11-12; Luk 11:29

³⁸ †Dow-je kí dan-ti-je kí 'to njéndó dow-je ndukun, kí Parisi-je kí nə-je d'un ta d'idə Jeju 'panè: «Njéndó dow-je né, j'ndigi kadi 'ra nékəji káre adi j'oo.» ³⁹ †Ngə Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí ngəsnè kí 'to njémēendul-je, kà njétəl rɔ-dé go ndu Lubə-ti al-je, 'dəji kadi d'oo nékəji! Ngə dow à ra nékəji kí rangi kadi-dé al ngá; ɛ kí ndoki tē do Jonasi-ti kí to njèpata kí ta Lubə-ti kin ya asi. ⁴⁰ Titi kí ndoki Jonasi ra-né ndo mutə mēə kanji-ti kí boy kinlé†, Ngon lə dow kàré à ra ndo mutə gin nangi-ti tɔ. ⁴¹ Ndo gangta-ti lé, dow-je kí Ninibi d'a kə takəm dow-je-ti kí ngəsnè kin kdo kilə ta do-dé-ti. Kdo dow-je kí Ninibi lé, loki d'oo mbə kilə lə Jonasi rəmə, 'tusi panjiyə-dé-je kí maji al d'inə kəgi‡. Ngá kí ngəsnè-ti kinlé, dow kí itə Jonasi nə ya ə nè! ⁴² Bè ya tɔ, ndo gangta-ti lé, ngar kí dené kí go lo-ti kí bəə, à kə takəm dow-je-ti kí ngəsnè kin kdo kilə ta do-dé-ti.

† **12:38** 12:38 Mat 16:1; Mar 8:11; Luk 11:16 † **12:39** 12:39 Mat 16:4; Mar 8:12 † **12:40** 12:40 Jon 2:1 ‡ **12:41** 12:41 Jon 3:4-9

Kdo ndoki e i soɣ donangi-ti nu ya ree oo gosta-je lə Salomɔ̄Ń. Ngà kí ngosnè-ti kinlé, dow kí itə Salomɔ̄ n̄a ya a nè.»

Ta kí sobi do ndil kí maji al kí təl ree mee dow-ti gogi

Luk 11:24-26

⁴³ «Loki ndil kí maji al tɛɛ mee dow-ti, ɔw ilə k̀i diləlo kí tuti sangi lo kí kadi n'isi-ti n'taa koo ya ngà, e ingə al lé, ⁴⁴ e panè: “Kəy lə-m kí m'isi-ti bá m'tɛɛ lé, m'a təl kow-ti gogi.” Loki təl ɔw gogi rəmə, oo kí mee kəy lé tò kare ə toki kəy ndəti-ndəti rəm, bá né-je kí mee-é-ti toki kosi njol-njol rəm. ⁴⁵ Beba e ɔsi təl ɔw sangi ndil-je kí rangi siri kí mee-dé ndul itə-é bəy bá ree sə-dé adi d'andi mee kəy-ti lé ə d'adi to lokisi-dé. Gangi-é-ti kí gogi nè kinlé, kisi lə dowbé kin maji al n̄a itə kí kete lé bəy. Ə 'lə dow-je kí maji al kí ngosnè kanlé kàrè, à tò bè ya tɔ.»

Kɔ̄ Jeju k̀i ngankɔ̄-é-je kí tɔgrɔ-ti

Mar 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Loki Jeju a pa ta k̀i kosi dow-je ya bəy rəmə, kɔ̄-é, k̀i ngankɔ̄-é 'ree d'a ta-é-ti ə 'sangi kadi d'ingə-é 'pa siə ta. ⁴⁷ Ngà bá dow madi idə-é panè: «Yən, kɔ̄-i, k̀i ngankɔ̄-i-je d'a ndaa-ti nɔ̄ɔ, é 'sangi kadi 'pa sə-i ta.» ⁴⁸ Ngà Jeju təl ilə-é-ti panè: «N̄a-je bá 'to kɔ̄-m-je k̀i ngankɔ̄-m-je wa?» ⁴⁹ Beba Jeju ulə ji-é do njéndó né-je-ti liə bá panè: «Yən, kɔ̄-m-je k̀i ngankɔ̄-m-je bá d'isi tin. ⁵⁰ Kdo dow kí ra né kí mee Bəbi-m kí dora-ti

ndigi kin bá to ngonkɔ-m, əse kɔnan-m, əse to kɔ-m.»

Gosta-je kí dɔ kɔbe-ti lə Lubə

13

Gosta kí sɔbi dɔ njèkilə ko

Mar 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ndɔ-é-ti kinlé ya, Jeju tɛɛ kəy, ɔw isi kàdì babo-ti. ² †Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-nə 'gəə dɔ-é sipi, adi ɛ al isi mɛɛ tɔ-ti. Ngà dɛ bá d'a ngangì ba-ti dɛngi-dɛngi. ³ Jeju pa sə-dé ta n̄a kì gosta-je panè: «Njèndɔr, ɔw kɔ kilə ko. ⁴ Loki a ilə ko lé, kaa né kí dan-ti-je tusi dɔ rəbi-ti adi yəl-je 'ree 'tú lɛ-lɛ. ⁵ Kaa né kí n̄a-je tusi dɔ ər-je-ti, adi lo kadi ingə nangì kí asi kadi ulə njirə-é-ti goto. Ngà rəmə kubə bá ubə kalangi, kɔ nangì ndəə dɔ-ti al. ⁶ Loki kàdì ɔsi rəmə, ngan ko-je kinlé ndole. Go-ti rəmə, tuti kurum, kɔ njirə-é ɔw nangì n̄a al. ⁷ Kaa né kí dan-ti-je tusi dan kun-je-ti, adi kun tɔgì ə ɔ rɔ dɔ-ti gógógó. ⁸ Ngà kaa né kí n̄a-je tusi nangì-ti kí maji, adi ɔr dɔ-é. Beba dɔ-é kí dan-ti-je kaa-é ra-ti bu-je, ɛ kí kaa-é ra-ti kɔrmekɛ-je, ɛ kí ra-ti kɔrmutə-je.» ⁹ Jeju təl ilə dɔ-ti bəy panè: «Dow kí mbi-é tɔ kɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!»

Kɔ ri bá Jeju ndó-né né kì gosta-je wa?

Mar 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Njéndó né-je lə Jeju 'ree rɔ-é-ti 'dɔji-é 'panè: «Kɔ ri bá 'pa sə-dé ta kì gosta-je wa?» ¹¹ Jeju təl ilə-dé-ti panè: «Kɔtalə səi lé, né-je kí tɔ lo

† 13:2 13:2 Luk 5:1-3

ḥoyɔ-é-ti sobi dɔ kɔbe kí dɔrɔ-ti lé toki tɛɛ kì dɔ-é kadi 'gəi, ngà dɛ lé, toki tɛɛ kì dɔ-é kadi-dé al.
 12 †Kdɔ dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti, kadi isi dan maji-ti mburuki-mburuki. Ngà dow kí né liə goto lé, ɛ kí ji-é-ti ya kàrè d'a taa.
 13 Beḥa m'idə-dé-né ta kì gosta, kdɔ d'oo lo ki koo ndɔ bè ya bi d'oo né al rəm, bá ta kàrè d'oo ki koo bè ya bi 'gə mɛɛ-é al rəm tɔ. 14 Beḥa ta kí Ejay, njèpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né dɔ-dé-ti.

Lubə panè:

“D'a koo ta maji ya, ngà d'a 'gə mɛɛ-é al,

D'a koo lo maji ya, ngà d'a koo né al*.

15 Ooi gin dow-je kanlé 'to njémɛɛngɔ-je,

'Tɔsi mbi-dé kó-kó 'tɔ nè mbi-dé à kɪ koo ta rəm, nè d'a kɪ gə né;

'Nibi kəm-dé jibi-jibi, nè kəm-dé à kɪ koo lo rəm,

Nè mbi-dé à kɪ koo ta rəm, nè d'a kɪ gə né,

Rəmə d'a kɪ kiŋə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi kadi m'ɪ m'aji-dé†.”

16 †«Ngà sɔi lé, 'toi njénékumə-je, kdɔ kəm-si oo lo maji rəm, mbi-si kàrè oo ta maji rəm tɔ!

17 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí njèpata-je kí ta Lubə-ti nɔ, kì njéra né-je kí njururu nɔ ya, ɓo koo né-je kí sɔi ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al, ɓo koo ta-je kí sɔi ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al‡.»

*Jeju ɔr mɛɛ gosta kí sobi dɔ njèkilə ko
 Mar 4:13-20; Luk 8:11-15*

† 13:12 13:12 Mat 25:29; Mar 4:25; Luk 8:18; 19:26 * 13:14

13:14 Eja 6:9 † 13:15 13:15 Eja 6:10 † 13:16 13:16 Luk 10:23,24

‡ 13:17 13:17 1Pi 1:10

18 Səi lé, 'yəli mbi-si ooi-né mēē gosta kí sɔbi dɔ njəkilə ko lé. 19 Dɔ rəbi kí kəə né tusi-ti lé, to dow kí oo ta kí dɔ kɔbe-ti lə Lubə ya, ngà gə mēē-é al, rəmə Njəmēendul ree ɔr ta kí 'dubi mēē-é-ti lé kɔgi. 20 Nangi ər kí kəə né tusi-ti lé, to dow kí oo ta lə Lubə rəmə taa kalangi kɪ rɔnəl. 21 Ngà ta lé bá ulə njirə mēē-é-ti al; adi ɛ ɔ dɔ-ti kaglo nɔ al. Beba loki kɔ-je kí dum nati əse kulə kəm ndoo kɔɔ ta lə Lubə tēē dɔ-é-ti rəmə, kalangi bè ya ɛ tusi kadmēē liə inə kɔgi. 22 Dan kun-je kí kəə né tusi-ti lé, to dow kí oo ta lə Lubə ya, ngà mēē kə kəkəkə kɔɔ né-je kí dɔnangi-ti nè, kɪ bo nékingə-je uti dɔ ta kí oo lé, adi kandi-é goto. 23 Rəmə, nangi kí maji kí kəə né tusi-ti lé, to dow kí oo ta lə Lubə ə gə mēē-é, adi kandi-é tɔ; ɛ kí kəə-é ra-ti bu-je, ɛ kí kəə-é ra-ti kormekə-je, ɛ kí ra-ti kormutə-je.

Gosta kí dɔ jə-ti

24 Jezu pa sə-dé gosta kí rangi bəy panè: Kɔbe kí dɔrɔ-ti tɔ titi-nɔ kɪ ta lə dow kí dubi ko né kí maji mēē ndɔr-ti liə. 25 Rəmə ndɔɔ, loki dow-je 'to bɪ lay lé, njəba liə ree dubi jə dan ko né-ti kí maji kí ɛ dubi lé, ə ɔti ɔw. 26 Loki ko ubə tɔgi, adi ɔr dɔ-é lé, jə lé kàrè ɔr dɔ-é tɔ. 27 Beba njérakullə-je lə njəkəy lé 'ree d'idə-é 'panè: «'Ba-ji, to ko né kí maji bá i dubi mēē ndɔr-ti lə-i ya al wa?» Ngà jə kin i rá to bəy wa? 28 Beba ɛ ilə-dé-ti panè: «To njəba é ra-né tin.» Ngà bá njérakullə-je 'dəji-é 'panè: «'Ndigi kadi j'ɔw j'rəy jə lé kɔgi wa?» 29 Ngà ɛ panè: «Bè al, kɔɔ kinə kadi 'rəyi jə rəmə a kɪ 'rəyi-dé kɪ ko

nati. ³⁰ Æ inœi-dé adi 'togi nati sar ndo kijø ko-ti. Ndo-é-ti kin bá m'a kidø njékijøko-je panè: "'Tori jø-je ya kete, æ 'tói njir-njir kadi uløi pør, ngá tá je 'køwi ko læ-m dama."»

Gosta kí do kaa kol-ti

Mar 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Jeju tɛɛ kì gosta kí rangi bøy panè: Kɔbe kí dora-ti tò titi-na kì ta læ kaa kol kí dow madi un dubi mɛɛ ndor-ti liø kin bè. ³² Kaa kol lé bá, to kaa kagi kí tò ngon-é itø kaa kagi-je lay, ngà lo kí ubø tugi rømø to kagi kí boy itø kagi-je lay kí mɛɛ ndor-ti, adi yøl-je kí 'nar taá 'ree 'ra køy-dé balkøm-é-je-ti.

Gosta kí do øm-ti

Luk 13:20-21

³³ Jeju pa sø-dé gosta kí rangi ya bøy panè: «Kɔbe kí dora-ti lé titi-na kì øm kí dené kære bè un løy-né nduji kí 'mboji mɛɛ kee mutø, adi nduji kí løy lay ya i kin bè.»

Jeju pa ta-je lay kì gosta

Mar 4:33-34

³⁴ Ta-je kin lay ya Jeju idø kosi dow-je kì gosta. Ta kí kadi ɛ pa kì gosta al ya goto. ³⁵ To bè kadi ta-je kí njèpata kí ta Lubø-ti pa kin né-é ra né. Njèpata kí ta Lubø-ti pa panè: «M'a tɛɛ ta-m kadi m'pa gosta-je, M'a kilø mbø né-je kí tò lo bøyø-é-ti lo kindø gin dønangi-ti nu. §»

Kør mɛɛ gosta kí do jø-ti

³⁶ Jeju inə kosi dow-je ə ree bee. Loki ree bee lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti, 'dəji-é 'panè: «'Ōr-ji mee gosta kí dɔ jə-ti kí ʌ mee ndɔr-ti lé adi j'oo.» ³⁷ Beba Jeju idə-dé panè: «Dow kí njédubi ko né kí maji kinlé, to Ngon lə dow; ³⁸ ndɔr lé, to dɔnangi; ə ko né kí maji, to dow-je kí kɔbe-ti lə Lubə; jə lé to de kí d'un go Njèmeendul. ³⁹ Njèba kí njédubi jə lé, to Sú; nəy kijə ko lé, to dɔbəy ndɔ; ə njékijəko-je, 'to malayka-je tɔ. ⁴⁰ Titi kí 'tɔr-né jə d'ungi pərəə lé, dɔbəy ndɔ-ti ya kàrè à to bè tɔ: ⁴¹ Ngon lə dow, à kulə malayka-je liə kadi 'tubə dow-je lay kí njéra madi-dé-je kadi d'usi mee majal-ti, kì dow-je kí njeramajal-je kɔbe-ti liə kɔgi. ⁴² Malayka-je d'a kungi-dé dan pər-ti kí dum pa ta-é, kí to lo nɔ rəm, lo kí d'a kuso ngangì-dé titi mægəgə-mægəgə rəm tɔ. ⁴³ Ngà njéra né-je kí njururu rəmə, rɔ-dé à ndógi titi-nə kì kàdì bè mee kɔbe-ti lə Bɔbi-dé.

«Dow kí mbi-é tò kdɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!»

Gosta kí sobi dɔ nékingə kì mædkosi kí tò lo bɔyɔ-é-ti

⁴⁴ «Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò titi-nə kì ta lə nékingə kí 'bɔyɔ mee ndɔr-ti, bá dow madi ɔw tɛɛ dɔ-ti kin bè. Dowbé kinlé, un ɔw bɔyɔ rangi bəy, rəmə rɔ-é nəl-é nɔ, adi ɔw ndogi né kingə-é lay, bá inə la-é ree ndogi-né ndɔr kinlé.

⁴⁵ «Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò titi-nə kì ta lə njéra gati kí isi sangi mædi kosi kí ndole kin bè. ⁴⁶ Loki ingə ɛ kí gati-é nɔ lé, ɛ təl ɔw ndogi nékingə-é lay, bá inə la-é ree ndogi-né mædi kosi kí kàre kinlé.»

Gosta kí do burə-ti

⁴⁷ Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò titi-na kì ta lə burə kí dow ilə baa rəmə uwə-né kanji-je kí gay-gay kin bè. ⁴⁸ Loki burə kin rusi lé, mbow ndɔr ree-né ngangɪ ba-ti, isi nangi, tɔr kanji-je kí maji-maji ungi mee 'sengi-ti, bá inə de kí d'asi náy al ungi-dé kɔgi. ⁴⁹ Dɔbəy ndɔ-ti lé, à to titi-na bè ya to: Malayka-je d'a ree kɔr kəm dow-je kí njéra né kí njururu al kì njéra né kí njururu gay-gay. ⁵⁰ D'a kungɪ dow-je kí njéra né kí njururu al dan pər-ti, lo nɔ-ti, kí to loki d'a kuso ngangɪ-dé titi mægəgə-mægəgə. ⁵¹ Beba Jeju dəji njéndó né-je liə panè: «'Gəi mee ta-je kin lay wa?» De d'ilə-é-ti 'panè: «Oiyə», j'gə. ⁵² Rəmə Jeju idə-dé panè: «To bè ya to, njéndó dow-je ndukun lə Lubə kí təl njətaa néndó kí do kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti lé, titi-na kì njəkəy kí ingə né-je kí sigi bá ore nati kì né-je kí low kí lo ngəm né-ti liə bá ra-né kullə.»

Sɔy kullə lə Jeju dɔnangi Galile-ti

*Meengə lə dow-je kí Najarəti**Mar 6:1-6; Luk 4:16-24*

⁵³ Loki Jeju pa gosta-je kin adi gin-é gangɪ rəmə, ɛ ɔti rangɪ lo kí ɔ-ti lé ⁵⁴ ɔw bebo-ti kí ɛ tɔgi-ti ə ndó né dow-je mee kəykəwnɔ-ti lə jipi-je. Néndó liə ɔr ndil-dé adi 'panè: «Kay! Gosta-je, kì nékɔji-je kinlé ɪ-né rá-rá ya wa? ⁵⁵ To ngon lə kɔdi kijəkagɪ lé ya al wa? Kɔ-é ya bá to Mari lé al wa? Ə Jaki-je, kì Jojepi-je kì Simɔ-je kì Jude-je ya bá 'to ngankɔ-é-je al wa? ⁵⁶ Ə kɔnan-é-je ya rəm bá d'isi sə-ji nè to tin al wa? Ngà né-je lay

kinlé, ɛ i-né rá ya dana wa?» ⁵⁷ †Né-je kin ya ra adi Jeju təl jigi nɔ́-dé-ti ɔgi-dé kadi d'adi-é mee-dé. Beba ɛ idə-dé panè: «Njèpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí mee bekoji-é-ti, kì mee kəy-ti liə ya par d'a nədi-é.*» ⁵⁸ Beba Jeju ra nékoji-je tin n̄a al, kdɔtalə meɛngə lə-dé.

14

Koy J̄a kí njèra dow-je batəm

Mar 6:14-29; Luk 9:7-9; 3:19-20

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé ngar Erodi kí to njèkɔbe kí dɔnangi Galile-ti oo poy riba lə Jeju. ² Beba ɛ idə njérakullə-je liə panè: «To J̄a kí njèra dow-je batəm fá tosi ndəl ində lo tɛɛ! Gin-é kin fá ɛ ɔw-né kì tógi adi ra-né nékoji-je kin.»

³ †Kdɔ ndɔki Erodi adi d'uwə J̄a 'dɔɔ-é kì kullə gindingi, d'ilə-é dangay-ti, kdɔtalə Erodi dɛ kì Pilipi 'to ngankɔ-n̄a-je, ya rəmə Erodi təl taa Erodiadi, kí ne Pilipi. ⁴ Ba J̄a idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodiadi kinlé to tó-é al*.» ⁵ Beba Erodi lé ndigi təl J̄a, ngà ɛ bəl kosi dow-je, kdɔ dɛ 'gə kí J̄a lé to njèpata kí ta Lubə-ti. ⁶ Beba ndɔ ra n̄ay koji Erodi-ti lé, ngon lə Erodiadi kí dené, tɛɛ ndam nɔ́ dow-je-ti kí 'ba-dé lo nékuso-ti, adi nəl Erodi n̄a. ⁷ Beba Erodi un mindi-é ə ubi rɔ-é dɔ-ti panè: Né lay kí 'dəji-m ya ə m'a kadi-i. ⁸ Rəmə Erodiadi sulə ngon-é lé, adi-é panè: «'Ilə dɔ J̄a kí njèra dow-je batəm lé, mee supra-ti tajinati nè ya adi-m!» ⁹ Rɔ ngar nəl-é al ya, ngà kdɔ kubi

† **13:57** 13:57 J̄a 4:44 * **13:57** 13:57 Luk 4:24; J̄a 4:44 † **14:3**
14:3 Luk 3:19,20 * **14:4** 14:4 Mbl 20:21

kí ɛ ubi rɔ-é rəm, kɔ takəm kosi dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti rəm kinlé ya, ra adi ɛ un-né ndu kadi d'adi-é-né dɔ Jɔ lé. ¹⁰ Beba ngar ulə dow kəy dangay-ti adi-é gangi dɔ Jɔ lé. ¹¹ 'Ree kɪ dɔ Jɔ mɛɛ supra-ti d'adi ngon kí dené kinlé, ə ɛ ɔw-né adi kɔ-é. ¹² Go-ti, njéndó né-je lə Jɔ 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubi, ngá bá d'ɔw d'ɔr poy-é d'adi Jeju oo.

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mɪ d'uso

Mar 6:30-44; Luk 9:10-17; Jɔ 6:1-15

¹³ Loki Jeju oo ta kinlé, ɛ al mɛɛ tɔ-ti ɔr rɔ-é ngərangi kɪ kár-é diləlo-ti. Beba kosi dow-je d'oo ta-é rəmə, d'ɪ kɪ bebo-je kí gay-gay d'ɔw kɪ nja-dé go-é-ti. ¹⁴ Ngá loki Jeju ur nangɪ mɛɛ tɔ-ti bá oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kinlé rəmə, ta ɔ̃ mɛɛ-é kɔ ta lə-dé, ə adi lapiya njémɔy-je lə-dé. ¹⁵ Loki ndɔ isi il lé, njéndó né-je d'ɔw rɔ Jeju-ti d'idə-é 'panè: «Loki j'ɔi-ti kinlé to diləlo rəm, bá kàdɪ kàrè ɔw kɪ dɔ kur-ti rəm, ɛn ɔ 'ɔsi kosi dow-je kan adi d'ɔw nganbe-je-ti 'ndogɪ né d'uso.» ¹⁶ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kadi d'ɔw rangɪ lé, to tó-é al, ɔ sɔi ya adi-dé né d'uso!» ¹⁷ Ngá dɛ d'idə Jeju 'panè: «J'ɔw kɪ mbə mɪ kɪ kanɪ joo-rè ya par.» ¹⁸ Beba Jeju idə-dé panè: «'Reei-né adi mɪ.» ¹⁹ Ngá bá Jeju un ndu adi kosi dow-je lé d'isi nangɪ dɔ wale-je-ti. Jeju ɔy mbə kí mɪ kɪ kanɪ kí joo lé, bá un kəm-é kɪ taá dɔrɔ-ti ra oiyo Lubə kete bá gángɪ mbə lé adi njéndó né-je, ə njéndó né-je 'taa 'ləbi kosi dow-je tɔ. ²⁰ Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndɛ-ndɛ, adi dɔdum-é-je kí này ya d'ɔy rusɪ kàrè dɔgi gidi-é joo bəy†. ²¹ Dow-je

† 14:20 14:20 2Ng 4:42-44.

kí d'uso né kinlé, dingəm-je d'a ra budɔgi lo mi je bè; dené-je kì ngan-je rəmə toki tidə-dé al.

Jeju njiyə dɔ babo-ti
Mar 6:45-52; Jə 6:16-21

²² Lo-é-ti lé ya, Jeju ɔsi njéndó né-je liə kadi d'al mɛɛ tò-ti, 'gangi babo d'ow turə kete nɔ́-é-ti, ngà ɛ bá ɔ ɔsi kosi dow-je kadi 'təl. ²³ Loki Jeju ɔsi-dé adi d'ow rəmə, ɛ ɔti ɔw al dɔ mbal-ti, ɔr rɔ-é kì kár-é kdɔ pa ta kì Bobi-é. Kàdì ur dɔ-é-ti lo-é-ti kin kì kár-é.

²⁴ Loki tò ɔ dan ba-ti danɔ bapi ya bəy rəmə, yəl tilə kəm tò, adi pungum man ɔsi tò kì gogi-gogi. ²⁵ Taginlo-ti lé, Jeju njiyə dɔ man babo-ti, isi ɔw kì rɔ njéndó né-je-ti. ²⁶ Ngà loki njéndó né-je d'oo-é ɔw njiyə dɔ man babo-ti lé, 'bəl rəm, dɔ-dé maji al, adi 'panè: To «'mɛ́ dow!» Adi 'bəl ə 'tur kɔɔl. ²⁷ Ngà tajinati nè bè ya, Jeju idə-dé panè: «Adi mɛɛ-si usi nangi, to mɔ bəy, ɔ 'bəli al!» ²⁸ Bè bəy bá Piyər panè: «'Babe, kinə to i ya rəmə, 'un ndu-i adi m'njiyə dɔ man-ti m'ow rɔ-i-ti.» ²⁹ Ə Jeju təl ilə-é-ti panè: «'Ree!» Bəfa Piyər i mɛɛ tò-ti ur dɔ man-ti njiyə ɔw kì rɔ Jeju-ti. ³⁰ Ngà loki Piyər oo yəl kí isi ulə dɔ man-ti mbi-mbi lé, bəl ra-é adi isi nduy, adi nɔ panè: «'Babe, 'aji-m boo!» ³¹ Tajinati nè bè ya, Jeju ulə ji-é uwə-é-né ə idə-é, panè: «'To dow kí kadmɛɛ lə-i asi al. Kdɔ ri bá i 'tadi?» ³² Loki dɛ d'al mɛɛ tò-ti rəmə gin yəl lé gangi dəsɔ. ³³ Bəfa njéndó né-je kí d'isi mɛɛ tò-ti lé d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ́-é-ti bá 'panè: «I lé, 'to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-ti!»

Jeju adi lapiya njémɔy-je dɔnangi Jenejarɛti-ti
Mar 6:53-56

³⁴ Loki Jeju kɪ njéndó né-je liə d'ində babo 'gangi, 'tɛɛ dɔnangi Jenejarɛti-ti lé, ³⁵ dow-je kí lo-é-ti 'gə Jeju, adi d'ulə kulə mɛɛ ɓe-je-ti go lo-je-ti kí tin kin lay, adi dow-je 'ree kɪ njémɔy-je lay rɔ-é-ti. ³⁶ Dɛ 'ra ndoo ta-é-ti kadi inɔ-dé adi n'odi rɔ takubi liə ya par rəmə, n'a kingəi lapiya. Beba dow-je lay kí d'odi takubi liə lé, d'ingə lapiya ya tɔ.

15

Jeju kɪ nékobe
Mar 7:1-23

¹ Beba Parisi-je kí dan-ti-je, kɪ dow-je kí ná-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'ij Jorijalɛm, 'ree d'ingə Jeju 'dəji-é 'panè: ² «Ban ɓá njéndó né-je lə-i 'təl rɔ-dé go nékobe-ti lə ka-ji-je al wa? 'Oo, dɛ 'togi ji-dé al ya d'uso-né né.» ³ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «Ngà sɛi, ban ɓá 'təli rɔ-si go ndukun-ti lə Lubə al, kdɔtalə nékobe lə-si wa? ⁴ Sɛi 'gəi kí Lubə panè: “Təti kagi ɓɓi-i kɪ kɔ-i.” E pa ɓəy panè: “Dow kí pa ta kí maji al dɔ ɓɓi-é-ti əse dɔ kɔ-é-ti lé kadi tokɪ tɔl dowbé kɔgi.”* ⁵ Ngà sɛi 'painè: Kinə dow pa kɪ ɓɓi-é əse kɔ-é panè: «Né kí m'a ra-né sə-i lé, ma m'un m'adi Lubə kadkare-ti rəmə» ⁶ dowbé kinlé ɔw ndoo tətɪ kagi ɓɓi-é əse kɔ-é al ngá. 'Rai bə kinlé, to ta lə Lubə ɓá sɛi bujuri kɔgi kdɔ nékobe lə-si! ⁷ Sɛi lé, 'toi njékədkəm dow-je! Ta kí Ejay

* 15:4 15:4 Tɛt 20:12; 21:17; Det 5:16; Mbl 20:9

njèpata kí ta Lubə-ti pa sobi-né dɔ-si lé to ta kí togrɔ-ti ya, ɛ panè:

⁸ «Gin dow-je kinlé 'təti kagi-m ndaá ta-dé-ti nè, ngà mɛɛ-dé tò gay sə-m.†

⁹ Pole kí dɛ 'pol-m kàrè to pole kí mɛɛ wəy kare, kɔɔ né-je kí d'isi 'ndó dow-je lé, to ndukun-je lə dow-je.»

¹⁰ Jeju ɓa kosi dow-je ki rɔ-é-ti ə idə-dé panè:

¹¹ «Ooi ta kin kɔɔ kadi 'gəi mɛɛ-é maji. Né kí i ndaa-ti ɔw ta dow-ti, ɓá à ra kadi dowbé təl dow kí tò nɛ takəm Lubə-ti al. Ngà né kí tɛɛ ta dow-ti ki ndaa-ti ɓá à ra kadi dowbé təl dow kí tò nɛ takəm Lubə-ti.»

¹² Beɓa njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «Se i gə kí ta kí i 'pa lé, tugə Parisi-je jigi-ti ya wa?»

¹³ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kagi-je lay ya kí to Bobi-m kí dɔrɔ-ti ɓá ma-dé al lé, d'a kuwə-dé kɔr-dé kɔgi kɪ njirə-dé burə. ¹⁴ †Inəi-dé, dɛ 'to njəkəmtɔ-je kí njéndɔr njəkəmtɔ madi-dé-je. Kinə njəkəmtɔ ndɔr njəkəmtɔ madi-é lé, dɛ joo lay ya d'a kungi-na ɓe-ti lóti.»

¹⁵ Piyər un ta idə-é panè: «'Or mɛɛ gosta kinlé adi j'oo.» ¹⁶ Jeju idə-dé panè: «Səi lé ya kàrè négə nal-si bè ɓəy to wa? ¹⁷ Səi 'gəi kí né ya kí i ndaa-ti ɔw ta dow-ti lé, dəə ɔw mɛɛ-é-ti kadi à kɔw-né ta wale-ti ya al wa? ¹⁸ †Ngà né kí tɛɛ ta dow-ti lé, i mɛɛ-é-ti kəy, ɛ ɓá à ra kadi dow təl-né né kí tò nɛ takəm Lubə-ti. ¹⁹ Kɔɔ tagir-je kí maji al kí tokɪ təl dow-je, kɪ ra kaya-je, kɪ kinə ne-i əse ngɔbi-i kɔw sangi dow kí rangi-je, kɪ ɓogi-je,

† 15:8 15:8 Eja 29:13 † 15:14 15:14 Luk 6:39 † 15:18 15:18 Mat 12:34

kì kulə ta ndil dow-ti-je, k̀i tətì ta kí ndángi-je kinlé, ì mɛɛ dow-ti kəy. ²⁰ Né-je kin bá à ra dow kadi təl-né né kí tò nɛ takəm Lubə-ti, bi togi ji al ya kuso-né né kin bá à ra kadi dow təl dow kí tò nɛ takəm Lubə-ti al.»

Kadmɛɛ lə dené kí to jipi al

Mar 7:24-30

²¹ Loki Jeju ɔr rə-é ɔw ngəsi k̀i dɔnangi Tir-ti k̀i dɔnangi Sidɔ-ti, ²² rəmə dené kí Kanɔ-ti, ì titi nɔɔ, ree nɔ ta Jeju-ti bərəngi-bərəngi panè: «'Babe, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m! Ndil-je kí maji al 'ra ngon-m kí dené nɔ!» ²³ Ngà Jeju ilə-é-ti al. Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «'Tubə dené kinlé kɔgi. Kdɔtalə ɔw tur kəə go-ji-ti taá-taá.» ²⁴ Jeju idə-é panè: «Mɔ lé d'ulə-m rɔ Israyel-je-ti kí 'titi-nɔ k̀i bati-je kí 'ndəm bè kin ya par.» ²⁵ Beba dené lé ree səbi takəm-é nangi nɔ-é-ti bá panè: «'Babe, 'ra sə-m!» ²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Kun nékuso ta ngan-je-ti kilə kadi ngan bisi-je lé to né kí tuwə ra al.» ²⁷ Beba dené panè: «Tɔgrɔ-ti ya 'Babe, ngà ngan bisi-je lé, d'a kuso nɔ-nɔ né kí tusi gin tablə kuso né-ti lə ba-dé ya tɔ.» ²⁸ Beba Jeju panè: «Bayawóə dené! Kadmɛɛ lə-i boy nɔ! Kadi Lubə ra sə-i titi kí i dɔji-né!» Rəmə lo-é-ti nɔɔ ya ngon kí dené lé ingə lapiya.

Jeju adi lapiya njémɔy-je kí gay-gay

Mar 7:31-37

²⁹ Beba Jeju ì lo-é-ti nɔɔ ɔw ta babo-ti kí Galile, al isi dɔ mbal-ti taá. ³⁰ Rəmə kosi dow-je nɔ 'ree k̀i njéməti-je k̀i njékəmtɔ-je, k̀i njémbitɔ-je, k̀i

dow-je kí rɔ-dé oy mburuki-mburuki, kì njémɔy-je kí gay-gay d'ungi-dé nja Jeju-ti d'adi adi-dé lapiya. ³¹ Loki kosi dow-je d'oo kí njémbito-je kàrè 'pa ta rəm, njérɔkoy mburuki-mburuki-je kàrè d'ingə lapiya rəm njéməti-je 'njiyə rəm, njékəmtɔ-je kàrè d'oo lo rəm lé, ndil-dé ɔr wuti adi dɛ d'osi gaji Lubə lə Israyel-je.

*Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo sɔ
Mar 8:1-10; Mat 14:13-21*

³² Beba Jeju ba njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ta ɔ̃ mɛɛ-m kɔɔ kosi dow-je kan! Kɔɔ dɛ 'ra ndɔ mutə sə-m bone ya, ngà né kí kadi d'uso goto. Adi ma m'ndigi kiŋə-dé kadi d'ow kì mɛɛ-dé bo al, nè d'a kɪ kɪ gudi rəbəə.» ³³ Ngá bá njéndó né-je 'panè: «J'a kɪ kɪ mbè rá diləlo-ti nè kɔɔ kadi j'adi kosi dow-je kí nɔ̃ kan d'uso 'ndan wa?» ³⁴ Jeju dɔ̃ji-dé panè: «Mbè ra kandangi ji-si-ti wa?» Njéndó né-je d'ilə-é-ti 'panè: «J'ow kì mbè siri, ə ngan kanji sɛ tɔ.» ³⁵ Jeju un ndu adi dow-je d'isi nangi. ³⁶ Go-ti, ɔy mbè kí siri kì ngan kanji kí sɛ lé, ra oiyo Lubə, gáŋgi dana təl-né adi njéndó né-je liə 'ləbi kosi dow-je. ³⁷ Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndɔ̃-ndɔ̃ bá dɔdum-é-je nɔ̃y adi d'ɔy rusi jangá siri. ³⁸ Dow-je lay kí d'uso né lé, dingəm-je dɛ budɔgi lo sɔ ə dow tidə dené-je kì ngan-je al.

³⁹ Go-ti, Jeju adi kosi dow-je d'ow, bá ɛ al mɛɛ tò-ti ɔw dɔnangi-ti lə Magadan-je.

16

Parisi-je kà Sadusi-je 'dɔ̀ji nékɔ̀ji

Mar 8:11-13; Luk 12:54-56

¹ †Parisi-je kà Sadusi-je 'ree rɔ̀ Jeju-ti kɔ̀ nɔ̀-é koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dɔ̀ji-é kadi ra nékɔ̀ji kí ì dɔ̀rɔ̀-ti kadi d'oo. ² Jeju ilə-dé-ti panè: Kàdì ur ə 'painè: «Lo à maji, kɔ̀ dɔ̀rɔ̀ kər wəə.» ³ Ə ndoge rəmə səi 'painè: «Bone ndi à kədi», kɔ̀ dɔ̀rɔ̀ kər wəti-wəti. Səi 'gəi kər gangi lo kí dɔ̀rɔ̀-ti maji rəmə, asi kəri gangi né-je kí tɔ̀ji kaglo-je kí bone kin al wa? ⁴ †Dow-je kí ngɔ̀snè kí 'to njémɛɛndul-je, kà njétəl rɔ̀-dé go ndu Lubə-ti al-je 'dɔ̀ji nékɔ̀ji. Ngà dow à ra nékɔ̀ji kí rangi kadi-dé al ngá; ɛ́ kí ndɔ̀ki tɛɛ dɔ̀ Jonasi-ti kin ya asi. Go-ti, Jeju inə-dé ɔ̀ti ɔ̀w lo liə.

Ta lə əm lə Parisi-je kà Sadusi-je

Mar 8:14-21

⁵ Loki njéndó né-je d'ow kà kal ba kow turə rəmə, mɛɛ-dé oy dɔ̀ mbə-ti gogi. ⁶ †Beba Jeju idə-dé panè: «Səi kan! Ooi go rɔ̀-si maji kɔ̀ əm lə Parisi-je, kà Sadusi-je.» ⁷ Njéndó né-je 'pa ta mɛɛ-dé-ti 'panè: «Jeju pa ta kinlé bè kɔ̀ mbə kí mɛɛ-ji oy dɔ̀-ti gogi lé.» ⁸ Jeju gə tagir lə-dé, beba idə-dé panè: Səi dow-je kí kadmɛɛ lə-si toki ndɛ̀ bè kan! Kɔ̀ ri é 'pai ta mɛɛ-si-ti 'painè to ta lə mbə kí goto ji-si-ti kin wa? ⁹ †Səi 'gəi al ya bəy wa? Se mɛɛ-si ole dɔ̀ mbə-ti kí mɪ́ kí ndɔ̀ki dingəm-je budɔ̀gi lo mɪ́ d'uso lé al wa? Se ndɔ̀ki ɔ̀yi ndɔ̀gi-é kàrè kandangi wa? ¹⁰ †Rəm mbə kí

† **16:1** 16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 † **16:4** 16:4 Mat 12:39; Luk 11:29 † **16:6** 16:6 Luk 12:1 † **16:9** 16:9 Mat 14:17-21 † **16:10** 16:10 Mat 15:34-38

siri kí ndòki dingəm-je budɔgi lo so d'uso lé kàrè, mɛɛ-si ole dɔ-ti al tɔ wa? Se ndòki ɔyi ndəgi-é jangá kandangi tɔ wa? ¹¹ Ngà ra ban bá m'pa sə-si ta m'panè: Ooi go rɔ-si maji kdɔ əm lə Parisi-je, kɪ Sadusi-je rəmə səi adi to ta lə mbè bá m'pa sə-si wa? ¹² Bè bəy bá njéndó né-je 'gə kí to ta kí sɔbi dɔ əm ra mbè al. Ngà to ta lə néndó lə Parisi-je, kɪ Sadusi-je.

*Piyər pa rəsi kí Jeju to dow kí Lubə mbəti-é
Mar 8:27-30; Luk 9:18-21*

¹³ Go-ti, Jeju ɔw tɛɛ dɔnangi Sejure-ti lə Pilipi rəmə dəji njéndó né-je liə panè: «Ta ri bá dow-je 'pa dɔ Ngon lə dow-ti lé wa?» ¹⁴ †Bəba dɛ 'panè: «Dow-je kí nɔ-je 'panè: “I 'to Jɔ kí njera dow-je batəm”, ə dɛ kí dan-ti-je 'panè: “I 'to Eli”, ə dɛ kí madi-je 'panè: “I 'to Jeremi əse i 'to kí káre dan njépata-je kí ta Lubə-ti.”» ¹⁵ Go-ti, Jeju təl dəji-dé panè: «Ngà kí go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mɔ m'to nɔ wa?» ¹⁶ †Simɔ kí ba-é Piyər idə-é panè: «'To Kristi*, Ngon lə Lubə kí njəkisi kəm.» ¹⁷ Bəba Jeju təl idə Piyər panè: «Simɔ kí ngon lə Jonasi, 'to njènékumə, kdɔtalə to dow bá tɛɛ kɪ dɔ ta kin adi-i al. To Bɔbi-m kí isi dɔrɔ-ti bá tɛɛ kɪ dɔ ta kinlé adi-i tin. ¹⁸ Mɔ m'idə-i m'panè: “'To Piyər (kɔr mɛɛ-é to ər) ə dɔ ər-ti kinlé bá m'a kində njəkəwnɔ-je lə-m dɔ-ti. Lo kí koó ya kàrè à kasi ra sə-dé né káre al. ¹⁹ †M'a kadi-i lakere kɔbɛ kí dɔrɔ-ti. Bəba né kí i 'tɔ dɔnangi-ti nè lé,

† **16:14** 16:14 Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **16:16** 16:16

Jɔ 6:68,69 * **16:16** 16:16 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **16:19** 16:19 Mat 18:18; Jɔ 20:23

à toki tó dora-ti ə né kí i 'tuti donangi-ti nè à toki tuti dora-ti tó.”» ²⁰ Go-ti, Jeju ndəji njéndó né-je liə ɲa kadi 'pa d'adi dow gə kí n'to Kristi al.

Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kɪ tɔsi ndəl-ti liə
Mar 8:31-38; Luk 9:22-27

²¹ Gangi ndo-é-ti kin ya Jeju un kuti kidə ta njéndó né-je liə rəsi-rəsi panè: Tò kadi m'ow Jorijalem, m'ow m'ingə kɔ ɲa ji 'ngatogi-je-ti lə jipi-je rəm, ji njékun dɔ njégugné-je-ti lə Lubə rəm, ji njéndó dow-je ndukun-je-ti sar kadi 'tol-m, ngà ndo kí njèkungi-ti mutə rəmə m'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ²² Rəmə Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kəl siə panè: «I 'Babe lé, Lubə à kɔsi né-é kin kɪ rangi dɔ-i-ti. Né-é kinlé à tɛɛ dɔ-i-ti nda bè al.» ²³ Ngà Jeju təl kəm-é ə idə Piyər lé panè: «'Ōti kɪ rangi ta-m-ti, i Sata. 'To jigi ɲ-m-ti, kɔ tagir-je lə-i to tagir-je lə dow-je, bi to tagir-je lə Lubə al.»

²⁴ †Beba Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ-é al, kadi un kagdəsi liə uti ə un go-m. ²⁵ †Kɔ dow kí rá-rá ya kí ndigi kaji rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kí ilə rɔ-é kɔgi kɔ ta lə-m bá à kaji rɔ-é tɔ. ²⁶ Kadi dow ingə né-je kí donangi-ti nè lay ə ndil-é tuji lé, maji-é to ri wa? Əse ri bá dow à kadi kɔ kɔr-né tó ndil-é wa? ²⁷ †Kɔ Ngon lə dow lé, à ree dan riɓa-ti lə Bɔbi-é Lubə nati kɪ malayka-je liə, ngà bá à kugə dow kí rá-rá kɪ go kullə ra-é-je-ti. ²⁸ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi: Dow-je madi

† **16:24** 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 † **16:25** 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; ja 12:25 † **16:27** 16:27 a Mat 25:31; b Rom 2:6

dan de-ti kí d'a nè kinlé, Ngon læ dow à ree kì kɔ̀be liə kadi d'oo-é kì kəm-dé ndé-ndé bəy bá d'a koy.»

17

Rɔ Jeju mbəl

Mar 9:2-10; Luk 9:28-36; 2Pi 1:16-18

¹ Nɔ meke go-ti, Jeju adi Piyər de kì Jaki, bá Jə kí to ngonkɔ̀ Jaki d'ow siə ə d'ow d'isi kì kár-dé dɔ mbal-ti kí ngal. ² Lo-é-ti nɔɔ ya rɔ Jeju mbəl tò gay, adi takəm-é ɔ̀ njoy-njoy titi-nə kì kàdì bè. Kubi-je liə kàrè təl nda mbəy-mbəy titi-nə kì londógi bè rəm to. ³ Rəmə Moiyiji de kì Eli* 'teɛ sə-dé koy, ə d'ɔ̀ji ta kì Jeju. ⁴ Beba Piyər un ta idə Jeju panè: 'Babe, maji nɔ̀ kadi j'isi lo kin-ti nè ya ngá. Kinə 'ndigi lé, m'a ra kəykubi mutə, káre à to 'lə-i, káre à to 'lə Moiyiji ə káre à to 'lə Eli to. ⁵ ††Loki Piyər ɔ̀ pa ta lé kì pa ya bəy rəmə, kilndi kí ndoy ngilingi-ngilingi ree səbi dɔ-dé-ti rìpì, ngá bá ndi dow ba dan kilndi-ti lé panè: ɛ̀ kinlé to Ngon-m, m'ində-é dan kəm-m-ti rəm, rɔ-m nəl-m dɔ-é-ti nɔ̀ rəm; ooi ta liə. ⁶ Loki njéndó né-je læ Jeju d'oo ndi dow kinlé bè rəmə, 'bəl nɔ̀ adi 'tusi 'səbi takəm-dé nangi. ⁷ Ngá bá Jeju ɔ̀ti ree rɔ-dé-ti, ɔ̀di rɔ-dé, bəy bá idə-dé panè: «Ji taá! 'Bəli al!» ⁸ Beba loki Piyər-je, kì Jə-je, kì Jaki-je lé d'un kəm-dé kì taá rəmə d'oo Jeju ya kì kár-é.

* **17:3** 17:3 Moiyiji-je kì Eli 'to njépata-je kí ta Lubə-ti kí kete low nu. † **17:5** 17:5 Mat 3:17; 12:18; Mar 1:11; Luk 3:22 † **17:5** 17:5 2Pi 1:17,18

⁹ Go-ti, loki d'ì do mbal-ti d'isi risi nangi lé, Jeju un ndu adi-dé panè: «Né kí ooi kinlé, 'pai ta-é adi dow kí rangi oo al ya sar kadi Ngon læ dow tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy.»

¹⁰ Go ta-je-ti kin bá njéndó né-je 'dəji-é 'panè: «Ngà kɔɔ ri bá njéndó dow-je ndukun-je 'panè: “Tò kadi Eli ree mɔki tá” wa?» ¹¹ Jeju təl idə-dé panè: «Tò kadi Eli à təl ree kɔɔ kɔsi nja né-je nati kì gangi-é gangi-é lay. ¹² †Ngà m'a kidə-si rəsi kí Eli lé ree ngá. Rəmə dow-je 'təl 'gə-é al, adi 'ra siə né-je kí meɛ-dé ndigi. Gangi-é kin ya dowbé-je d'a kadi-né kɔ Ngon læ dow tɔ.» ¹³ Beba njéndó né-je 'gə kí ta kí Jeju pa sə-dé lé, ɛ pa sɔbi-né do ʒá kí njera dow-je batəm.

Jeju adi lapiya ngon kí kɔnɔ ɔsi-é

Mar 9:14-29; Luk 9:37-43

¹⁴ Loki Jeju de kì njéndó né-je liə 'təl 'ree ngɔsi kì kɔsi dow-je rəmə, dingəm káre ree tɔsi məkəji-é nangi nɔ-é-ti ¹⁵ bá idə-é panè: 'Babe, 'oo kəmtondoo læ ngon-m kí dingəm kin. Kɔɔ kɔnɔ ɔsi-é adi ingə kɔ nɔ, tusi taá-taá. Loki ì siə lé, kí madi-je ɔsi-é ilə-é dan pər-ti, ə kí nɔ-je ɔsi-é ilə-é dan man-ti-je. ¹⁶ Beba m'ree siə rɔ njéndó né-je-ti læ-i kadi d'adi-é lapiya rəmə d'asi al. ¹⁷ Jeju un ndi-é kí taá pa ta kì njéndó né-je liə panè: Səi ko dow-je kí njémɛngə-je kì njémɛndul-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban bəy wa? M'a kisi dɔ-ti sə-si asi kaglo ban bəy wa? 'Reei kì ngon lé rɔ-m-ti nè bè. ¹⁸ Beba Jeju ndángi ndil kí maji al kí isi meɛ ngon-ti lé

† 17:12 17:12 Mat 11:14

adi-é tɛɛ kɔgi. Rəmə ngon lé, ingə lapiya tajinati nè ya.

¹⁹ Go-ti, njéndó né-je d'ow d'ingə Jeju kì kár-é 'dɔji-é 'panè: «Kdo ri bá jɛ ya kì do-ji j'asi tubə ndil kí maji al kinlé kɔgi al wa?» ²⁰ †Beɓa Jeju təl idə-dé panè: «Kadmɛɛ lə-si ya bá asi al. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə kadmɛɛ lə-si asi kì kaa kəl bè ya kàrè bá idəi mbal kin 'painè: "'Ōti kì rangi lo kin-ti ə 'ow 'a lo kí yó-ti kin ya kàrè à kɔti kow." Né ya kí à dum do-si goto. ²¹ [Ngà ndil-je kí 'tanə bè kinlé, dow à tubə-dé kì pa ta kì Lubə kì go kɔgi rɔ nékuso do.†]»

Nja joo kí Jeju pa ta kí do koy-é-ti kì do tɔsi ndəl-ti liə

Mar 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ndo káre bè, loki njéndó né-je d'isi takəm-ɲa-ti lay donangi Galile-ti lé, Jeju idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti, ²³ kdo kadi 'tol-é, rəmə ndo kí njèkungi-ti mutə lé, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» Ta kinlé, ra adi rɔ njéndó né-je ati-dé kanəɲa.

Jeju ugə lambo kəy lə Lubə

²⁴ Loki Jeju kì njéndó né-je 'ree mɛɛ ɓebo Kapərnayim-ti lé, njétaalambo kəy lə Lubə‡, 'ree rɔ Piyər-ti 'dɔji-é 'panè: Njéndó-si né lé, ɛ ugə lambo kəy lə Lubə al wa?§ ²⁵ Piyər təl idə-dé

† **17:20** 17:20 Mat 21:21; Mar 11:23; 1Kɔ 13:2 † **17:21** 17:21 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki. ‡ **17:24** 17:24 Lamboo kí ta-é tò nè kinlé to dingəm-je kí ɓal-dé i do korjoo-ti ow kì taá bá d'a kugə. § **17:24** 17:24 Tɛt 30:11-16

panè: E ugə ugə ya. Ngà loki Piyər lé isi andi mee kəy-ti ya rəmə Jeju un ta kete dəji-é panè: Simɔ, tagir lə-i to ban dɔ ta-ti kinlé wa? Nə́ bá à kugə lambo-je, kì né-je kí njékɔbe-je kí dɔnangi-ti nè 'gangi dɔ dow-je-ti lé wa? À to ngan njébe-je əse à to mba-je wa? ²⁶ Piyər təl ilə-é-ti panè: «To mba-je.» Beba Jeju təl idə Piyər panè: Kinə to mba-je bá d'a kugə lé, ngan njébe-je d'a kugə al. ²⁷ Ngà kɔ kadi j'təl jigi j'tugə dow-je kin al lé, ɔti ɔw dan babo-ti ilə kuy. Kanji kí 'a kuwə-é dɔsɔy ya rəmə, 'teɛ ta-é ə 'a kingə là kí à kasi kadi 'ree ugə-né lambo dɔ-ji-ti jɛ sə-i joo rɔ njétaalambo-je-ti lé.

Ta-je kí dɔ soldɔ-ti kì kiŋə go majal kɔgi

18

*Dow kí boy kɔbe-ti lə Lubə kì né-je kí à tugə
dow jigi-ti*

Mar 9:33-50; Mat 5:29-30; Luk 9:46-48

¹ †Dɔkàdì-é-ti kinlé, njéndó né-je lə Jeju d'ɔw rɔ-é-ti 'dəji-é 'panè: Nə́ ya bá to 'boy nə́ kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti wa? ² Beba Jeju ba ngon kí sɛ bè adi a dan-dé-ti dana, ³ †bá idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə iŋəi panjiyə-si ə 'təli rɔ-si titi-nə́ kì ngan-je kí sɛ kin bè al lé, a kandi kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti ndə́ bè al. ⁴ Adi dow kí rá-rá kí sol dɔ-é, təl rɔ-é titi-nə́ kì ngon kí sɛ kin bè lé, ɛ bá to dow kí boy nə́ kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti. ⁵ Dow kí rá-rá kí uwə ngon kí titi ɛ kan bè kì rɔ-é-ti kɔ ta lə-m

† **18:1** 18:1 Luk 22:24 † **18:3** 18:3 Mar 10:15; Luk 18:17

lé, to ma ya dowbé uwə-m ki rə-é-ti to tin. ⁶ Ngà kinə dow madi ra dow káre dan ngan dow-je-ti kí d'adi-m meɛ-dé kin adi-é ra majal lé, lé 'doo mbal kusi ko kí boy mindi-é-ti, bá d'ilə-é-né dan babo-ti d'adi-é nduy ya kàrè 'liə tò soti bəy.»

⁷ Tuji à kusi do dow-je-ti kí donangi-ti, kdotalə né-je kí d'isi 'ra d'adi to gin kusi meɛ majal-ti lə dow-je. Təgrə-ti, né-je kí à to gin kusi meɛ majal-ti lé à ree ya; ngà dow kí né-é-je kin ree kə kəm rəbi kí rə-é-ti lé tuji à kusi do-é-ti. ⁸ †Beba kinə ji-i əse nja-i ra-i adi 'ra majal lé, 'gangi-é ilə-é kəgi ngərəngi nū bə; kadi 'ow lo kiskəm-ti kə ji-i əse kə nja-i káre lé tò soti itə ngəm ji-i joo kə nja-i joo lay, ə d'ilə-i-né dan pər-ti kí tò sartagangi. ⁹ †Əse kinə kəm-i bá ra-i adi 'ra majal lé, ɔr-é ilə-é kəgi ngərəngi; kadi 'andi lo kiskəm-ti kə kəm-i káre-rè lé tò soti itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-ti kí tò sartagangi.

¹⁰ †Ooi nè a nədi dow káre dan ngan dow-je-ti kin. M'a kidə-si rəsi kí de lé, malayka-je lə-dé d'a takəm Bobi-m-ti kí dora-ti kə ndo-je lay kdo ta lə-dé. ¹¹ [Kdotalə Ngon lə dow lé, ree kdo kaji dow-je kí 'ndəm.]*

Gosta lə bati kí ndəm

Luk 15:3-7

¹² Səi ya bə lé, tagir lə-si tò ban do poyta-ti kí m'a kər kin wa? Kinə dow ow kə bati-je bu, bá e kí káre dan-dé-ti ndəm lé, e à kiñə de kí kərjinəy

† **18:8** 18:8 Mat 5:30 † **18:9** 18:9 Mat 5:29 † **18:10** 18:10 Luk 19:10 * **18:11** 18:11 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dəsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kə ji-dé kə ta greki.

káre gidi-é jinày káre lo kuso né-ti kàdì mbal-ti kɔɔ kɔw sangi ɛ kí ndəm lé ya al wa? ¹³ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə ɔw bá ingə bati-é kinlé, rɔ-é à nəl-é dɔ-é-ti n̄a kitə bati-je kí kɔrjinày káre gidi-é jinày káre kí 'ndəm al. ¹⁴ Bè ya tɔ é, Bobi-si kí dɔrɔ-ti lé, ndigi kadi dow káre ya kàrè tuji dan ngan dow-je-ti kin al.

Ta kí dɔ kinə go majal-ti lə-n̄a kɔgi

¹⁵ †Kinə ngonkɔ-i ra sə-i né kí maji al lé, 'ɔw ingə-é ɛ ya kì kár-é, 'tɔji-é majal liə. Kinə oo ta lə-i rəmə, 'ingə ngonkɔ-i gogi. ¹⁶ Ngà kinə ɛ mbati koo ta lə-i lé rəmə, 'təl 'ree un dow káre əse joo sə-i kɔɔ mbete kí aa njay panè: «Ta-je lay ya kadi toki gɔl takəm dow-je-ti joo əse mutə tá†.» ¹⁷ Ngà kinə ɛ mbati koo ta lə-dé bəy rəmə, idə njékəwnɔ-je. Kinə mbati koo ta lə njékəwnɔ-je ya tɔ bəy rəmə, kadi ooi-é ki njékadmɛɛ al əse ooi-é ki dow kí njətaalambo bè. ¹⁸ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí né-je lay kí 'tói dɔnangi-ti nè lé, à toki tó dɔrɔ-ti ə né-je lay kí 'tuti dɔnangi-ti nè lé, à toki tuti dɔrɔ-ti tɔ.

¹⁹ Bè ya tɔ, m'a kidə-si bəy. Kinə dow-je joo dan-si ndi-dé asi-n̄a dɔ né-ti kí rá-rá ya dɔnangi-ti nè, bá 'dɔji Bobi-m kí taá dɔrɔ-ti lé, à kadi-dé. ²⁰ Kɔɔ loki dow-je joo əse mutə 'kəw-n̄a kì ri-m lé, m̄a m'isi dan-dé-ti n̄ɔɔ.

²¹ †Beba Piyər ɔti kí rɔ Jeju-ti dɔji-é panè: «'Babe, nja kandangi bá ngonkɔ-m ra sə-m né kí maji al ə m'a kinə go-é kɔgi kadi-é wa? Sar

† **18:15** 18:15 Luk 17:3 † **18:16** 18:16 Det 19:15 † **18:18** 18:18 Mat 16:19; ja 20:23 † **18:21** 18:21 Luk 17:3,4

nja siri je bè wa?» ²² Jezu ilə-é-ti panè: «Bè al. M'a kidə-i panè sar nja siri par al, ngà kòrsiri nja siri.»

Ta lə ngonnjèkullə kí njèkoo kəmtondoo al

²³ Beba kɔ̀be kí dɔ̀rɔ̀-ti lé, titi-nɔ̀ kɪ ta lə ngar kí ndigi kadi ngannjèkullə-je liə d'ɔ̀r go né-je liə d'adi-é oo kin bè. ²⁴ Loki ɛ ulə gin-é lé, 'ree kɪ ngonnjèkullə liə káre kí ɔ̀w kɪ là kí dum tidə kɔ̀r-é dɔ̀-é-ti. ²⁵ Ngà dowbé kinlé, là kí kadi ugə-né kurə lé goto. Beba 'ba-é lé un ndu kadi 'ndogi-é titi-nɔ̀ bə bè nati kɪ ne-é, kɪ ngan-é-je, kɪ nékingə-é-je lay kɔ̀ kadi d'ugə-né kurə kí dɔ̀-é-ti lé. ²⁶ Beba ngonnjèkullə lé, usi nangi nɔ̀ ngar-ti, nɔ̀ uwə nja-é panè: «'Ba-m, 'oo kəmtondoo lə-m ə m'a kugə-i ngər-ngər bəy.» ²⁷ 'Ba-é lé, oo kəmtondoo liə, ɔ̀r kurə lé dɔ̀-é-ti kɔ̀gi ə iɲə-é adi-é ɔ̀w. ²⁸ Ngà loki ngonnjèkullə kinlé, tɛɛ ndaa-ti ya rəmə ingə madkullə liə kí kurə liə tɔ̀ dɔ̀-é-ti ndɛ̀ bè. ɛ usi mindi-é-ti uwə, adi koo ɔ̀w kɪ gangi-é b́á idə-é panè: «'Ugə-m kurə lə-m.» ²⁹ Beba madi-é lé, usi nangi nɔ̀-é-ti nɔ̀ uwə-né nja-é panè: 'Oo kəmtondoo lə-m, ə m'a kugə-i bəy. ³⁰ Bè ya kàrè madi-é lé, mbati sar ɔ̀w ilə-é dangay-ti, kɔ̀ kadi ugə kurə lé lay tá. ³¹ Loki ndəgi ngannjèkullə-je lə ngar lé, d'oo né kin bè rəmə, wɔ̀ngi ra-dé nɔ̀ adi d'ɔ̀w d'ɔ̀r poy-é d'adi 'ba-dé oo. ³² Beba 'ba-é lé, adi 'ree siə rɔ̀-é-ti, b́á idə-é panè: I ngonnjèkullə kí njèmɛ̀ndul kan! Mɔ̀ m'ɔ̀r kurə lə-m lay dɔ̀-i-ti, kɔ̀ ndoo kí i 'ra ta-m-ti. ³³ Lé 'a koo kəmtondoo lə madi-i titi-nɔ̀ kí mɔ̀ m'oo-né kəmtondoo lə-i kin bè ya tɔ̀ al wa? ³⁴ Beba wɔ̀ngi ra 'ba-é lé nɔ̀, adi uwə-é adi ra

kullə kí nga-nga kadi ugə-né kurə kí dɔ-é-ti lé lay. ³⁵ Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Gangi-é kin ya Bɔbi-m kí dɔra-ti à ra-né sə-si, kinə nə-nə dan-si-ti inə go kɔgi kɪ meenda kay adi ngonkɔ-é al.»

Kɔw Jeju Jorijalem

19

*Ta kí dɔ gáangi-nə-ti lə dené kɪ dingəm
Mar 10:1-12; Det 24:1-4; Mat 5:31-32*

¹ Loki Jeju ndó dow-je né adi gin-é gangi lé, i dɔnangi Galile-ti ɔw kəl lo-ti kí dɔnangi Jude-ti gidi ba jurde-ti. ² Beɓa kosi dow-je nə ya d'ɔw go-é-ti adi adi lapiya njémɔy-je lə-dé.

³ Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-ti kɔɔ nə-é koo ta kí meɛ-é-ti adi 'dɔji-é 'panè: «Se to tó-é kadi dow tubə ne-é kɔɔ né kí rá-rá ya kí dené lé ra wa?»

⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: Səi 'ndói meɛ mbete-ti kí aa njay lé ooi al ya sar wa? Lo kində gin-é-ti lé, Lubə ra dené kɪ dingəm ⁵ ə panè: «Gin-é kin b́a dingəm à kinə-né kɔ-é kɪ bɔbi-é kadi 'tiŋə nati kɪ ne-é kɔɔ kadi de joo lay 'təl kubru rɔ kí káre-rè.*

⁶ Adi 'to dow-je joo al ngá. Ngà 'təl kubru rɔ kí káre-rè. Gin-é kin b́a né kí Lubə tó nati lé, kadi dow tuti al.» ⁷ †Parisi-je 'təl 'dɔji Jeju 'panè: Ngà kɔɔ ri b́a Moiyiji un ndu kadi kinə dow tubə ne-é rəmə 'adi-é mbete tubə bane wa?†

⁸ Beɓa Jeju ilə-dé-ti panè: «To ta lə meɛngə lə-si b́a Moiyiji adi-si-né tarəbi kadi 'tubəi-né ne-si-je. Ngà lo kində gin-é-ti lé, tò bè al. ⁹ †Ooi maji, m'a

* **19:5** 19:5 Kgn 2:24 † **19:7** 19:7 Mat 5:31 † **19:7** 19:7 Det 24:1; Mat 5:31 † **19:9** 19:9 Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11

kidə-si rəsi; kinə dow tubə ne-é kdo kaya kí ra bane, bi kinə tubə-é kdo né kí rangi bá ow taa dené kí rangi rəmə, dowbé ra kaya.»

¹⁰ Beba njéndó né-je liə 'panè: Kinə to gangi-é kin bá tò kadi dingəm ra kì dené rəmə, taa dené al tò soti. ¹¹ Jeju təl idə-dé panè: Dow-je lay bá d'a gə mɛɛ ta kin al. Ngà də kí Lubə ya tɛɛ kì dɔ-é adi-dé tá. ¹² Dow-je kí nǎ-je 'taa dené al, kdotalə rɔ-dé oy mburuki lo koji-dé-ti nu. Dɛ kí dan-ti-je 'taa dené al, kdotalə 'tɔɔ kɔɔ gəm-dé, ngà də kí madi-je 'taa dené al, kdo kullə kɔbe kí dɔrǎ-ti. Dow kí asi gə mɛɛ ta kin rəmə, kadi-é gə.

Ta lə Jeju kì ngan-je

Mar 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Beba dow-je 'ree kì ngan-je rɔ Jeju-ti kdo kadi ində ji-é dɔ-dé-ti rəm, kadi pa ta kì Lubə kdo ta lə-dé rəm. Rəmə njéndó né-je 'kɔl sə-dé. ¹⁴ Ngà Jeju idə-dé panè: «Inǎi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, bi ogi-dé al, kdotalə kɔbe kí dɔrǎ-ti lé, tò kdo dow-je kí 'tanǎ sə-dé bè.» ¹⁵ Beba Jeju ində ji-é dɔ-dé-ti bá inǎ-dé ow.

Ta lə njènékingə

Mar 10:17-31; Luk 18:18-30; 1Ti 6:9-10

¹⁶ Go-ti, Basa káre ree rɔ Jeju-ti dǎji-é panè: «Njéndó dow-je né, ri kí maji bá m'a ra kdo kadi m'isi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁷ Jeju idə-é panè: «Kdo ri é 'dǎji-m ta dɔ né-ti kí maji wá? Njèramaji lé, ɛ káre-rè. Kinə 'ndigi kiskəm sartagangi rəmə 'təl rɔ-i go ndukun-je-ti.» ¹⁸ Basa lé, təl dǎji Jeju panè: «Ndukun-je kí rá-rá wa?» Beba Jeju ilə-é-ti panè: «'A tɔl dow al! 'A ra kaya

al! 'A bɔgi al! 'A tɔti ta kí ndángi al! ¹⁹ 'A tɔti kagi bɔbi-i kì kɔ-i rəm, bá 'a ndigi dow madi-i tana kì rɔ-i bè tɔ.»[‡] ²⁰ Basa lé idə Jeju panè: «M̩a m'təl rɔ-m go né-je-ti kin lay ngá. Ngà ri bá này kadi m'ra bəy wa?» ²¹ Beba Jeju idə-é panè: «Kinə 'ndigi maji kɔr njuti rəmə, 'ow 'ndogi nékingə-i lay ə 'ləbi la-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə n̩a dɔrɔ-ti ə 'ree un go-m.» ²² Loki basa lé, oo ta lə Jeju kinlé rəmə, ɔti ow kì rɔkati kanana, kɔ to dow kí nékingə-é n̩a.

²³ Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kadi njénékingə ow kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti lé, to né kí ng̩a n̩a. ²⁴ M'a kidə-si ya bəy; kadi Jambal dəə be libri-ti lé to né kí lo-é ng̩a n̩a ya, ngà kadi njénékingə ow kɔbe-ti lə Lubə lé to né kí ng̩a itə-é bəy.» ²⁵ Loki njéndó né-je d'oo ta kinlé bè rəmə, 'bəl adi 'panè: «Tò bè ngà n̩a bá à kaji wa!» ²⁶ Jeju oo-dé géréré rəmə, idə-dé panè: «Né kinlé dow-je bá dum dɔ-dé, ngà Lubə lé né kí dum-é goto.»

²⁷ Rəmə Piyər un ta dəji-é panè: «Ə jɛ kí j'tusi né-je lə-ji lay j'inə bá j'un go-i kinlé, ta kí dɔ-ji-ti à tò ban wa?» ²⁸ †Beba Jeju idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí sɛi njékun go-m-je kinlé, ndɔ kí né-je lay à təl kí sigi lé, Ngon lə dow à ree kisi dɔ kalikɔbe-ti liə kí to kali riɓa kinlé, sɛi ya kàrè a kisi dɔ kalikɔbe-je-ti kí dɔgi gidi-é joo, kɔ gangta dɔ gin Israyel-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé tɔŦ. ²⁹ N̩a-n̩a kí inə kəy-je liə əse ngankɔ-é-

‡ **19:19** 19:19 Tɛt 20:12-16; Det 5:16-20; Mbl 19:18 † **19:28** 19:28 a Mat 25:31; b Luk 22:30 § **19:28** 19:28 Dan 7:14.

je, əse kɔnan-é-je, əse bɔbi-é, əse kɔ-é, əse ne-é, əse ngan-é-je, əse ndɔr-je liə kɔɔ ta lə-m lé, à kingə dɔ-ti nja ɓu rəm, ɓá à kingə kiskəm kí tò sartagangi rəm tɔ. ³⁰ †Ngà dow-je nɔ dan de kí kete-ti d'a təl to dow-je kí gogi ə dow-je nɔ dan de kí gogi-ti d'a təl to dow-je kí kete tɔ.»

20

Ta lə njérakullə meɛ ndɔr nduu-ti kì kàdì kí gay-gay

¹ Kɔbe kí dɔrɔ-ti lé tò titi-nɔ kì ta lə njèndɔr káre kí tɛɛ kì ndɔge rati, kɔɔ kɔy dow-je kullə ndɔr nduu-ti* liə kin bè. ² Loki ingə-dé lé, ta-dé asi-nɔ kadi à kadi-dé là kí asi kəm kullə kí ndɔ káre, ɓá adi d'ow lo ndɔr nduu-ti liə lé. ³ Go-ti, njèndɔr lé tɛɛ ndaa-ti kì kàdì kí jinɔy káre kí ndɔge rəmə, oo dow-je kí rangi kí d'ingə kullə al kí d'a pandangi lo-ti. ⁴ Beba ɛ idə-dé panè: Səi kàrè, owi ndɔrɔ lə-m tɔ. Go kullə-ti kí a rai lé, m'a kugə-si maji ya. ⁵ De kàrè d'oti d'ow tɔ. Ngà loki kàdì ɔ jam dɔ be-ti, njèndɔr lé tɛɛ ɓəy rəmə, ingə dow-je kí rangi ɓəy rəm, loki kàdì ɔ mbó be-ti rəmə, ingə dow-je kí rangi pandangi lo-ti lé ya ɓəy. Dowbé-je kin kàrè idə-dé panè: Owɔ ndɔrɔ lə-m go madi-si-je-ti tɔ. ⁶ Loki kàdì ra biɔ-je bole asi lé, njèndɔr lé təl tɛɛ ndaa-ti ɓəy rəmə, ingə dow-je kí rangi ya ɓəy. Beba ɛ dəji-dé panè: Kɔ ri ɓá ɔi lo-ti kin kì ndɔge nɔ kare bè wa? ⁷ De d'ilə-é-ti 'panè: Dow un-ji kullə-ti

† **19:30** 19:30 Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:1** 20:1 Dɔnangi Israyel-ti, kì be-je-ti kí nɔ-je lé dow-je 'ndɔr nduu kí ndɔr, ɓi ubə wale kare tanɔ kì be lə-ji nè kin al.

al. Beba njëndor lé təl ilə-dé-ti panè: Kinə tò bè rəmə ɔti ɔwi 'rai kullə ndɔɔ lə-m tɔ. ⁸ Loki kàdì ur rəmə, njëndor nduu lé idə njèkoo go né-je liə panè: 'Ba njéra kullə mɛɛ ndɔɔ nduu-ti lə-m lé, ə adi-dé nékugə ɔɔji-dé. 'Ulə gin-é ɔɔ ɔɔ kɪ d'ɔw gogɪ nɛ-ti bá 'tɛɛ-né ɔɔ ɔɔ kɪ d'ɔw kɪ ndɔge-ti. ⁹ ɔɔ kɪ d'ɔw ndɔɔ kɪ kàdì ra biɲə-je bole lé, 'ree rəmə d'ingə nékugə ɔɔji-dé asi kəm kullə kɪ dow ra ndɔ káre lé. ¹⁰ Ngà loki ɔɔ kɪ d'ɔw ndɔɔ kɪ ndɔge rati 'ree lé, 'gɪr 'panè ɔɔ rəmə, d'a kingə nɔ kɪtə ɔɔ kɪ d'ɔw kɪ kàdì ra biɲə-je bole lé ngá; ya rəmə njèkugə-dé lé, adi-dé là asi-nɔ kɪ ɔɔ kɪ d'ɔw ndɔɔ gogɪ nɛ lé bè tɔ. ¹¹ Beba loki ɔɔ 'taa là lé rəmə, 'pa ta kɪ maji al ɔɔ njèkun-dé kullə-ti lé, ¹² 'panè: Kɔɔ ri bá ɔɔ kɪ 'ree gogɪ, 'ra kullə kàdì káre ya par rəmə 'ugə-dé asi sə-ji jɛ kɪ j'ree kɪ ndɔge nɔ, adi j'ɔɔ rɔgɪ-rɔgɪ rəm, kàdì kàrè nɛti-ji kərim-kərim kinlé wa? ¹³ Beba njëndor lé təl ilə dow kɪ káre dan-dé-ti panè: Nam-m, m'ra sə-i ndangɪ al. Lé j'adi ta-ji asi-nɔ kɔɔ kadi loki 'ra kullə, ndɔ káre lé, m'a kadi-i là kɪ asi kəm kullə kɪ ndɔ káre ya al wa? ¹⁴ Yən, 'taa nékugə ɔɔji-i ə 'ɔti 'ɔw lo lə-i. Ə njèree kullə-ti gogɪ nɛ lé to mɔ ya m'ndigɪ kadi-é nékugə ɔɔji lé asi sə-i. ¹⁵ Nékingə-m lé, to tó-é kadi m'ra-né né kɪ mɛɛ-m ndigɪ al wa? To kɪ m'to dow kɪ maji kinlé nəl-i al wa? ¹⁶ †Jeju təl ilə ɔɔ gosta-ti kinlé panè: Bè ya tɔ, ɔɔ kɪ gogɪ d'a təl ɔɔ kɪ kete ə ɔɔ kɪ kete d'a təl ɔɔ kɪ gogɪ tɔ.

Nja mutə kɪ Jeju pa ta kɪ ɔɔ koy-é-ti kɪ ɔɔ tɔsi

† 20:16 20:16 Mat 19:30; Mar 10:31; Luk 13:30

*ndəl-ti liə**Mar 10:32-34; Luk 18:31-34*

¹⁷ Loki Jeju isi ɔw Jorijalɛm lé, ɛ ɔr njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo ngərəngi pa sə-dé ta taá-taá dɔ rəbi-ti panè: ¹⁸ «Yən, kɔw kí j'isi j'ɔwi Jorijalɛm kinlé, d'a kilə Ngon lə dow ji njékun dɔ njégugné-je-ti lə Lubə, kɪ ji njéndó dow-je ndukun-je-ti, kadi 'gangi ta koy dɔ-é-ti. ¹⁹ Dɛ d'a kilə-é ji dow-je-ti kí 'to jipi-je al, kadi 'soki-é rəm, kadi 'tində-é kɪ ndəy marɔw fá d'a bə-é kagdəsi-ti, rəmə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ ndɔ-ti kí njékungi-ti mutə go-ti.»

*Nédəji lə ne Jebede**Mar 10:35-45; Luk 22:24-47*

²⁰ Kɔ ngan lə Jebede ree kɪ ngan-é-je rɔ Jeju-ti ə səbi takəm-é nangi nɔ-é-ti kdɔ dəji-é né. ²¹ Beba Jeju dəji-é panè: I 'ge ri wa? ɛ panè: Un ndu kdɔ kadi ngan-m-je kí joo kinlé, ɛ kí káre isi dɔ jikɔl-i-ti ə kí káre isi dɔ jigəl-i-ti kɔbɛ-ti lə-i. ²² Jeju ilə-dé-ti panè: Səi lé, 'gəi né kí 'dəji lé al. A kasi kingəi kɔ kí m'a kingə lé kàrè wa? Beba dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Oiyɔ, j'a kasi kare. ²³ Jeju ilə-dé-ti panè: Tɔgrɔ, kɔ lə-m ə a kingəi, ngà ta lə kisi dɔ jikɔl-m-ti kɪ dɔ jigəl-m-ti lé, to mə fá m'a kadi al, ngà to Bɔbi-m fá à kadi dow-je kí ɛ ra go-é kete kdɔ-dé. ²⁴ Loki ndəgi njéndó né-je kí dɔgi d'oo ta kin bè lé, wɔngi ra-dé dɔ ngankɔ-nɔ-je-ti kí joo kinlé. ²⁵ †Beba Jeju fa-dé lay rɔ-é-ti idə-dé panè: Səi 'gəi kí njékɔbɛ dɔ gin dow-je-ti kí gay-gay kí dɔnangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo nɔ

† 20:25 20:25 Luk 22:25,26

rəm, bá dow-je kí boy-boy kàrè, d'ò be do dow-je-ti lé kí go lo njètɔgi-ti tɔ. ²⁶ †Ngà səi lé, kò-nà kí bè kin à goto dan-si-ti. Adì dow kí ndigi kadi n'to 'boy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é ngonnjèkullə-ti lə-si. ²⁷ Rəm bá dow kí ndigi kadi n'to kí dɔsay dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é bə-ti lə-si tɔ. ²⁸ Bè ya tɔ, Ngon lə dow lé, ree kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ bá ree kɔɔ ra kullə kadi dow-je rəm, bá kɔɔ kadi rɔ-é gangi-né do kosi dow-je rəm tɔ.

Jeju adi njékəmtɔ-je joo d'oo lo

Mar 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Loki Jeju de kì njéndó né-je 'teɛ meɛ be-ti kí Jeriko ki ndaa-ti lé, kosi dow-je nà ya d'un go Jeju. ³⁰ Ə njékəmtɔ-je joo d'isi ngangi rəbi-ti bá d'oo kí Jeju isi dəə lé, d'ilə bɔbi ndi-dé nangi 'nɔ 'panè: «'Babe, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-ji!» ³¹ Rəmə kosi dow-je 'ndangi-dé kadi d'uti ta-dé, ngà de d'ilə bɔbi ndi-dé nangi 'nɔ d'itə kí kete lé bəy panè: «'Babe, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-ji boo.» ³² Bəba Jeju təl ɔ nangi ba-dé, ə dəji-dé panè: «Ri bá 'ndigi kadi m'ra m'adi-si wa?» ³³ De d'ilə-é-ti 'panè: «'Babe, j'ndigi kadi kəm-ji ya 'adi oo lo.» ³⁴ Bəba ta ò meɛ Jeju nà kɔɔ ta lə-dé adi ɔdi rɔ kəm-dé lé rəmə, tajinati nè ya kəm-dé oo lo ə d'un go-é.

21

Kɔw Jeju meɛ bebo Jorijaləm-ti

Mar 11:1-10; Luk 19:28-44; Jə 12:12-19; Eja 12:6

† 20:26 20:26 Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26

1 Loki d'isi d'ow ki bebo Jorijalem-ti, bá 'ree 'teɛ ngosi kɪ be kí Betpaje kí tò kàdì mbal ka kagi Olibiye-je-ti rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè: ² «Ōwi mɛɛ ngonbe-ti kí tò nɔ̄-si-ti kin, rəmə tajinati nè ya a kingəi ngon koro kɪ kɔ̄-é, kí 'tó-é nangi. Loki ingəi-dé lé, 'tuti-dé, ə 'reei sə-dé adi-mi. ³ Ngà kinə dow dəji-si ta do-ti lé, idəi-é 'painè: “‘Babe bá ge-dé.” Rəmə lo-é-ti nè ya, à kinə-dé kadi 'reei sə-dé.» ⁴ Né-je kinlé ra-né bè kɔ̄ kadi ta kí njèpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra-né né. Ǝ panè:

⁵ «Idəi ngonmandi* kí bebo Siyɔ̄-ti 'painè: 'Oo! Ngar lə-i isi ree rɔ̄-i-ti! To dow kí sɔl ləm-ləm! Ə isi do kɔ̄ koro-ti! Isi do ngon koro-ti kí to ngon nékal†!»

⁶ Njéndó né-je d'ow ə 'ra go ta-ti kí Jeju idə-dé lé, ⁷ adi 'ree kɪ kɔ̄ koro kɪ ngon-é lé, 'labi kubi-je lə-dé gidi-dé-ti, bá Jeju al isi do-ti. ⁸ Kosi dow-je nɔ̄ ya 'labi kubi-je lə-dé do rəbi-ti, de kí nɔ̄-je 'təti balkəm kagi-je 'labi do rəbi-ti tɔ. ⁹ Kosi dow-je kí 'nɔ̄jyə nɔ̄-é-ti kɪ de kí 'nɔ̄jyə go-é-ti 'tur kəə boy-boy 'panè:

«Kɔsgaji kɪ do ngonka Dabidi-ti!
Kadi Lubə tɔr ndi-é do dow-ti kí njèree kɪ ri 'Babe!
Kɔsgaji tò do Lubə-ti kí taá nɔ̄!‡»

¹⁰ Loki Jeju ɔw teɛ mɛɛ bebo Jorijalem-ti lé, dow mɛɛ be-je d'ay ngodi do-nɔ̄-ti wur-wur, 'dəji-nɔ̄ ta 'panè: «To nɔ̄ bá ɔw ree wa?» ¹¹ Rəmə kosi

* **21:5** 21:5 Ngonmandi kí bebo Siyɔ̄-ti lé toji dow-je kí bebo Jorijalem-ti. Jkr 9:9 † **21:5** 21:5 Eja 62:11; Jkr 9:9 ‡ **21:9** 21:9 Pa 118:25-26

dow-je kí d'ow siə d'ilə-dé-ti 'panè: «To Jeju kí Najareti kí donangi Galile-ti, njèpata kí ta Lubə-ti.»

Jeju tubə njéragati-je takəy-ti lə Lubə

Mar 11:15-19; Luk 19:45-48; Jq 2:13-17

¹² Jeju ow takəy-ti lə Lubə tubə njéragati-je kí njéndogi né-je lay. E titə tablə-je lə njémbəl-ŋa là-je kí kagi kisi-je lə njéragati də-je tilə. ¹³ Beba Jeju idə-dé panè: «'Ndàngi 'panè:

“Kəy lə-m lé, d'a ɓa-é kəy pa ta kí Lubə!

Ngà səi adi təl to kəy kisi njébogi-je!”»§

¹⁴ Lo-é-ti kinlé, njékəmtə-je, kí njéməti-je 'ree rə Jeju-ti mee kəy-ti lə Lubə ə e adi njékəmtə-je d'oo lo rəm, adi njéməti-je 'njiyə rəm. ¹⁵ Beba wəngi ra njékun do njégugnə-je lə Lubə, kí njéndó dow-je ndukun-je, kdotalə né-je kí maji-maji kí ɔr ndil dow-je kí Jeju ra rəm, wəngi ra-dé kdotalə ngan-je kí 'tur kəə do-é-ti, takəy-ti lə Lubə 'panè: «Kəsgaji tò do ngonka Dabidi-ti.»

¹⁶ Beba də 'pa kí Jeju panè: «Ta kí ngan-je 'pa kinlé 'oo maji ya tá?» Jeju ilə-dé-ti panè: «Oiyo, m'oo maji ya. Ngà ta kí mbete kí aa njay pa lé, səi 'ndói ooi nja káre al ya sar wa?» 'Ndàngi-ti 'panè:

«Ngan-je kí tɔgi, kí də kí ta mba-ti kàrè, i 'ra mbing 'adi 'tóy-i.*»

¹⁷ Go-ti, Jeju inə-dé tee mee bebo Jorijaləm-ti ow tò Betani.

Jeju man kagi kote

Mar 11:12-14,20-26; Luk 13:6-9

§ 21:13 21:13 Eja 56:7; Jer 7:11 * 21:16 21:16 Pa 8:3

¹⁸ Lo aa go-ti k̀i ndoge rati, loki Jeju təl isi ree k̀i Jorijalēm gogi bəy lé, bo ra-é. ¹⁹ Beba ɛ oo kote ngang̀i rəbi-ti bá tɔɔ ɔw gin-ti rəmə mbi-é ya par bá t̀o. Jeju panè: «'A kandi gogi nda al ya sar.» Rəmə tajinati nè ya kote lé tuti kurum. ²⁰ Loki njéndó né-je d'oo kí kote lé tuti kurum rəmə ta igə-dé səl adi 'dəji Jeju 'panè: «Kay! Ban ə tajinati nè ya kote lé tuti kurum wa?» ²¹ †Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə ɔwi k̀i kadmeɛ, bá kinə 'tadi al ya sar lé, né kí m'ra k̀i kote kin par bá a kasi rai al. Lé mbal kin ya k̀arè, kinə idəi-é 'painè: "'ɔti k̀i rangi lo kin-ti, ə 'ɔw 'usi dan babo-ti", k̀arè né-é à ra né ya t̀o. ²² Né lay kí a pai ta k̀i Lubə dəji-é-né k̀i kadmeɛ lé, a kingə ya.»

Ta dəji kí do tógi-ti kí Jeju ɔw-né

Mar 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Loki Jeju ɔw takəy-ti lə Lubə isi ndó né dow-je rəmə, njékun do njégugnə-je lə Lubə k̀i 'ngatógi-je lə jipi-je 'ree rɔ-é-ti 'dəji-é 'panè: «Ná bá adi-i tarəbi bá 'ra-né né-je kinlé wa? Ná adi-i tógi bá 'ra-né wa?» ²⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Ma k̀arè m'a dəji-si ta t̀o. M'a dəji-si ta k̀are ya par, é kinə iləi-mi-ti rəmə, m'a kidə-si dow kí adi-m tógi m'ra-né né-je kinlé t̀o.» ²⁵ «Ná bá ulə Ja adi ra dow-je batəm wa? To Lubə bá ulə-é əse to dow-je wa?» Ngà de 'təl 'naji-nə ta dan-dé-ti 'panè: «Kinə j'painè: "'To Lubə bá ulə-é" rəmə, ɛ à təl dəji-ji panè: "'Ngà kdo ri bá adi-é meɛ-si al wa?" ²⁶ Ə kinə j'idəi-é j'painè: "'To dow-je bá

† **21:21** 21:21 Mat 17:20; 1Kə 13:2

d'ulə-é” kàrè, à kɪ to ta dɔ-ji-ti, kdɔtalə kosi dow-je 'gə kɪ Ja lé, to njèpata kɪ ta Lubə-ti.» ²⁷ Befa 'ree d'idə Jeju 'panè: «Jɛ j'gə al.» Jeju təl panè: «Maji, mə ya kàrè, nda bè bá m'a kidə-si dow kɪ adi-m tógi m'ra-né né-je kinlé al tɔ.»

Gosta kɪ dɔ ngan-je-ti kɪ joo

²⁸ Jeju təl idə-dé bəy panè: Ta ri bá səi 'giri dɔ poy ta-ti kɪ m'a kɔr kin wa? Dingəm káre bè ɔw kɪ ngan-je kɪ dingəm joo. Ɛ ɔw rɔ ɛ kɪ dɔsəy-ti idə-é panè: «Ngon-m, bone ɔw 'ra kullə mɛɛ ndɔr nduu-ti lə-m adi-m.» ²⁹ Ɛ idə-é panè: «M'a kɔw al.» Ngà go-ti rəmə, tagir kɪ maji ree dɔ-é-ti, adi i ɔw mɛɛ ndɔr nduu-ti lə bɔbi-é lé. ³⁰ Bɔbi-é ɔw rɔ ngon-é-ti kɪ njèkungi-ti joo idə-é ko ta kɪ káre kin ya tɔ. Ɛ idə bɔbi-é panè: «Oiyɔ, bɔbi-m, m'a kɔw ya.» Ngà ɛ mbati kɔw. ³¹ Dan ngan-je-ti kɪ joo kinlé, ɛ kɪ ra bá ra ndigi lə bɔbi-é lé wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Ɛ kɪ dɔsəy.» Befa Jeju təl idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kɪ njétaalambo-je kɪ kaya dené-je d'a tɛɛ nɔ-si-ti kete mɛɛ kɔbe-ti lə Lubə. ³² †Kdɔtalə Ja kɪ njèra dow-je batəm ree rɔ-si-ti, ɔji-si rəbi né ra kɪ njururu kadi njiyɔi-ti, rəmə səi adi-é mɛɛ-si al. Ngà njétaalambo-je, kɪ kaya dené-je bá d'adi-é mɛɛ-dé. Ngà səi lé, ooi né kin kɪ kəm-si bè ya kàrè, 'mbati kinɔi panjiyɔ-si-je kɪ maji al kɔgi kdɔ kadi-é mɛɛ-si.

Gosta kɪ dɔ njérakullə ndɔr nduu-je-ti *Mar 12:1-12; Luk 20:9-19; Eja 5:1-7*

† **21:32** 21:32 Luk 3:12; 7:29,30

³³ Jeju ilə-dé-ti panè: Ooi gosta kí rangi bəy éñ. Dow káre bè uwə nduu, ɔr gali do-ti, ra be do ər-ti kdo mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titi, bəy bá adi njérakullə-é-je d'uwə siə do-é kadi 'ra kullə do-ti, ə ɔti ɔw mba. ³⁴ Loki nay kijə kandi nduu asi ngá lé, ɛ ulə ngannjékullə-je liə rɔ njəndɔr nduu-je-ti lé, kadi 'taa kí 'liə 'ree-né d'adi-é. ³⁵ Ngà njérakullə ndɔr nduu-je d'uwə ngannjékullə-je lé, ə 'tində káre mbuki-mbuki, 'tɔl ɛ kí káre ə 'tilə ɛ kí káre kɪ ər 'tɔl-é. ³⁶ Beba 'ba njəndɔr nduu lé, təl ulə de kí rangi kí kɔr-dé itə de kí kete lé bəy. Rəmə ko né kí 'ra kɪ de kí kete lé ya 'təl 'ra sə-dé tɔ. ³⁷ Ta təl ta-é-ti rəmə, ulə ngon-é ya rɔ-dé-ti, ə gir panè: «To ngon-m adi d'a bəl gidi-é.» ³⁸ Ngà loki njérakullə ndɔr nduu-je d'oo ngon-é lé isi ree rəmə d'idə-nə ta dan-dé-ti 'panè: «Ooi ngon-é kí ndɔ-é à to njènéndubə lé é ɔw ree ɔngi! 'Reei adi j'toli-é kadi néndubə liə təl to kí 'lə-ji.» ³⁹ Beba d'uwə-é tɛɛ siə meɛ ndɔr nduu-ti ki ndaa-ti ə 'tɔl-é. ⁴⁰ Beba Jeju dəji-dé panè: Loki 'ba njəndɔr nduu à ree lé, ri bá à ra kɪ njérakullə ndɔr nduu-je kinlé wa? ⁴¹ De d'ilə-é-ti 'panè: À təl njémeɛndul-je kanlé təl kí tɔ kəmtondoo nə. Ngá bá à təl kɔy de kí rangi kí d'a kadi-é kandi nduu lé, kɪ do nəy-é nəy-é kdo kində-dé ta-ti. ⁴² Bəy bá Jeju ilə-dé-ti panè: Səi 'ndói ta kinlé meɛ mbete-ti kí aa njay nja káre ooi al ya sar wa? 'Ndangi-ti 'panè:

«Ər kí njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé, bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti.»

Né kinlé to kullə ra 'Babe. Ngà ki rɔ-ji-ti rəmə,

to nékɔji†.

⁴³ Gin-é kin bá Jeju idə-dé-né panè: Lubə à taa kɔbe liə ji-si-ti, kɔ təl-né kadi gin dow-je kí rangi, kí d'a ra kullə-é maji. ⁴⁴ Dow kí rá-rá kí tɛɛ usi dɔ ər-é-ti kinlé, rɔ-é à tóti dɛki-dɛki rəm, bá dow kí ər kinlé usi dɔ-é-ti kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ. ⁴⁵ Loki njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə kì Parisi-je d'oo gosta kí Jeju pa kinlé bè rəmə, dɛ 'gə kí ɛ pa ta kinlé sɔbi-né dɔ-dé. ⁴⁶ Bəba dɛ 'sangi kəm rəbi-je kɔ kuwə Jeju, ya ngà dɛ 'bəl kosi dow-je kí 'gə-é maji kí ɛ to njèpata kí ta Lubə-ti.

22

Gosta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'ba-dé lo nékuso taana-ti

Luk 14:16-24

¹ Jeju un gosta kí rangi ya bəy pa-né ta kì dow-je panè: ² Kɔbe kí dɔra-ti tò titi-na kì ta lə ngar kí ra nékuso na kɔ taana lə ngon-é bè. ³ Ngar lé ulə ngannjékullə-je go dow-je-ti kí 'ba-dé kɔ nékuso kí lo taana-ti lé. Ngà dowbé-je lé 'mbati ree. ⁴ Ɛ təl ulə ngannjékullə-je kí rangi ya bəy panè: Ɔwi idəi dow-je kí 'ba-dé lo nékuso kí lo taana-ti lé 'painè: «M'osi dɔ nja né-je nati lay ngá. M'təl mangi-je lə-m, kì nékul-je lə-m kí rɔ-dé tò mbul-mbul, adi nékuso tò nangi lay ngá, é 'reei kɔ nékuso kí lo taana-ti lé.» ⁵ Bè ya kàrè, usi-dé dɔ ba-ti kí 'ba-dé lé al, adi ná-ná ya ɔw lo liə kí mɛɛ ndigi. Dɛ kí ná-je d'ow ndɔrɔ lə-dé ə dɛ kí dan-ti-je d'ow lo ra gati-je-ti. ⁶ Ə ndəgi-dé-je

† 21:42 21:42 Pa 118:22-23

to rəmə, d'uwə ngannjékullə-je lé d'ulə kəm-dé ndoo bəy bá 'tɔl-dé dɔ-ti. ⁷ Né kin ra adi wɔngi ra ngar lé ɲa. Beba ulə njéro-je liə, adi d'ow 'tɔl dowbé-je kinlé rəm, bá 'ró bebo lə-dé rúki-rúki dɔ-ti rəm. ⁸ Go-ti, təl idə ngannjékullə-je liə panè: Nékuso tò ngosi. Ngà dow-je kí 'ba-dé lo taana-ti lé bá 'to dow-je kí 'tuwə ree al. ⁹ Ə ɔti ɔwi tagaji rəbi-je-ti, 'bai dow-je lay ya kí a kingəi-dé, kɔɔ kadi 'ree lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé. ¹⁰ Beba ngannjékullə-je lé d'ɔti d'ow ta gajɪ rəbi-je-ti ə 'ba dow-je lay ya kí d'ingə-dé, njémɛɛndul-je, kɪ njémɛɛmaji-je, 'ree sə-dé adi dow-je 'rusi mɛɛ kəy nékuso kí lo taana-ti lé nji-nji. ¹¹ Ngà loki ngar ree andi mɛɛ kəy-ti kɔɔ koo dow-je kí 'ree lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé rəmə, kəm-é usi dɔ dingəm-ti káre kí isi lo nékuso-ti kí lo taana-ti kɪ kubi-é rɔ-é-ti al. ¹² Beba ngar lé dəji-é panè: Nam-m, ban bá 'ree lo kin-ti nal kulə kubi-é rɔ-i-ti wa? Ngà dingəm lé tɛɛ ta-é ilə-é-ti al. ¹³ †Beba ngar idə ngannjékullə-je liə panè: Ɔti uwəi dow kin 'tói ji-é-je kɪ nja-é-je njim-njim ə iləi-é ndaga lo-ti kí ndul ndi-ndi. Ǝ bá to lo kí à nɔ-ti rəm, à kuso ngangí-é titi məgəgə-məgəgə rəm. ¹⁴ Bè ya to, dɛ kí Lubə 'ba-dé lé, kɔr-dé ɲa. Ngà dɛ kí ɛ mbəti-dé bá 'to kí ndɛ bè.

Lambo lə Sejar

Mar 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Parisi-je d'ow d'oji-ɲa ta kɔɔ sangi kəm rəbi kuwə Jeju kɪ ta kí ta-é-ti. ¹⁶ Beba d'ulə njéndó né-je lə-dé rəm, bá kuti dow-je lə Erodɪ rɔ Jeju-ti

† **22:13** 22:13 Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

kadi 'dəji-é 'panè: Njèndó dow-je né, j'gə kɪ i lé 'to njèpata kɪ tɔgrɔ-ti rəm, i 'isi 'ɔji dow-je rəbi lə Lubə kɔji kɪ tɔgrɔ-ti rəm, b́a i lé 'bəl kəm dow al rəm, kɔɔ i 'oo maji lə dow kɪ taga nè kin al. ¹⁷ Ən é idə-ji tagir lə-i kɪ sɔbi dɔ ta kin adi j'oo: «To tó-é kadi dow ugə lambo lə ngar Sejar əse to tó-é al wa?» ¹⁸ Ngà Jeju gə tagir kɪ maji al kɪ mɛɛ-dé-ti adi idə-dé panè: «Səi njékədkəm dow-je kanlé! Kɔɔ ri b́a 'sangi kadi ooi ta kɪ mɛɛ-m-ti wa? ¹⁹ Ɔji-mi là kɪ dow-je d'isi d'ugə-né lambo lé adi-mi m'oo.» Beba dɛ d'un kɔ là d'ɔji-é. Ngá b́a ɛ dəji-dé panè: ²⁰ «To dɔ nɔ kɪ ri nɔ b́a tɔ-ti wa?» ²¹ Rəmə dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kɪ ri-é.» Ngá b́a ɛ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə adi Lubə tɔ.» ²² Ta kɪ Jeju ilə-dé-ti lé ɔr ndil-dé adi d'inə-é d'ow lo lə-dé.

Ta kɪ dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti

Mar 12:18-27; Luk 20:27-38

²³ †Rəmə mɛɛ ndɔ-é-ti kin ya, Sadusi-je kɪ 'to njépanè tɔsi ndəl kində lo tɛɛ goto lé 'ree rɔ Jeju-ti ə 'dəji-é ta 'panè: ²⁴ Njèndó dow-je né, ta kɪ Moiyiji pa ən: Kɪnə dow taa dené b́a oji siə ngon al b́əy ya ə oy rəmə, kadi ngonkɔ-é taa dené ndubə lé, ində-né ko-é*. ²⁵ Ngà kinə ngankɔ-nɔ-je siri dan-ji-ti nè je bè, b́a ɛ kɪ dɔsɔy taa dené é oji siə ngon al b́əy ya ə oy inə dené lé adi ngonkɔ-é. ²⁶ Ɔ kɪ njékungɪ-ti joo lé kàrè bè ya rəm, b́a njékungɪ-dé-ti mutə kàrè bè ya sar ngankɔ-nɔ-je kɪ siri d'oy-né lay, ²⁷ b́a dené-é lé kàrè oy-né go-dé-ti tɔ. ²⁸ Nɔɔ kɪ dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo

† 22:23 22:23 Knj 23:8 * 22:24 22:24 Det 25:6

teɛ lé se, dené kinlé à to ne ná dan-dé-ti kɪ siri kinlé wa? Kdɔtalə də 'taa-é ya lay. ²⁹ Beɓa Jeju ilə-dé-ti panè: «Səi uri wale, kdɔ səi 'gəi mɛɛ ta kɪ mɛɛ mbete-ti kɪ aa njay lé al rəm, bá 'gəi tɔgi Lubə al rəm. ³⁰ Kdɔtalə ndɔ kɪ dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo teɛ lé, taana à goto. Dow-je d'a kisi titi-na kɪ malayka-je d'isi-né dɔra-ti kin bè. ³¹ Ta kɪ Lubə pa sə-si mɛɛ mbete-ti liə sobi-né dɔ tɔsi ndəl kində lo teɛ lé, səi 'ndói nja káre ooi al wa? Lubə pa mɛɛ mbete-ti liə panè: ³² “M'to Lubə lə Abrakam, m'to Lubə lə Isaki kɪ Lubə lə Jakobi. Adi Lubə lé, to Lubə lə dow-je kɪ d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kɪ d'isi kəm†.”» ³³ Kosi dow-je kɪ d'oo néndó lə Jeju lé, néndó liə ɔr ndil-dé na.

Ta lə ndukun kɪ boy itə madi-é-je

Mar 12:28-34; Luk 10:25-37

³⁴ Loki Parisi-je d'oo kɪ Jeju uwə ta Sadusi-je lé, də 'kəw-na ³⁵ rəmə dow káre dan-dé-ti kɪ to njèndó dow-je ndukun, ndigi koo ta kɪ mɛɛ Jeju-ti adi dəji-é panè: ³⁶ Njèndó dow-je né: Dan ndukun-je-ti lé, ɛ kɪ rá bá to kɪ boy itə madi-é-je wa? ³⁷ Beɓa Jeju ilə-é-ti panè: 'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kɪ mɛɛ-i kɪ káre-rè, kɪ ndil-i lay, bá kɪ tagir lə-i lay rəm tɔ‡. ³⁸ Ɛ bá to ndukun kɪ dɔsay kɪ boy itə madi-é-je lay. ³⁹ Ndukun kɪ njəkungi-ti joo kɪ tana siə bè tɔ ɔn: 'A ndigi dow madi-i tana kɪ rɔ-i bèŠ. ⁴⁰ †Ndukun-je lə Moiyiji lay rəm, bá

† **22:32** 22:32 Kaglo-ti kɪ Lubə pa-nè ta kɪ Moiyiji ɓa-né ri Abrakam, kɪ Isaki, kɪ Jakobi kinlé də d'oy kete low ngá (Tet 3:6, 15). ‡ **22:37** 22:37 Det 6:5 § **22:39** 22:39 Mbl 19:18 † **22:40** 22:40 Luk 10:25-28

néndó-je læ njépata-je kí ta Lubə-ti lay kin ya 'tò gin tógi-ti læ ndukun-je kí joo kinlé.

Ta læ Kristi k̀i Dabidi

Mar 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Loki Parisi-je 'kəw-nə lé, Jeju dəji ta panè:

⁴² Ta ri bá 'giri do Kristi-ti lé wa? Kristi to ngonka ná wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: To ngonka Dabidi.

⁴³ Beba Jeju dəji-dé bəy panè: Ngà ra ban bəy bá Ndil Lubə ra kullə mɛɛ Dabidi-ti adi ɛ kàrè ba-é 'Babe bəy wa? Kdɔtalə Dabidi ya panè:

⁴⁴ 'Babe Lubə idə 'Babe lə-m panè:

'Ree isi do jikol-m-ti, sar kadi m'təl njéba-je læ-i gin tógi-i-ti.*

⁴⁵ Ngà kí Dabidi ba Kristi 'Babe lé, Kristi à to ngonka Dabidi ban bəy wa? ⁴⁶ Lo-é-ti kinlé, dow kí dan-dé-ti kí asi kilə ta Jeju-ti goto. Beba k̀i do gangi ndɔ-é-je-ti kinlé, dow kí bo dəji ta Jeju ra-é ya goto ngá.

23

Ta læ Jeju k̀i njéndó dow-je ndukun-je læ Lubə k̀i Parisi-je

Mar 12:38-39

¹ Beba Jeju idə kosi dow-je, dɛ k̀i njéndó né-je liə panè:

² Ndukun-je kí Lubə adi Moiyiji ndàngi lé, njéndó dow-je ndukun-je, k̀i Parisi-je bá 'to njékɔr mɛɛ-é kadi dow-je. ³ To tó-é kadi ooi ta lə-dé, kadi 'rai tó mindi-dé-ti berere-berere. Ngà ndaji bá 'ndaji kullə ra-dé al, kdɔtalə né kí d'isi

* **22:44** 22:44 Pa-je 110:1

'ndó dow-je lé, de 'təl rɔ-dé go-ti al. ⁴ De lé, né-je kí ɔy kí lo kuti-é nga ya 'tó 'tində dɔ dow-je-ti, ngà de rəmə ngon ji-dé ya kàrè 'ndigi kulə gəti-né sə-dé al. ⁵ †Né lay kí de 'ra lé, 'ra kɔ kadi dow-je d'oo-dé-né. Beba de 'tó ndukun-je lə Lubə ngan ku né-je-ti, bá 'tó ta bagi-dé-je-ti, kà nati nò-dé-je-ti, d'u kubi-je lə-dé d'adi boy yul-yul, d'osi kulə sul-é-je-ti d'adi ngal puu-puu.*
⁶ De 'sangi lokisi kí kete nò dow-je-ti lo nékuso ra nay-je-ti rəm, 'ndigi lokisi kí kete meɛ kəykəwnə-je-ti rəm, ⁷ 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kuntanə lokosi-je-ti rəm, bá 'ndigi kadi dow-je 'ba-dé njéndó dow-je né to. ⁸ Ngà səi lé, adi dow-je 'fa-si njéndó dow-je né al, kdɔtalə njéndó-si né, ɛ káre-rè bè, ngà səi lé, 'toi ngankɔ-nə-je lay. ⁹ 'Bai dow kí dɔnangi-ti nè bɔbi-si al, kdɔtalə Bɔbi-si ra káre-rè, adi to njəkisi dɔrə-ti. ¹⁰ Adi dow fa-si njəkun dɔ-je al, kdɔtalə Kristi† lé, ɛ ya kà kár-é to njəkun dɔ-si. ¹¹ †Dow kí to 'boy dan-si-ti lé, à to ngonnjəkullə lə-si. ¹² †Dow kí ɔji rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é ki nangi, ngà dow kí sol dɔ-é bá d'a kitə dɔ-é ki taá to.

Ta lə tuji kí à kusi dɔ Parisi-je-ti kà njéndó dow-je ndukun-je

Mar 12:40; Luk 11:39-52; 20:47

† **23:5** 23:5 Mat 6:1 * **23:5** 23:5 Njéndó dow-je ndukun-je kà Parisi-je lé, 'ra né-je kin bè kɔ kadi dow-je d'oo titi-nə né kí de bá d'un rɔ-dé d'adi Lubə ngay d'itə ndəgi dow-je bè. † **23:10** 23:10 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **23:11** 23:11 Mat 20:26,27; Mar 9:35; 10:43,44; Luk 22:26 † **23:12** 23:12 Luk 14:11; 18:14

13 Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je, kɛ Parisi-je kí 'toi njékædkəm dow-je! Kdotalə sɛi uti tarəbi kandi kɔbe-ti kí dɔra-ti dɔ dow-je-ti. Sɛi ya kàrè ɔwi-ti al rəm, bá dow-je kí 'ndigi kɔw-ti kàrè, sɛi ɔgi-dé rəm.

14 [Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɛ Parisi-je kí 'toi njékædkəm dow-je! Kdotalə sɛi 'kəi né-je kí mɛɛ kəy-ti lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pai ta kɛ Lubə adi ngal nɔ-nɔ kdɔ kadi dow-je d'oo-si-né. Beba ta kí gangi kí ngɔ nɔ ya à ree dɔ-si-ti.]‡

15 Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɛ Parisi-je kí 'toi njékædkəm dow-je. Kdotalə sɛi asi lo-je kí dɔnangi-ti nè, kɛ dan babo-je naki-naki kdɔ kadi ingəi dow kí a təli-é jipi-ti. Ngà loki ingəi-é adi təl jipi ngá rəmə, adi dowbé təl to dow kí tuwə kɔw dan pər-ti kí tò sartagangi tɔy-si nja joo bəy!

16 Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njékəmtɔ-je kí njékɔr nɔ dow-je. Sɛi lé 'painè: Kinə dow ubi rɔ-é kɛ kəy lə Lubə, bá ra né-é al kàrè to kare. Ngà kinə dow ubi rɔ-é kɛ lɔr kí mɛɛ kəy-ti lə Lubə rəmə, kadi dowbé ra né-é lé ya bane. 17 Sɛi mbé dow-je kí njékəmtɔ-je kan! Né kí ra bá boy nɔ wa? Lɔr bá boy nɔ əse kəy lə Lubə kí njətəl lɔr né kí aa njay-ti bá boy nɔ wa? 18 Sɛi 'pai bəy 'painè: Kinə dow ubi rɔ-é kɛ logugi né lə Lubə, bá ra né-é al kàrè to kare. Ngà kinə dow ubi rɔ-é kɛ kadkare kí to logugi né-ti lə Lubə rəmə, kadi dowbé ra

‡ 23:14 23:14 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kɛ ji-dé kɛ ta greki.

né-é lé ya bane. ¹⁹ Səi njékəmtɔ-je kanlé! Né kí ra bá to né kí boy n̄a wa? Kadkare bá boy n̄a əse logugi né lə Lubə kí ra kadkare adi təl né kí aa njay bá boy n̄a wa? ²⁰ Yən, dow kí ubi rɔ-é k̄i logugi né lə Lubə lé, ɛ ubi rɔ-é k̄i logugi né lə Lubə ya rəm, bá ɛ ubi rɔ-é k̄i né-je lay kí tò logugi né-ti lə Lubə lé rəm tɔ. ²¹ Dow kí ubi rɔ-é k̄i kəy lə Lubə lé, ɛ ubi rɔ-é k̄i kəy lə Lubə ya rəm, bá ɛ ubi rɔ-é k̄i Lubə kí njəkisi m̄eɛ kəy-ti lé rəm tɔ. ²² †Dow kí ubi rɔ-é k̄i dɔr̄a lé, ɛ ubi rɔ-é k̄i kalikɔbe lə Lubə rəm, bá ɛ ubi rɔ-é k̄i Lubə kí njəkisi d̄ɔ kalikɔbe-ti lé rəm tɔ.

²³ Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njéndó dow-je ndukun-je k̄i Parisi-je kí 'toi njékədkəm dow-je. Kdotalə səi lé mbikam-je lə-si kí ət̄i maji-maji, k̄i mbikamn̄ay-je, k̄i né ndir n̄ay-je kin kàrè, səi ɔri káre dan kí dɔgi-ti adi Lubə. Rəmə né ra kí njururu, k̄i koo kəmtondoo, k̄i k̄adɔndi-ti kí to né-je kí boy n̄a m̄eɛ ndukun-ti lé bá səi ooi k̄i né al. Né-je kin bá lé à to kullə ra-si, bá ndəgi né-je kinlé kàrè, səi a tusi kin̄əi al rəm tɔ. ²⁴ Səi njékəmtɔ-je kí njékɔr n̄ɔ dow-je kan! Səi lé tò titi-n̄a né kí ngon kuu kí s̄e bè kin bá səi ooi-é dan man kay-si-ti adi uni-é kɔgi, ngà rəmə Jambal kí boy kin bá səi ooi-é al, adi uyi-é m̄eɛ-si-ti miriki.

²⁵ Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njéndó dow-je ndukun-je k̄i Parisi-je kí 'toi njékədkəm dow-je! Səi lé, gidi kobi-je k̄i gidi tasa-je bá 'togi adi aa maji rəmə, né-je kí rusi m̄eɛ-é n̄ji-n̄ji lé, to né bɔgi-je k̄i né-je kí ingəi kí go rəbi ɔo né-je kí maji

† **23:22** 23:22 Mat 5:34

al kí ra-si. ²⁶ I Parisi kí njèkəmto! 'Togi mee kobi ya pá rəmə gidi-é kàrè à kaa maji to.

²⁷ †Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njéndó dow-je ndukun-je kì Parisi-je kí 'toi njékədkəm dow-je! Səi lé, 'titi-nə kì dɔbadi-je kí dow-je 'ra gidi-é kí ndaa-ti né kì pɔɔ, adi nda mbəy-mbəy maji, ngà mee-é rəmə singə dow-je kí d'oy, kì né-je kí ndum bá rusi bè kin. ²⁸ Səi lé kàrè, bè ya to. Ta kəm dow-je-ti lé, 'rai rɔ-si tanə kì dow-je kí njéra né njururu-je bè, ya ngà kədkəm dow-je, kì né ra kí maji al ya rusi mee-si nji-nji.

²⁹ Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njéndó dow-je ndukun-je kì Parisi-je kí 'toi njékədkəm dow-je! Kdotalə 'rai dɔbadi njépata-je kí ta Lubə-ti adi maji rəm, bá 'tijəi ndaji né-je kí maji-maji dɔbadi njéra né njururu-je-ti ³⁰ ə 'painè: Kinə jə bá j'isi kaglo-ti lə ka-ji-je kí ndokì lé rəmə, j'a kində rɔ-ji nati sə-dé kɔɔ tol njépata-je kí ta Lubə-ti lé al. ³¹ Beba ta pa-si kì kullə ra-si-je ya 'toji-né kí 'toi nganka njétol njépata-je kí ta Lubə-ti. ³² Bè rəmə, to tagaji kullə ra ka-si-je lé ya uni tin é jè 'rai 'toli ta-é!

³³ †Səi kí mee-si maji al titi-nə kì mee pii-je bè kan! Səi lé, ta kí gangi kɔɔ kadi dow-je d'ow-né dan pər-ti kí tò sartagangi lé, a tɛɛi kəm-ti rá wa? ³⁴ Gin-é kin bá Lubə panè: Yən, m'a kulə njépata-je kí ta-m-ti, kì njégosi-je, kì njéndó dow-je ndukun-je lə-m kí tɔgrɔ-ti rɔ-si-ti. Səi a toli dɛ kí ná-je rəm, a bəi dɛ kí dan-ti-je kagdəsi-ti rəm, a tindəi dɛ kí ná-je kì ndəy marow mee

† **23:27** 23:27 Knj 23:3 † **23:33** 23:33 Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7

køykəwnə-je-ti læ-si səi jipi-je lé rəm, fá a kuləi kəm də kí ná-je ndoo kadi d'ay-nə kì lo-lo rəm to. ³⁵ Né-je kinlé à tò bè kɔ kadi ta məsi njera né kí njururu kí ay nangi puu-puu kɔgi kinlé tò do-si-ti. Un kuti-é do məsi Abel-ti kí to dow kí njera né kí njururu sar tɛɛ-né do məsi Jakari-ti kí to ngon læ Baraki. Jakari lé, səi 'toli-é mbunə køy-ti læ Lubə kì logugi né kí to lo kilə kadkare kadi Lubə. ³⁶ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí ta kí gangi kí sɔbi do njétol dow-je lé à kusi do dow-je-ti kí ngosnè kin.

*Jeju ndingə rɔ-é kɔ dow-je kí bebo Jorijalɛm-ti
Luk 13:34-35*

³⁷ 'Wa! Səi dow-je kí Jorijalɛm! 'Wa! Səi dow-je kí Jorijalɛm! Səi 'toi njétol njépata-je kí ta Lubə-ti, njétilə dow-je kí Lubə ulə-dé rɔ-si-ti kì ər tɔl-dé. Nja kandangi-kandangi é m'ndigi kəw-si kì rɔ-m-ti tanə kí kɔ kunjə kəw-né ngan-é gin bagi-é-ti kin bè, é 'mbati! ³⁸ Ooi maji, køy læ-si à toki tusi kiŋə kì do-si-ti nɔɔ! ³⁹ M'a kidə-si rəsi. Kì nè kow kì kete kinlé, a kooi-mi kì kəm-si gogi ndə al ya sar kaglo-ti kí a pai-né painè:

Kadi Lubə tər ndi-é do dow-ti kí njèree kì ri
'Babe!§

Ta-je kí do ndo-je-ti kí dobəy-ti

24

*Ta kí do køy-ti læ Lubə kí à tuji
Mar 13:1-23; Luk 21:5-24*

¹ Loki Jeju ɔti takəy-ti læ Lubə isi ɔw rəmə, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti 'toji-é 'panè: «'Oo kəy læ Lubə kí 'ra d'adi ndaji-é-je maji-maji kin.»

² Beba Jeju idə-dé panè: «Ooi né-je kin lay ya al wa? Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí d'a titə tilə káre káre, ngon ər ya kàrè à tò dɔ madi-é-ti lo kin-ti al.»

³ Beba loki Jeju ɔw isi dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti rəmə, njéndó né-je liə 'ree d'ingə-é kì kár-é 'dəji-é 'panè: «'Idə-ji, ndɔ kí rá bá né-é-je kinlé à ra né wa? Əse ri bá à toji ndɔ ree-i lé wa? Ə ri to bá à toji dɔbəy ndɔ kí à ree lé wa?»

⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi dow ədi-si al. ⁵ Kdɔ dow-je nɔ̄ ya d'a kun rim kində dɔ-dé-ti ə d'a panè: “Dɛ ya 'to Kristi* lé.” Beba d'a kədi-né dow-je nɔ̄ kur-dé-né wale.

⁶ Səi a kooi poy rɔ-je kì ká rɔ-je. Ooi go rɔ-si nè mɛɛ-si à kɪ gangi man. Kdɔ, lé ban-ban ya kàrè né-je kinlé à ra né ya; ngà kɛ bá à to sɔy né-je al ya bəy. ⁷ Gin dow-je madi d'a kɪ rɔ kì gin dow-je kí madi, kɔ̄be káre à kɪ rɔ kì kɔ̄be kí káre, bo à kò rəm, dɔnangi à yəki kì lo-lo rəm†. ⁸ Né-je kinlé à tò titi-nɔ̄ kì kulə gin ndɔ kí ra dené bè.

⁹ †Beba d'a kun dɔ-si kadi dow-je d'adi-si kò rəm, kadi 'tɔl-si rəm. Gin dow-je lay ya d'a kɔsi-si kì ta kdɔ ta lə-m. ¹⁰ Ndɔ-é-ti kinlé, dow-je nɔ̄ ya d'a kilə kadmɛɛ lə-dé kɔgi, d'a kun dɔ-nɔ̄ rəm, bá d'a kɔsi-nɔ̄ ta rəm tɔ. ¹¹ Dow-je nɔ̄ d'a ree ba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti ə d'a kur dow-je nɔ̄ wale. ¹² Né ra kí maji al à kɔw kəm-é kete-kete,

* **24:5** 24:5 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **24:7** 24:7 Eja 19:2 † **24:9** 24:9 Mat 10:22

gin-é kin bá ndigna læ dow-je ɲa ya à təl sol-né.
 13 †Ngà dow kí uwə rə-é ngà sar teɛ sɔy-é-ti ə
 à kaji. 14 Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ kɔbe læ Lubə
 kinlé, d'a kilə mbe-é dɔnangi-ti nè lay kɔɔ kadi
 gin dow-je lay d'oo kɔ mbi-dé, bəy ngá bá dɔbəy
 ndɔ lé à ree bəy.»

15 «Loki a kooi nékɔbi, kɔ né kí tò ɲɛ lo-ti kí
 aa njay titi kí ndɔki Daniyel njəpata kí ta Lubə-ti
 pa-né lé rəmə, kadi dow kí isi ndó mbete kinlé
 gə mɛɛ-é maji‡ rəm, 16 bá kadi dow-je kí d'isi
 dɔnangi Jude-ti d'ay d'ow dan mbal-je-ti rəm tɔ.
 17 †Dow kí isi dɔ kəy-ti§ kàrè kadi ur nangi kɔɔ
 kow kəy kun né madi al ngá, 18 rəm dow kí a
 ndɔrɔ kàrè, kadi ree bee un kubi kul liə al rəm
 tɔ. 19 Ə mɛɛ ndɔ-é-je-ti kin tujɔ kí à kusi dɔ dené-
 je-ti kí njəsəm kɔ dɛ kí d'isi d'adi mba ngan-je à
 tò ban ən ə! 20 'Pai ta kɔ Lubə ɲa kɔɔ kadi ndɔ
 kay læ-si tò ɲay kul-ti al rəm, kadi tò ndɔ taakoo-
 ti læ-ji jəi jipi-je al rəm tɔ. 21 †Kɔɔ ndɔ-je kinlé,
 à to ndɔ kɔ kɔ kí dum nati. Ə to kɔ kí lo kində gin
 dɔnangi-ti ɲu sar bone kin ya kàrè, dow oo nja
 kàre al bəy rəm, bá dow à koo gə-é gogi al ya
 sar rəm tɔ*. 22 Kinə 'Babe gangi ta ndɔ-je kinlé
 adi goji al rəmə, dow kí à kaji ya goto. Ngà ɛ à
 kadi ndɔ kɔ-je kí dum nati kinlé goji, kɔɔ dow-
 je kí ɛ mbəti-dé adi 'to dow-je liə. 23 Kinə dow
 idə-si panè: “Kristi a nè” əse “a yó” kàrè, 'taai

† 24:13 24:13 Mat 10:22 ‡ 24:15 24:15 Dan 9:27; 11:31; 12:11

† 24:17 24:17 Luk 17:31 § 24:17 24:17 Dɔ kəy-ti: To gə kəy-je
 kí be læ-ji nè kin al. To kəy dur-dur-je kí 'ra ndil dɔ-ti adi to lo
 taakoo, lo kí d'isi-ti d'adi yól dan-dé. † 24:21 24:21 Ntd 7:14

* 24:21 24:21 Dan 12:1

ta liə al. ²⁴ Kdotalə njéba rɔ-dé Kristi-je, kɪ njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti d'a kɪ kdɔ ra nékɔji-je, kɪ né mbəli-je kdɔ kədi-né dow-je. D'a ra bə sangi-né koo se d'a kur dow-je kí Lubə mbəti-dé lé wale kare wa. ²⁵ M̄a m'idə-si ngá éñ! ²⁶ †Kinə d'idə-si 'panè: Ooi, Kristi, dow kí Lubə mbəti-é, ɔ diləlo-ti nɔɔ rəmə ɔwi lo-é-ti al əse lokɪ dow idə-si panè: Ooi, ɛ bɔyɔ rɔ-é nè tin, kàrè 'taai ta liə al rəm tɔ. ²⁷ Kdɔ ree Ngon lə dow lé, à tanɔ kɪ təlndi kí ɪ lo kubə kàdì-ti ɔw njal lo kur kàdì-ti kin bè. ²⁸ †Lo kí nin tò-ti lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-nɔ-ti†.»

Ta təl ree lə Ngon lə dow

²⁹ †«Go ndɔ kɔ-je-ti kí dum nati kinlé ya rəmə, Londul à kuti kəm kàdì! Nɔy à nda al! Kərwəi-je kí dɔrɔ-ti d'a tusi nangi! Tógi-je kí dɔrɔ-ti à yəy yəki-yəki#!»

³⁰ †«Bəba nékɔji lə Ngon lə dow à tɛɛ dɔrɔ-ti, rəmə gin koji-je lay kí dɔnangi-ti nè d'a ndingə rɔ-dé. Dɛ d'a koo Ngon lə dow à kɪ dɔrɔ-ti kisi ree dan kilndi-ti, kɪ tógi kí nɔ rəm, bá dan riba-ti kí nɔ rəm tɔ. § ³¹ Lokɪ ndi təbi mbanga à ba dɔrɔ-ti púú-púú rəmə, Ngon lə dow à kulə malayka-je liə kadi 'kəw dow-je lay kí ɛ mbəti-dé kɪ dɔ kum dɔnangi kí sɔ kin lay kɪ nati. D'a kɪ ngangɪ dɔnangi-ti kí káre kɔw njal tɛɛ ngangɪ-é-ti kí káre.»

† **24:26** 24:26 Luk 17:23,24 † **24:28** 24:28 Luk 17:37 † **24:28** 24:28 Job 39:30 † **24:29** 24:29 a Ntd 6:12; b Ntd 6:13 ‡ **24:29** 24:29 Eja 13:10; 34:4 † **24:30** 24:30 Ntd 1:7 § **24:30** 24:30 Dan 7:13

³² Uni néndó mee gosta-ti kí dɔ kote-ti kin ooi. Kote lé loki balkəm-é-je təl tò mbəl bá mbi-é tubə dɔ-ti lé, səi 'gəi kí nɔy bə nɔy ngosi. ³³ Bè ya tɔ, loki ooi kí né-je lay kinlé isi ra né rəmə, kadi 'gəi kí Ngon lə dow ɔ tarəbi-ti pèrèrè ngá. ³⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. ³⁵ Dɔrɔ-je kì dɔnangi kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangi. ³⁶ Ta lə ndɔ əse kàdì ree lə Ngon lə Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je kí dɔrɔ-ti kàrè 'gə al rəm, Ngon lə Lubə lé ya kàrè gə al rəm, ngà Bəbi-é ya kì kár-é bá gə. ³⁷ Né kí ndɔki ra né kaglo-ti lə Nuwe lé, gə-é ya à ra né ndɔ ree-ti lə Ngon lə dow lé tɔ. ³⁸ Ndɔki kete kadi man bəlɪm ree taa lo lay lé, dow-je d'uso né-je, d'ɔy né-je, 'taa-nɔ-je, d'adi ngan-dé-je 'taa-nɔ-je, sar ndɔ-ti kí Nuwe ɔw-né mee bato-ti lé. ³⁹ Mee dow-je oy səl dɔ rɔ-dé-ti adi man bəlɪm ree tɔl-dé lay. Bè ya tɔ, ndɔ kí Ngon lə dow à ree lé, lo à tuji puku-puku. ⁴⁰ Bəba dow-je joo d'ɔ mee ndɔr-ti kí káre kàrè, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre. ⁴¹ Dené-je joo d'ɔ d'ur né mee bir-ti kí káre kàrè, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre. ⁴² Ən é isi kəm dɔ rɔ-si-ti, kɔ səi 'gəi ndɔ ree 'Babe lə-si al. ⁴³ †Kadi 'gəi né kin maji: Kinə 'ba njəkəy gə dɔkàdì kí ndɔɔ kí njəbogi à ree-né lé, ɛ à kisi kəm bi à kiŋə-é kadi ɔw mee kəy-ti liə al. ⁴⁴ Gin-é kin bá səi kàrè, isi dɔ nja-si-ti, kɔ Ngon lə dow lé à ree dɔkàdì-ti kí səi 'giri dɔ-ti al. ⁴⁵ Nɔ́ bá to ngonnjəkullə kí njèra né kí tɔgrɔ-ti kí to njəkəmtutì wa? To ɛ kí 'ba-é ində-é dɔ

† 24:43 24:43 Luk 12:39,40

madkullə-je-ti liə kɔɔ kadi oo go-dé kɪ nékuso kɪ dɔkàdì-é dɔkàdì-é. ⁴⁶ Ngonnjèkullə kí 'ɓa-é təl ree mɛɛ kəy-ti liə ɓá ingə-é ta kullə-ti titi-na bè lé, to njènékumə. ⁴⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí 'ɓa-é à kiŋə nékingə-é-je lay mɛɛ ji-é-ti. ⁴⁸ Ngà kinə to ngonnjèkullə kí maji al lé, à pa mɛɛ-é-ti panè: «'Ba-m à təl ree kalangi al ɓəy» ⁴⁹ ɓá ɛ ɔ ká tində madkullə-je-ti liə, kɪ ká kuso né-ti kɪ ká kay né-ti kɪ gɔyibi-je rəmə, ⁵⁰ 'ɓa-é à təl ree kubə-é nangi busi ndɔ-ti kí ɛ ində mɛɛ-é dɔ-ti al rəm, dɔkàdì-ti kí ɛ à gə al rəm tɔ. ⁵¹ Ɔ à kində-é kində kɔji kí ngə ɲə ə à kadi-é ingə kɔ nati kɪ njékədkəm dow-je lo-ti kí d'a nɔ-ti rəm, ɓá d'a kuso ngangi-dé titi mægəgə-mægəgə rəm tɔ.

25

Gosta kí sɔbi dɔ nganmandi-je kí dɔgi

¹ †Beba kɔɔbe kí dɔra-ti titi-na kɪ poyta lə nganmandi-je kí dɔgi kí 'tilə kəm njèdené* kɪ lampi-je lə-dé ji-dé-ti. ² Dɛ kí mɪ 'to njékəmtuti al-je ə dɛ kí mɪ tɔ ɓá 'to njékəmtuti-je tɔ. ³ Njékəmtuti al-je lé d'ow kɪ lampi-je lə-dé nal kun ubi-é ji-dé-ti. ⁴ Ngà njékəmtuti-je kí mɪ tɔ rəmə, d'ow kɪ lampi-je lə-dé kɪ ku ubi-je lə-dé ji-dé-ti ji-dé-ti. ⁵ Ngà loki njèdené ree kalangi al ɓəy lé, nganmandi-je lé lay ya kɔ ra-dé adi 'to ɓi. ⁶ Beba dan lo bapi rəmə, ndi dow ɓa boy panè: Ooi! Njèdené lé ree ngá, é ɲi taá 'tiləi

† 25:1 25:1 Luk 12:35 * 25:1 25:1 Njèdené kinlé to ngow nganmandi-je kí dɔgi lé al. Dɛ lé 'ɓa-dé lo taana-ti lé kí ɓa ɓi dɛ ɓá ree kɔɔ taa dingəm lé al.

kəm-é. ⁷ Beba nganmandi-je lé lay ya d'ɪ do bi-ti, d'oo go lampi-je lə-dé. ⁸ Njékəmtuti al-je lé 'dəji njékəmtuti-je 'panè: Adi-ji ubi lə-si lé sɛ-sɛ sə-si kɔ lampi-je lə-ji lé d'isi d'oy. ⁹ Njékəmtuti-je lé 'panè: «Á-à, ubi lə-ji lé, jɛ ya kàrè à kasi-ji rá bá j'a kay kadi-si wa? Ɔwi 'ndogi 'lə-si ə soti.» ¹⁰ Nganmandi-je kí njékəmtuti al-je lé, d'ɔti d'ow adi 'này lo ndogi ubi-ti lé ya bəy rəmə, njèdené lé ree, adi nganmandi-je kí mɪ kí d'isi do nja-dé-ti lé, d'ow siə kəy lo taana-ti, adi d'uti takəy ta-dé-ti. ¹¹ †Go-ti, nganmandi-je kí njékəmtuti al-je lé 'ree, 'nɔ boy-boy 'panè: «'Babe, 'Babe, 'tɛɛ takəy adi-ji.» ¹² Ngà njèdené lé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; m'gə-si al.» ¹³ Beba Jeju ilə do ta-ti kin panè: «Isi kəm do rɔ-si-ti, kɔ sɔi 'gəi ndɔ-é al rəm, 'gəi dɔkàdì-é al rəm tɔ.»

Gosta kí do ngannjékullə-je-ti kí mutə

Luk 19:12-27

¹⁴ †Kɔbe lə Lubə à tò titi-nə kì ta lə dingəm káre kí isi ow mba ə ba ngannjékullə-je liə, ə inə nékingə-é ji-dé-ti bá ɔti ow mba. ¹⁵ Ɛ adi ɛ kí káre lɔr mbu mɪ, adi ɛ kí rangi lɔr mbu joo, ə adi njəkungɪ-ti mutə lə-dé lɔr mbu káre. Ɛ adi-dé kí go tógi-dé-ti, ngá bá ɔti ow mba. ¹⁶ Dow kí njètaa lɔr mbu mɪ lé, ɔti tajinatɪ nè ya ow təl-né ji-é ə ingə kí rangi dɔ-ti mbu mɪ ya tɔ. ¹⁷ Dow kí njètaa lɔr mbu joo lé kàrè, ow təl-né ji-é, ə ingə kí rangi dɔ-ti mbu joo ya tɔ. ¹⁸ Ngà njètaa lɔr mbu káre lé, ɛ ow ndər bə dubi-né lɔr lə 'ba-é lé. ¹⁹ Loki dɔkaglo dəə dɔ-ti nɔ ngá lé, 'ba-dé

† 25:11 25:11 Luk 13:25 † 25:14 25:14 Luk 19:11-27

təl ree kadi d'or go né-je liə d'adi-é. ²⁰ Dow kí njètaa lór mbu m̄ lé ree rɔ 'ba-é-ti, tidə lór mbu m̄ k̄i man-é dɔ-ti mbu m̄ ya tɔ, ə panè: «'Ba-m, i 'adi-m lór mbu m̄, ə ɛ kí rangi kí m'ingə dɔ-ti é ra mbu m̄ tɔ tin.» ²¹ 'Ba-é idə-é panè: «Oiyó! 'To ngonnjèkullə kí maji, njèra né kí tɔgrɔ-ti. M'a kində-i dɔ né-je-ti kí n̄, kɔɔ 'to njèra né kí tɔgrɔ-ti m̄ɛ né-ti kí ndɛ bè. 'Ree 'ra sə-m rɔnəl.» ²² Gɔ-ti, ngonnjèkullə kí njètaa lór mbu joo lé ree rɔ-é-ti panè: «'Ba-m, i adi-m lór mbu joo, ə ɛ kí rangi kí m'ingə dɔ-ti é ra mbu joo tɔ tin.» ²³ Bɛba 'ba-é idə-é panè: «Maji! I 'to ngonnjèkullə kí maji, njèra né kí tɔgrɔ-ti, i tɔsi kəm-i go né-ti kí ndɛ bè, bɛba m'a kində-i dɔ né-je-ti kí n̄. 'Ree 'ra sə-m rɔnəl.» ²⁴ Ta tɔl ta-é-ti, ngonnjèkullə kí njèkungi-dé-ti mutə kí taa lór mbu káre lé ree panè: «'Ba-m, i lé m'gə kí 'to dow kí 'ngə n̄: Lo kí i 'dubi né-ti al kàrè, i tətɔ-ti rəm, fá lo kí i ilə ko-ti al kàrè, i ijə ko-ti rəm tɔ. ²⁵ M̄ m'ɓəl adi m'ow m'dubi lór lə-i lé nangi. Yən! Né lə-i lé ɔn, é 'taa.» ²⁶ Ngà 'ba-é idə-é panè: «I lé 'to ngonnjèkullə kí maji al, njédabi! I gə kí m̄ lé, lo kí m'dubi né-ti al kàrè, m'tətɔ-ti rəm, fá lo kí m'ilə ko-ti al kàrè m'ijə-ti rəm kinlé, ²⁷ lé 'a kɔw kilə lór lə-m lé lo ngəm né-ti kɔɔ kadi m'təl m'ree bè rəmə, lé m'a taa k̄i man-é dɔ-ti.» ²⁸ Bɛba 'ba-é panè: «Oti 'taai lór kí ji-é-ti ə adi ɛ kí ow k̄i lór mbu dɔgi lé dɔ-ti. ²⁹ †Kɔɔ dow kí né tɔ ji-é-ti fá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti kadi isi dan maji-ti mburuki-mburuki, ngà dow kí né liə goto lé, kí ji-é-ti ya kàrè d'a taa.

† 25:29 25:29 Mat 13:12; Mar 4:25; Luk 8:18

³⁰ †Beba ngonnjèkullə kí kare kɔgi bè kinlé, iləi-é ndaa-ti, lo-ti kí ndul ndi-ndi, lo kí ɛ à nɔ-ti rəm, à kuso ngang-i-é-ti mægəgə-mægəgə rəm tɔ.»

Ta kí gangi kí dɔbəy ndɔ-ti

³¹ †Loki Ngon lə dow à ree kɪ rɪba liə kí nɔ nati kɪ malayka-je lé, ɛ à kisi dɔ kali rɪba-ti liə. ³² Gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè ya d'a kəw-nɔ nɔ-é-ti, bá ɛ à kɔr kəm dow-je gay-gay titi-nɔ kí njèkul né ɔr-né kəm bati-je kɪ biɔ-je gay-gay kin bè. ³³ Ɛ à kɔr bati-je kadi d'a dɔ jikɔl-é-ti, ngà biɔ-je rəm, ɛ à kadi d'a dɔ-ji gəl-é-ti tɔ. ³⁴ Bè ngá bá Ngar à kidə dow-je kí dɔ jikɔl-é-ti lé panè: «'Reei, sɔi kí Bɔbi-m tɔr ndi-é dɔ-si-ti, andi kɔbɛ-ti liə kí ɛ ya ra go-é lo kində gin dɔnangi-ti nɔ kɔ ta lə-si. ³⁵ Kdɔtalə sɔi bá ndɔki bo ra-m é adi-mi né m'uso, kundə ra-m é adi-mi man m'ay, m'to mba é uwəi-mi kɪ rɔ-si-ti. ³⁶ Sɔi bá ndɔki kuti-m tɔ dum é adi-mi kubi m'ulə rɔ-m-ti, rɔ-m to-m é ɔwi dɔ-m-ti, m'to dangay-ti é ɔwi go-m-ti ooi-mi.» ³⁷ Rəmə dow-je kí njéra né kí njururu lé d'a panè: «'Wa! 'Babe, ndɔ kí rá-ti bá bo ra-i é j'adi-i né uso əse kundə ra-i é j'adi man ay wa? ³⁸ Ndɔ kí rá-ti bá 'to mba é j'uwəi kɪ rɔ-ji-ti əse j'oo-i kɪ kuti-i dum é j'adi-i kubi ulə rɔ-i-ti wa? ³⁹ Ndɔ kí rá-ti bá rɔ-i to-i əse 'to dangay-ti é j'ɔw j'oo-i wa?» ⁴⁰ Beba Ngar à panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɔkaglo-je lay ya kí 'rai né-je kinlé kɪ dow káre dan ngan dow-je-ti kí sɛ-sɛ bè kí 'to ngankɔ-m-je kinlé, to mɔ ya tɔ é 'rai sə-m tin.» ⁴¹ Go-ti, ɛ

† **25:30** 25:30 Mat 8:12; 22:13; Luk 13:28 † **25:31** 25:31 a Mat 16:27; b Mat 19:28

à təl kidə də kí dɔ-ji gəl-é-ti lé panè: «Ōti rangi ta-m-ti, səi dow-je kí Bobi-m ində ndəl dɔ-si-ti. Ōwi dan pər-ti kí tò sartagangi kí toki ra go-é kdɔ Sú də kì malayka-je liə. ⁴² Kdotalə səi lé, bo ra-m kàrè, adi-mi né m'uso al rəm; kundə ra-m kàrè, adi-mi man m'ay al rəm; ⁴³ m'to mba kàrè, uwəi-mi kí rɔ-si-ti al rəm; kuti-m tò dum kàrè, adi-mi kubi m'ulə al rəm; rɔ-m to-m əse m'to dangay-ti kàrè ɔwi go-m-ti al rəm tɔ.» ⁴⁴ Beba də d'a panè: «'Wa! 'Babe, bo ra-i ndɔ kí rá-ti əse kundə ra-i ndɔ kí rá-ti, 'to mba ndɔ kí rá-ti əse ɔ kuti-i dum ndɔ kí rá-ti, rɔ-i to-i ndɔ kí rá-ti əse 'to dangay-ti ndɔ kí rá-ti bá j'ra sə-i al wa?» ⁴⁵ Ngar à təl kilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɔkaglo-je lay kí səi 'rai kì dow kàre dan ngan dow-je kí se-se kin al lé, to ma ya tɔ é 'rai sə-m al tin.» ⁴⁶ Beba də kí dɔ-ji gəl-é-ti lé, d'a kɔw dan kɔ-ti kí sartagangi, ngà njera né kí njururu-je lé, bá d'a kɔw lo kiskəm-ti kí sartagangi tɔ.

Koy Jeju kì tɔsi ndəl liə

26

Ta kí dɔ kun dɔ Jeju-ti

Mar 14:1-2; Luk 22:1-2; Ja 11:47-53

¹ Loki Jeju təl ta néndó-je kinlé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ² Səi 'gəi kí nɔy ndɔ joo kadi ndɔ ra nɔy Paki asi*. Ə d'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti kadi 'bə-é kagdəsi-ti.

³ Rəmə njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì 'ngatógi-je lə jipi-je d'uwə dɔ-nɔ lo gangta-ti

* **26:2** 26:2 Tɛt 12:1-27

panata lə Kayipi kí to burə dɔ njégugné-je lə Lubə ⁴ ə d'un ndu-dé kadi 'ra gosi d'uwə-né Jeju kɔ kadi 'tɔl-é. ⁵ Ya ngà dɛ 'təl 'panè: Kɛ bá j'a kuwəi-é ndɔ ra nəy Paki-ti lé al, nè kosi dow-je d'a ki buki-nə dɔ-ji-ti.

*Ta kí sɔbi dɔ dené kí ur ubi kí ətɪ maji dɔ Jeju-ti
Mar 14:3-9; Jɑ 12:1-8; Luk 7:36-50*

⁶ Jeju isi mɛɛ ɓe-ti kí Betani, mɛɛ kəy-ti lə Simɔ kí ndɔki to njèbanji. ⁷ †Rəmə dené káre bè ree rɔ-é-ti kɪ ubi kí ətɪ maji rəm, là-é nə rəm, rusi ku kí 'ra kɪ ər kí 'ɓa-é albatrə rəm ya ree mbəl dɔ Jeju-ti ta nékuso-ti. ⁸ Njéndó né-je d'oo né kin bè rəmə, nəl-dé al, adi 'panè: «É kin to né tuji kí ban bá tanə bè?» ⁹ To ubi kí lé j'a taa-né là kí tɔ ɓay-ɓay ya kɔ ləbi njéndoo-je. ¹⁰ Jeju gə ta kí dɛ 'pa lé, adi idə-dé panè: «Kɔ ri é sɔi adi-né kɔ dené kinlé bè wa? E ra né kí maji kɔ ta lə-m. ¹¹ Njéndoo-je lé, d'a kisi sə-si nè kɪ ndɔ-je lay, ngà mə lé m'a kisi sə-si kɪ ndɔ-je lay al. ¹² Ubi kí dené kin ungi kinlé, tokɪ né kí ɛ ra rɔ-m-ti kɔ dubi-m-né bè. ¹³ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; lo lay kí dɔnangi-ti nè kí d'a kilə mbɛ Poyta kí Maji kin titi lé, d'a kɔr poy né kí dené ra kinlé kadi mɛɛ dow-je ole-né dɔ-é-ti.»

*Ta lə Judasi kí njèkun dɔ Jeju
Mar 14:10-11; Luk 22:3-6*

¹⁴ Beɓa Judasi kí 'ɓa-é Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidɪ-é joo lé, ɔw ingə njèkun dɔ njégugné-je lə Lubə ¹⁵ ə idə-dé panè:

† 26:7 26:7 Luk 7:37,38

Ri bá sɛi 'ndigi kadi-mi kadi m'ilə-né Jeju lé ji-si-ti wa? Beba de 'tidə kɔ̀ là kɔ̀rmutə d'adi-é. ¹⁶ Gangi ndo-é-ti kin ya, Judasi sangi kəm rəbi kí tuwə kilə-né Jeju ji-dé-ti.

Jeju ində gin nékuso nam

Mar 14:12-31; Luk 22:7-34; Jɔ̀ 13:21-38; 1Kɔ̀ 11:23-25

¹⁷ Ndo kí dɔ̀sɔ̀y lə ndo ra nɔ̀y kí 'ra kɔ̀ mbə́ kí əm goto-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'ree rɔ̀-é-ti 'dɔ̀ji-é 'panè: «Lo kí rá bá i 'ndigi kadi j'ra nékuso Paki-ti j'adi-i wa?» ¹⁸ Beba Jeju idə-dé panè: «Ɔwi mɛɛ bebo-ti rɔ̀ dow-ti kí bè kin ... ə idəi-é toki njéndó dow-je né panè: Dɔ̀kaglo lə-m nɔ̀y sɛ̀ bè; ə m'a kɔ̀w kəy lə-i kɔ̀ 'ra nɔ̀y Paki nati kɔ̀ njéndó né-je lə-m.» ¹⁹ Beba njéndó né-je d'ɔ̀w ə 'ra go ta-ti kí Jeju idə-dé, adi 'ra nékuso Paki lé.

²⁰ Beba ta kàdɔ̀ kur-ti lé, Jeju isi ta nékuso-ti kɔ̀ njéndó né-je liə kí dɔ̀gi gidi-é joo. ²¹ Loki d'isi d'uso né lé Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow káre dan-si-ti à kun dɔ̀-m.» ²² Beba mɛɛkɔ̀ ra njéndó né-je adi 'dɔ̀ji-é káre-káre lay 'panè: «'Babe, to mɔ̀ wa?» ²³ Jeju ilə-dé-ti panè: «É kí ulə ji-é sə-m nati mɛɛ bɔ̀y-ti kin ya, ɛ̀ ya à kun dɔ̀-m. ²⁴ Ngon lə dow lé à koy titi kí mbete kí aa njay pa-né ta kí sobi dɔ̀-é lé ya, ngà tuji bá à kusi dɔ̀ dow-ti kí njèkun dɔ̀-é. Tò soti kadi d'oji dowbé kinlé al!» ²⁵ Rəmə Judasi kí à kun dɔ̀ Jeju lé, un ta dɔ̀ji-é panè: «Njéndó dow-je né, to mɔ̀ wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.»

²⁶ Loki d'isi ta nékuso-ti lé Jeju un mbə́, ra oiyo Lubə, uwə gangi danɔ̀, adi njéndó né-je ə panè:

«'Taai usoi, e kin to daji rɔ-m.» ²⁷ Go-ti, un kobi kɛ man nduu tɔ-ti, ra oiyo Lubə, təl-né adi-dé ə panè: «Səi lay ya ayi. ²⁸ Kdo e kin to məsi-m, məsi kulənoji nati kɛ Lubə kɛ à kungi nangi kdo kosi dow-je, kdo kadi Lubə inə-né go majal-je kɔgi. ²⁹ M'a kidə-si rəsi; kɛ nè kow kete kinlé, m'a kay man nduu kin gogi al ya sar ndo-ti kɛ m'a kay e kɛ sigi sə-si kɔbe-ti lə Bɔbi-m.»

³⁰ Go-ti, d'usi pa-jet†, bəy bá d'ɔ d'ow do mbal kə kagi Olibiye-je-ti.

*Jeju idə Piyər panè n'a naji kɛ n'gə-n'è al
Mar 14:27-31; Luk 22:31-34; Jq 13:37-38*

³¹ Beba Jeju idə njéndó né-je panè: «Ndo nè ya səi a tusi-mi kiŋəi-mi kɔgi lay, kdo 'ndangi meɛ mbete-ti kɛ aa njay 'panè:

“M'a tɔl njəkul bati-je! Rəmə bati-je d'a sanenə‡.”»

³² †Ngà Jeju təl ilə do-ti panè: «Kɛ bá loki m'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, m'a kow ngəbi-si Galile.» ³³ Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay ya 'tusi-i d'inə-i kɔgi kàrè, mə bè lé m'a kiŋə-i kɔgi nda al.» ³⁴ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; kɛ ndo nè-ti kin ya 'a naji panè 'gə-m al nja mutə bá kunjə à nɔ bəy.» ³⁵ Piyər idə-é panè: «Kadi m'naji ta m'panè m'gə-i al lé, kɛ nja kàrè ya kàrè à tɛɛ ta-m-ti al. Lé asi kəm koy ya kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgi njéndó né-je lay 'pa bè ya tɔ.

† **26:30** 26:30 Pa 113-118 ‡ **26:31** 26:31 Jkr 13:7 † **26:32** 26:32 Mat 28:16

Jeju ɔw lo ndɔr-ti kí ba-é Getsemane
Mar 14:32-42; Luk 22:39-46; Əbr 5:7

³⁶ Beba d'ɔti d'ɔw lo-ti kí 'ba-é GetsemaneŒ, rəmə Jeju idə njéndó né-je panè: «Isi nangi nè, adi m'ɔw ngərangi nɔ m'pa ta kì Lubə.» ³⁷ Jeju adi Piyər kì ngan lə Jebede joo d'ɔw siə. Lo-ti kin bá mɛɛkɔ̀ kì mɛɛ gangi man ulə gin ra Jeju. ³⁸ Beba ɛ idə-dé panè: «Mɛɛkɔ̀ ra-m asi koy; isi nangi nè ə ɔgi kəm-si bi sə-m.» ³⁹ Ngà loki ɛ ɔti kete sɛ lé, usi nangi, səbi takəm-é nangi ə pa ta kì Lubə panè: «Bɔbi-m, kinə kəm rəbi tò nɔɔ rəmə, 'itə kɔ̀ kí nɔ kin kì rangi dɔ-m-ti. Lé bè ya kàrè, 'ra kí go ndigi-ti lə-m mə al; ngà kadi 'ra kí go ndigi-ti lə-i i ya.» ⁴⁰ Ɛ təl ree rɔ njéndó né-je-ti kí mutə lé rəmə, ingə-dé dɔ bi-ti. Beba idə Piyər panè: «Kadi ɔgi kəm-si bi sə-m kàdì káre bè ya kàrè asi al wa? ⁴¹ Ɔgi kəm-si bi ə 'pai ta kì Lubə kɔ kadi néna tɛɛ dɔ-si-ti rəmə usi al. Ndil ndigi, ngà daji rɔ dow bá tógi-é asi al.» ⁴² Jeju təl inə-dé kí nja joo ɔw gogi pa ta kì Lubə panè: «Bɔbi-m, kɔ-je kí nɔ kinlé, kinə kəm rəbi kí kadi 'itə-né kì rangi kadi tɛɛ dɔ-m-ti al goto rəmə 'ɔji ndigi lə-i.» ⁴³ Ɛ təl ree rɔ njéndó né-je-ti, rəmə ingə-dé dɔ bi-ti ya bəy; kəm-dé ɔy diriri adi lo kadi 'tɛɛ kəm-dé goto. ⁴⁴ Jeju təl inə-dé ɔw pa ta kì Lubə kí nja mutə dɔ ta-je-ti kí káre lé ya bəy. ⁴⁵ Go-ti, təl ree rɔ njéndó né-je-ti idə-dé panè: «Uwəi rɔ-si ngá, 'toi bi. Kàdì asi; d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-ti ngá. ⁴⁶ Ɔi taá adi j'owì! Ooi, dow kí njèkilə-m ji-dé-ti lé isi ree ngá.»

Œ 26:36 26:36 Getsemane: Kɔr mɛɛ-é to lo mbore ubi.

*Ta kí sɔbi dɔ kuwə Jeju**Mar 14:43-50; Luk 22:47-53; Jq 18:3-11*

⁴⁷ Loki Jeju a pa ta lé ki pa ya bəy rəmə, Judasi kí to kí káre dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé, ree kɪ kosi dow-je kí d'uti kiyəɔ-je, kɪ kagi-je ji-dé-ti. Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je bá d'ulə dowbé-je kinlé.

⁴⁸ Njékun dɔ Jeju lé, tɔji-dé né kí n'a ra kadi 'gə-né Jeju lé panè: «Dow kí m'a ra-é lapiya, kuwə-é kàdɪ-m-ti kin ya to ɛ, ɛn ɛ jè uwəi-é.» ⁴⁹ Loki Judasi ree ngosi rɔ Jeju-ti lé, ɛ panè: «Lapiya, njéndó dow-je né!» Rəmə uwə Jeju kàdɪ-é-ti.

⁵⁰ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: «Nam-m, né kí 'ree kɔɔ ra lé 'ra tá.» Bəba dow-je kí 'ree lé, d'ɔti d'uwə Jeju. ⁵¹ Ngà dow káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju ɔr kiyəɔ tugə-né mbi ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə ndəti ya gangi. ⁵² Bəba Jeju idə-é panè: «'Ulə kiyəɔ lə-i saba-é-ti gogi; kɔɔ dow-je kí 'tɔl madi-dé-je kɪ kiyəɔ lé, d'a koy yo kiyəɔ ya tɔ. ⁵³ I 'gə kí kinə m'nɔ ba Bobi-m lé, tajinati nè ya à kulə kɪ kosi njérɔ-je kí 'to malayka-je asi bɔdɔgi-dɔgi lo nɔ al wa? ⁵⁴ Ngà toki tò titi-nɔ bè lé, ta kí Lubə pa mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, né-é à ra né ban wa?»

⁵⁵ †Bəba Jeju təl idə kosi dow-je panè: «Səi ooi-mi kɪ bɔkaya dow bá 'reei kɪ kiyəɔ-je, kɪ salangi-je kɔɔ kuwəi-mi-né wa? Ndɔ-je lay ya m'isi sə-si takəy-ti lə Lubə, m'ndó né dow-je ya ɛ səi uwəi-mi al. ⁵⁶ Ngà né-je lay kinlé, tɔ bè kɔɔ kadi ta-je kí njépata-je kí ta Lubə-ti 'ndangi lé, né-é ra né.» Bəba njéndó né-je lay ya d'inə Jeju d'ay-nɔ.

† 26:55 26:55 Luk 19:47; 21:37

D'ow k̀ Jeju ǹ 'boy-je-ti k̀ njégangta-je lə jipi-je

Mar 14:53-65; Luk 22:54-55; J̄a 18:12,13,19-24

⁵⁷ D̄e k̀ d'uwə Jeju lé, d'ow siə b̄e lə Kayipi k̀ to burə d̄o njégugn̄é-je lə Lubə. Njéndó dow-je ndukun-je, k̀ 'ngatógi-je lə jipi-je 'kəw-n̄a n̄ɔ.

⁵⁸ Piyər n̄jiyə go-é-ti jan-jan adi rəbi-é rà d̄əki siə, ow sar t̄e panata lə burə d̄o njégugn̄é-je lə Lubə kinlé. Ē andi m̄e k̄oy-ti isi nati k̀ ngannjékullə-je kadi n'oo se n̄é-je kin à t̄ol ta-é ban-ban wa?

⁵⁹ Njékun d̄o njégugn̄é-je lə Lubə, k̀ 'boy-je k̀ njégangta-je lə jipi-je 'sangi kadi dow-je 't̄óti ta ta Jeju-ti kadi n'iləi-né ta d̄o-é-ti kd̄o kadi n'gangi-né ta koy d̄o-é-ti. ⁶⁰ Dow-je n̄a ya 'ree 't̄óti ta ta-é-ti, ya ngà d'ingə ta k̀ asi kadi 'tol-é-né al. Beba d̄əb̄əy-é-ti, dow-je joo 't̄e ə ⁶¹ † panè: «Dow kanlé nd̄əki panè: “M'a t̄o k̄oy lə Lubə kin ə nd̄o mutə ya m'a kində gogi lay.”» ⁶² Beba burə d̄o njégugn̄é-je lə Lubə ī taá pa ta k̀ Jeju panè: «Se i 'a kilə ta-je-ti k̀ dow-je kin 'tilə d̄o-i-ti kinlé al wa?» ⁶³ Ta-é k̀ ngarara ya k̄àrè ē t̄e ilə-é-né-ti al. Burə d̄o njégugn̄é-je t̄ol idə Jeju b̄əy panè: «M'dəji-i k̀ ri Lubə k̀ njèkisi k̄əm, kadi 'ubi r̄o-i ya ilə-ji-né ta-ti kin adi j'oo: “I lé, k̀ t̄ogr̄o-ti bè lé 'to Kristi*, Ngon lə Lubə lé wa?”» ⁶⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya t̄e ta-i-ti tin. Rəm b̄á, k̀ ngosn̄é-ti kin ya a kooi Ngon lə dow à kisi d̄o jik̄ol Lubə-ti k̀ njètógi rəm, b̄á a kooi-é k̀ à k̄i d̄or̄a-ti kisi ree dan kilndi-ti rəm t̄o†.» ⁶⁵ Beba burə d̄o njégugn̄é-

† **26:61** 26:61 J̄a 2:19 * **26:63** 26:63 Kristi lé k̄or m̄e-é to dow k̀ Lubə mb̄əti-é. † **26:64** 26:64 Pa 110:1; Dan 7:13

je lə Lubə tuwə kubi kí rɔ-é ɛ-ti ya gangi bati-bati ə panè: «Ē pa ta kɔbi kɪ Lubə! J'ɔwi ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti bəy ban! Ta kɔbi kí ɛ pa kɪ Lubə kinlé, səi ooi kɪ mbi-si. ⁶⁶ Ta ri é 'giri dɔ-ti wa?» Beba dow-je d'ilə-é-ti 'panè: «Koy-é ya bá to tó-é.» ⁶⁷ Beba dɛ 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, 'bir ji-dé 'tində-é-né rəm, bá dɛ kí nɔ̄-je 'tində mbó-é ə 'panè: ⁶⁸ «I é nè 'to Kristi lé, 'adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to nɔ̄ bá ində-i wa?»

Piyər naji panè n'gə Jeju al

Mar 14:66-72; Luk 22:55-62; Jə 18:15-18,25-27

⁶⁹ Piyər isi nangi mɛɛ ndògi-ti ndaa-ti. Beba ngonnjèkullə kí dené káre ree rɔ-é-ti pa siə panè: «I ya kàrè 'to njèkɔw kɪ Jeju kí to dow kí Galile kinlé tɔ.» ⁷⁰ Ngà Piyər naji nò dow-je-ti lay panè: «I lé, ta ri bá 'ndigi pa kàrè mɔ̄ m'gə al.» ⁷¹ Ngà loki ɔti isi ɔw kɪ tarəbi-ti kɪ ndaa-ti bè rəmə, ngonnjèkullə kí dené kí rangi oo-é ə idə dow-je kí d'ɔ̄ lo-é-ti nɔ̄ panè: «Ē kongi lé, to njèkɔw kɪ Jeju kí Najareti lé ya tɔ.» ⁷² Piyər təl naji rangi ya bəy panè: «M'ubi rɔ-m m'adi-si! Dingəm kanlé m'gə-é al!» ⁷³ Sɛ go-ti, dow-je kí d'ɔ̄ lo-é-ti lé d'ɔti 'ree rɔ Piyər-ti d'idə-é 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, i lé, 'to kí dan-dé-ti ya! Ta pa-i ya kàrè tɔji lo kí j-ti rəm.» ⁷⁴ Rəmə Piyər ilə bɔbi ndi-é nangi naji ə ubi-né rɔ-é panè: «Kinə m'ədi-si rəmə, kadɪ Lubə ində-m ɔji-m ya róti! M'ubi rɔ-m m'adi-si, m'gə dingəm kanlé al boo.» Beba lo-é-ti nɔ̄ ya kunjə nɔ̄ ⁷⁵ ə mɛɛ Piyər ole dɔ ta-ti kí Jeju idə-é panè: «Kunjə à nɔ̄ al ya bəy rəmə 'a naji panè: 'Gə-m al, 'gə-m al ya nja mutə.» Beba Piyər tɛɛ ndaa-ti ə nɔ̄ kɪ mɛɛkò nɔ̄.

27

Ta læ Jeju kî Gubørnør Pilati

Mar 15:1-2; Luk 23:1; Jǵ 18:28

¹ Kî ndoge ratî ya, njékun dɔ njégugné-je læ Lubə, kî 'ngatógi-je læ jipi-je d'ingə-nǵ ə d'un ndu-dé kadi n'toli Jeju kogi. ² Beba 'tɔ́-é njim-njim ngá bá d'ow siə d'ilə-é ji Gubørnør-ti kî ri-é læ Pilati.

Koy læ Judasi

Knj 1:16-20

³ †Loki Judasi kî un dɔ Jeju lé, oo kî 'gangi ta dɔ Jeju-ti kadi 'tɔ́-é rəmə, meɛ uwə-é kî ta, adi təl kî là ndogi Jeju kî kormutə lé, ɔw-né adi njékun dɔ njégugné-je læ Lubə, kî 'ngatógi-je læ jipi-je lé gogi ⁴ ə panè: «M'ra majal, kɔɔ m'ungi məsi dow kî ta goto dɔ-é-ti kogi kî ndangi kare.» Ngà de 'təl d'ilə-é-ti 'panè: «Usi-ji né káre al, i ya to ta læ-i.» ⁵ Beba Judasi sane là lé kogi meɛ kəy-ti læ Lubə, ngá bá ɔti ɔw ilə kulə oy. ⁶ Njékun dɔ njégugné-je læ Lubə d'oy là lé, ə 'təl 'panè: «Là kî bè kin bá kadi j'ungi ku là-ti kî kəy læ Lubə lé to tó-é al, kɔɔ to là məsi.» ⁷ Beba d'ɔji-nǵ ta dɔ là-ti lé, adi ndi-dé usi go-nǵ-ti ngá bá d'ow 'ndogi-né lo ndɔr læ kodi kubə jo, kɔɔ kadi d'ilə dɔbadi mba-je titi. ⁸ Gin-é kin bá sar bone ya kàrè 'ba-né lo ndɔr kinlé «lo ndɔr kî 'ndogi kî là məsi.» ⁹ Tò bè kɔɔ kadi ta kî njèpata kî ta Lubə-ti Jeremi pa lé, né-é ra-né né. E panè: «De 'taa là kî kormutə lé, kɔɔ ngan Israyel-je 'gir kî dow kî bè jè kin ngà là kin ya asi ndogi-é.* ¹⁰ D'ow 'ndogi-né lo ndɔr læ

† **27:3** 27:3 Knj 1:18,19 * **27:9** 27:9 Jer 32:6-15; Jkr 11:12-13

kodì kubə jo, titi kí 'Babe un-né ndu-é adi-m lé bè to†.»

Gubərnəŋ Pilati dəji ta Jeju

Mar 15:2-5; Luk 23:2-5; Jɑ 18:29-38

¹¹ Loki Jeju ɑ lo gangta-ti nò gubərnəŋ Pilati-ti lé, Pilati dəji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar lə jipi-je lé wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.»

¹² Ngà go ta-ti kí ɛ pa lé, njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì 'ngatógi-je lə jipi-je, 'tilə ta dɔ-é-ti yó-je kì nə-je, ngà Jeju tɛɛ ta-é ilə-ti al.

¹³ Beɓa Pilati idə-é panè: «I 'oo ta-je lay kí 'tilə dɔ-i-ti kinlé al wa?» ¹⁴ Bè ya kàrè, Jeju ilə-ti al. Né kí Jeju ra kinlé ndoƷi Pilati lé nɑ.

'Gangɪ ta koy dɔ Jeju-ti

Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; Jɑ 18:39-40

¹⁵ Kaglo ra nɑy Paki-je lay ya Gubərnəŋ ilə dangay kàre taá. À to dangay kí kosi dow-je ya d'osi kagi dɔ-é-ti bá à kilə-é taá. ¹⁶ Ngà dɔkaglo-ti kinlé, dangay kàre kí 'ba-é Barabasi à nɔɔ ə to dangay kí ri-é bá nɑ. ¹⁷ Beɓa Pilati dəji kosi dow-je kí 'kəw-nɑ lé panè: «Se nɑ dana bá 'ndigi kadì m'ilə-é taá madi-si wa? Barabasi əse Jeju kí 'ba-é Kristi‡ lé wa?» ¹⁸ Pilati gə kete maji kí d'ilə Jeju ji-n'è-ti kɔ kim kí d'im-é. ¹⁹ Ngà loki Pilati isi logangta-ti lé ya bəy rəmə, ne-é ulə kullə rɔ-é-ti panè: «'Tɔr ji-i ta-ti lə dow kin, kɔ ɛ to njèra né kí njururu rəm, bá ndɔɔ nè kàrè, m'ingə kɔ nɑ meɛ ni-ti kɔ ta liə to.»

† 27:10 27:10 Jkr 11:12-13; Jer 18:2-3; 32:6-15 ‡ 27:17 27:17 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

²⁰ Njékun dɔ njégugnɛ-je lə Lubə, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je 'sulə kosi dow-je kadi 'dɔji Pilati kadi ilə Barabasi taá, ngà Jeju tá kadi 'tɔl-é kɔgi. ²¹ Pilati təl dɔji-dé bəy panè: «Se ná dan dow-je-ti kí joo kin é 'ndigi kadi m'ilə-é taá wa?» Dɛ lay ya d'ilə-é-ti 'panè: 'Ilə Barabasi taá. ²² Pilati təl dɔji-dé ya bəy panè: «Ngà ri bá kadi-m m'ra kɪ Jeju kí 'bá-é Kristi lé wa?» Dɛ lay ya d'ilə-é-ti 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.» ²³ Pilati təl dɔji-dé ya bəy panè: «Ə to majal ri ya bá Jeju lé ra wa?» Ngà dɛ d'un ndi-dé kɪ taá 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.» ²⁴ Ngà loki Pilati oo kí ta-je liə ra kullə rɔ-dé-ti al rəm, bá oo kɪ kəm dow-je il kiriri, bá 'singə wuuu adi d'ow dɔ-nɔ-ti wúr-wúr lé, un man togi-né ji-é takəm kosi dow-je-ti nɔɔ ya, ngà bá idə-dé panè: «Ta məsi dow kí njèra né kí njururu kin à goto dɔ-m-ti! Ta məsi-é à tɔ dɔ-si sɔi-ti ya.» ²⁵ Bəba lay lə dow-je kí d'ə logangta-ti kinlé 'panè: «Kadi ta məsi-é tɔ dɔ-ji-ti sar kɪ dɔ ngan-ji-je-ti rəm tɔ.» ²⁶ Bəba Pilati ilə Barabasi taá, ngà adi 'tində Jeju kɪ ndəy marɔw, bəy bá inə-é adi-dé kadi d'ow 'bə-é kagdəsi-ti.

Asgar-je 'taji Jeju

Mar 15:16-20; Luk 23:11; Ja 19:2-3

²⁷ Asgar-je lə Gubərnər d'uwə Jeju d'ow siə panata liə, ngà bá lay lə asgar-je ya d'ilə-nɔ 'gəə dɔ-é sipi. ²⁸ Ə 'tɔr kubi-je kí rɔ-é-ti, bəy bá d'ulə kubi kí kərɔ yəl-yəl rɔ-é-ti. ²⁹ 'Ra kun d'oji jɔgi

§ 27:28 27:28 Kubi kí kər yəl-yəl kí d'ulə rɔ Jeju-ti lé to kubi ngar. Adi d'ulə rɔ-é-ti 'soki-é-né.

ngar-ti d'ulə dɔ-é-ti rəm, d'ulə tuwətógi jikɔl-é-ti, ngá bá 'tosi məkəji-dé nangi nɔ-é-ti ə 'soki-é 'panè: «Lapiya boo ngar læ jipi-je!» ³⁰ Ə 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, bá 'taa tuwətógi kí ji-é-ti lé 'tində-né dɔ-é rəm tɔ. ³¹ Loki asgar-je lé soki-é asi-dé ngá rəmə, d'uwə kubi kí kər lé d'or kàdì-é-ti, ə 'təl 'tulə kubi-je liə rɔ-é-ti gogi, ngá bá d'otì d'ow siə kɔɔ bə-é kagdəsi-ti.

'Bə Jeju kagdəsi-ti

Mar 15:21-32; Luk 23:26-43; Jə 19:17-27

³² Loki d'ì Jorijaləm d'isi d'ow ki lo-ti kí d'a bə Jeju kagdəsi-ti titi lé, d'ingə dingəm káre kí 'ba-é Simɔ, rəmə asgar-je d'ində tógi dɔ-é-ti d'adi-é uti kagdəsi læ Jeju. E to dow kí bebo Sireŋ-ti. ³³ D'ow tɛɛ lo-ti kí ba-é Golgota, kí kər meɛ-é to «lo kí titi-nə kì ka dɔ dow.» ³⁴ Lo-é-ti kin bá dɛ d'adi Jeju man nduu kí pote nati kì né kí ati kadi-é ay.* Ngá loki ɔdi ta-é rəmə, ɛ mbati kay†. ³⁵ Asgar-je 'bə Jeju kagdəsi-ti ngá bá 'ləbi-nə kubi-je liə kì kəm rəbi mbare kí kosi. [Bè kɔɔ kadi ta kí njèpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né. E panè: 'Ləbi-nə kubi-je læ-m kí goji, kì ɛ kí ngal.‡]§ ³⁶ Ə 'təl d'isi lo-é-ti nɔɔ ya d'isi ngəm ta Jeju.

* **27:34** 27:34 Pa 69:22 † **27:34** 27:34 Dow-je kí tò kadi d'a tɔl-dé kagdəsi-ti lé d'adi-dé né kí ati d'ay kɔɔ kadi ra-dé adi 'gə lo kɔ kì d'a kingə lé al. Ngá Jeju mbati kay kɔɔ ɛ ndigi gə lo kɔ-je liə kí à kingə kɔɔ dow-je. ‡ **27:35** 27:35 Pa 22:19 § **27:35** 27:35 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsay kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

³⁷ Loki Jeju a kagdəsi-ti lé, 'ndàngi ta mee bəgrə-ti 'bə do-é-ti taá kdo kadi 'toji-né gin né kí 'tol-é-né. Ta kí 'ndàngi lé é:n:

«Dow kin to Jeju kí ngar lə jipi-je!»

³⁸ 'Bə bokaya-je joo kagdəsi-je-ti lə-dé mbó Jeju-ti. E kí káre do jikol-é-ti ə e kí káre do jigəl-é-ti to*.

³⁹ Ngà dow-je kí njédəə rəbəə-je, 'tugə do-dé 'soki-é-né† ⁴⁰ †ə 'panè: «I kí 'panè 'a too kəy lə Lubə ə ndo mutə ya 'a kində gogi lé i ya 'aji ro-i ngá nà! Kinə 'to Ngon lə Lubə ya togrə-ti rəmə, 'i do kagdəsi-ti kin 'risi nangi adi j'oo‡!»

⁴¹ Bəbə njékun do njégugnə-je lə Lubə, kə njéndó dow-je ndukun-je rəm, bá 'ngatogi-je lə jipi-je 'pa ta 'kogi-né do Jeju-ti 'panè: ⁴² «Dow-je kí rangi bá e aji-dé, ngà e asi kaji ro-é al wa! Ngar lə Israyel-je lé ya bá a an! Bə rəmə, kə ya kadi-é i kagdəsi-ti kin risi nangi ə j'a kadi-é mee-ji lé ngá!» ⁴³ «E ində mee do Lubə-ti adi panè: “M'to Ngon lə LubəŠ.” Ngà kinə Lubə ndigi-é ya togrə-ti rəmə, aji-é kí ngəsnə-ti kin ya adi joo ngá nà.» ⁴⁴ Bokaya-je kí joo kí 'bə-dé kagdəsi-je-ti mbó-é-ti lé kàrè 'taji-é titi-nə bə ya to.

Jeju oy kagdəsi-ti

Mar 15:33-39; Luk 23:44-49; Jə 19:28-30

⁴⁵ Loki kàdì a jam do be-ti ya bəy rəmə, londul donangi-ti nè lay sar ya kàdì kí mutə kí losolo asi-né. ⁴⁶ Loki kàdì kí mutə kí losolo asi lé, Jeju ilə bobì ndi-é nangi nə panè:

* **27:38** 27:38 Eja 53:12. † **27:39** 27:39 Pa-je 22:8 † **27:40** 27:40 Mat 26:61; Jə 2:19 ‡ **27:40** 27:40 Mat 26:61; Jə 2:19
§ **27:43** 27:43 Pa-je 22:9

«Eli, Eli Lama sabaktani»,
kər meɣ-é to: «Lubə lə-m, Lubə lə-m,
kdo ri bá 'inə-m kəgi bè wa*?»

⁴⁷ Dow-je kí nǎ-je dan de-ti kí d'a lo-é-ti lé, d'oo ndi-é ə 'panè: «Yən! Ǝ ba Eli.» ⁴⁸ Lo-é-ti nɔɔ ya, dow káre dan-dé-ti ay ngodi ɔw un ndokro, ulə dan man nduu-ti kí masi, ɔsi ta tuwətogi-ti ə ulə ta Jeju-ti kadi-é ay†. ⁴⁹ Ngà madi-é-je d'idə-é 'panè: «'Ngəbi moki, adi j'oo se Eli liə lé à ree kaji-é wa!» ⁵⁰ Jeju təl ilə bobɪ ndi-é nangi nɔ rangi ya bəy, ə ɛ ya inə ndil-é adi tɛɛ. ⁵¹ Lo-é-ti nɔɔ ya, kubi gangi meɣ kəy lə Lubə i taá ya til ree njal tɛɛ nangi rəm, bá dɔnangi yəki buki-buki adi mbal-je ribə éktó-éktó rəm t‡. ⁵² Rəm bá ta badi-je tɛɛ adi njékaa njay-je nǎ ya, 'tosi 'ndəl d'ində lo tɛɛ rəm. ⁵³ Rəmə go-ti kí Jeju tosi ndəl ində lo tɛɛ bəy ngá bá, de kí 'tosi ndəl lé d'ow meɣ bebo Jorijalem-ti kí to be kí aa njay ə dow-je nǎ ya d'oo-dé.

⁵⁴ Loki njəkun do asgar-je bu, de kɪ asgar-je kí d'a 'ngəm ta Jeju, d'oo kí dɔnangi yəki titi-nǎ bè rəm, d'oo né-je lay kí ra né titi-nǎ bè kin rəm lé, 'bəl nǎ adi 'panè: «Dow kinlé, to Ngon lə Lubə ya togro-ti.» ⁵⁵ †Dené-je nǎ ya d'a lo-é-ti nɔɔ; d'a ngərəngi d'a d'oo né-je lé. Dené-je kinlé, d'un go-é Galile-ti nu kdo ra kullə kadi-é. ⁵⁶ Mari kí Magdala, kɪ Mari kí kɔ Jaki kí to kɔ Jojepi tɔ, bá kɔ ngan lə Jebede d'a dan dené-é-je-ti lé nɔɔ tɔ.

'Dubɪ Jeju bole mbal-ti
Mar 15:42-47

* **27:46** 27:46 Pa-je 22:2 † **27:48** 27:48 Pa-je 69:22 ‡ **27:51**
27:51 Tɛt 26:31-33 † **27:55** 27:55 Luk 8:2,3

57 Ta kàdì kur-ti rəmə, dingəm káre kí njénékingə kí Arimate, kí ri-é lə Jojepi ree. E kàrè to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju tɔ. 58 Beba ɔw ingə Pilati dəji-é nin Jeju. Ə Pilati un ndu kadi d'adi-é nin Jeju lé. 59 Jojepi un nin Jeju, bɪr kɪ takubi kí nda kí sigi. 60 Ngà bá ɔw ilə-é bole mbal-ti liə kí adi 'tɔl sigi, bəy bá nduburu ər kí boy ya uti-né ta-é bá ɔti ɔw. 61 Mari kí magdala dɛ kɪ Mari kí káre lé, d'isi nangi 'təl kəm-dé ki ta badi-ti lé.

Ta kí sɔbi dɔ ngəm ta badi Jeju

62 Lo aa go-ti kí à to ndɔ kí ore go ndɔ ra go né-je kdɔ ndɔ taakoo lə jipi-je lé, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɪ Parisi-je 'ree nati d'ingə Pilati 63 †d'idə-é panè: «'Ba-ji, mɛɛ-ji ole dɔ ta-ti kí njəkədi dow-je kinlé pa, loki ɛ isi-né kɪ dɔ-é taá bəy. Ndɔki ɛ panè: “Ndɔ mutə go ndɔ dubi-n'è-ti lé, n'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.” 64 Beba j'dəji-i kadi adi asgar-je 'ngəm ta badi lé, sar ndɔ kí njəkungi-ti mutə lé, al rəmə, njéndó né-je liə d'a kɪ kɔw bɔgi nin-é ə d'a kidə dow-je panè: “E tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.” Rəmə takədi kí gogi nè kinlé à kitə ɛ kí kete lé ya bəy.» 65 Pilati idə-dé panè: «Njéngəm né-je lə-si ya d'a nɔɔ é ɔwi sə-dé adi 'ngəm ta badi lé titi kí mɛɛ-si ndigi-né.» 66 Beba dɛ d'ɔw sə-dé ə 'tiŋə ta badi lé bəy bá d'ində-dé ta-ti kadi 'ngəm.

† **27:63** 27:63 Mat 16:21; 17:23; 20:19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33

28

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju

Mar 16:1-8; Luk 24:1-12; Jq 20:1-18; 1Kɔ 15:4-7

¹ Dimasi kɪ ndɔge rati, go ndɔ taakoo-ti lə jipi-je lé, Mari kí Magdala dɛ kɪ Mari kí káre 'ree dɔɓadi Jeju-ti*. ² Rəmə titi kəm kí kində jipi bè ya dɔnangi yəki, yəki kí tò bəl n̄a, kɔ malayka lə 'Babe káre ɪ dɔra-ti ree nduburu ndəngrə ər kí d'uti-né ta bɛ nin lé kɪ rangi ə al isi dɔ-ti. ³ Malayka lé, rɔ-é tò titi-n̄a kɪ təlndi bè rəm, bá kubi liə kàrè nda mbəy-mbəy titi-n̄a kɪ kɔsi bè rəm tɔ. ⁴ Njéngəm ta badi lé, 'bəl n̄a adi 'dadi tiki-tiki, 'to titi-n̄a kɪ dow-je kí d'oy bè. ⁵ Malayka lé, idə dené-je lé panè: «'Bəli al, kɔ m'gə gɔw kí sɔi isi 'sangi Jeju kí ndɔ-é-ti 'bə-é kagdəsi-ti lé. ⁶ Ɛ goto nè ngá; ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ titi kí ɛ pa-né kete loki isi-né sə-si bəy lé. 'Reei ooi lo kí ndɔ-é-ti d'ilə-é-ti lé ⁷ ə 'təli low ɔwi idəi njéndó né-je liə 'painè, ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ adi á kɔw kí ngɔsnè-ti kin ya kɔ ngəbi-si Galile. Ɛ bá to lo kí a kooi-é titi. Ɛ kin bá to ta kí kadi m'idə-si†.»

⁸ Bəba dené-je lé, d'ɔti kalangi dɔɓadi-ti kɪ bəl rəm, kɪ rɔnəl kí n̄a rəm, d'ay ngɔdi low kadi d'ɔw d'ilə ta lé mbi njéndó né-je-ti lə Jeju.

⁹ Tajinati nè ya, Jeju tilə kəm-dé ə idə-dé panè: «M'ra-si lapiya!» Ngà rəmə dené-je lé, d'ɔw rɔ-é-ti, d'uwə nja-é, d'ɔsi dɔ-dé nangi n̄ə-é-ti. ¹⁰ Ngà Jeju idə-dé panè: «'Bəli al, ɔwi idəi ngankɔ-m-je adi d'ɔw Galile, ɛ bá to lo kí d'a koo-m-ti.»

* **28:1** 28:1 'Ndó Mat 27:56 † **28:7** 28:7 'Ndó Mat 26:32

Ta læ asgar-je kí njéngəm ta badi

¹¹ Ngà loki dené-je lé d'isi d'ow mee bebo-ti ki kow ya bəy rəmə, njérɔ-je kí dan-ti-je kí njéngəm ta badi, d'ow mee bebo-ti d'or poy né-je lay kí ra né kinlé d'adi njékun do njégugné-je læ Lubə. ¹² Njékun do njégugné-je læ Lubə kinlé, d'uwə do-nə kì 'ngatógi-je læ jipi-je, d'oji-nə ta. Beba go ta kɔji-je-ti læ-dé lé, de d'un là kí bay-bay ya d'adi njéngəm ta badi-je lé. ¹³ Rəmə d'idə njérɔ-je lé 'panè: «Ɔwi idəi dow-je 'painè: “Njéndó né-je liə, 'ree ndɔɔ kí je j'to bi ya ree d'un nin-é kì ngəy‡.”» ¹⁴ Loki 'pai bè bá lé Gubərnər oo ta-é kàrè, j'a taa do-si kadi né à ra-si al. ¹⁵ Njérɔ-je 'taa là lé, ngá bá d'ow d'idə dow-je titi kí d'idə-dé-né lé bè ya tɔ. Né kin bá poyta kinlé taa-né lo dan jipi-je-ti sar bone.

Jeju tɛɛ do njéndó né-je-ti liə

¹⁶ †Njéndó né-je læ Jeju kí doɣi gidi-é káre d'ow donangi Galile-ti do mbal-ti kí Jeju oji-dé lé§. ¹⁷ Ngà loki de d'oo-é rəmə, d'osi do-dé nangi nɔ-é-ti. Bè ya kàrè, de kí nə-je kí dan-dé-ti 'gir toki to Jeju al. ¹⁸ Beba Jeju ɔti ree rɔ-dé-ti bá idə-dé panè: «Tógi-je lay kí dorɔ-ti, kì donangi-ti nè lé, Lubə adi-m ji-m-ti. ¹⁹ †Ɔwi, 'təli gin dow-je lay njéndó né-je-ti læ-m. 'Rai-dé batəm, kì ri Bɔbi, kì ri Ngon, kì ri Ndil kí aa njay*. ²⁰ Ə 'ndói-dé kadi 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti læ-m lay kí m'adi-si. Ooi

‡ **28:13** 28:13 'Ndó Mat 27:64 † **28:16** 28:16 Mat 26:32; Mar

14:28 § **28:16** 28:16 'Ndó Mat 26:32 † **28:19** 28:19 Knj 1:8

* **28:19** 28:19 Knj 1:8

maji, m'a kisi sə-si nati kè ndo-je lay sar ya kadi
dɔbɔy ndo asi-né.»

Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi
Mango: Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi (New
Testament)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

96bdbd07-24d6-556c-9e7c-7269c72880cd